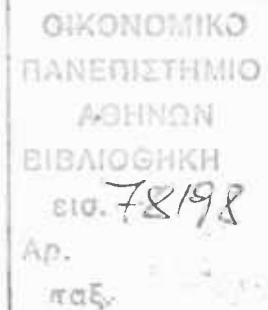

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ ΣΤΗΝ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗ
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ : ΚΟΙΝΟΤΙΚΑ
ΠΛΑΙΣΙΑ ΣΤΗΡΙΞΗΣ 1989-2006.

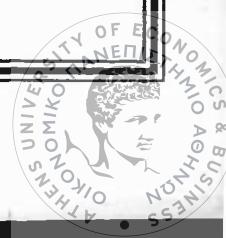
ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ-ΜΑΡΙΑ ΚΟΥΤΣΟΥΡΗ

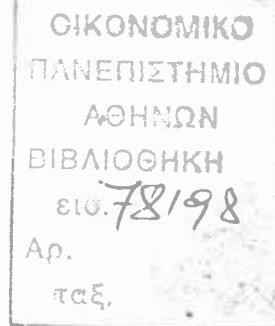
Διατριβή υποβληθείσα προς μερική εκπλήρωση των απαραίτητων
προϋποθέσεων για την απόκτηση του
Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης.

ΑΘΗΝΑ

Ιανουάριος 2005

Εγκρίνουμε τη διατριβή της Αναστασίας-Μαρίας Κουτσούρης

Υπεύθυνος Καθηγητής
Αποστόλης Φιλιππόπουλος
Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΥΠΟΦΡΑΦΗ

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

Εξεταστής Καθηγητής
Κυπριανός Προδρομίδης
Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι	
Κίνητρα χορήγησης της διεθνούς βοήθειας.....	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ	
Άμεση και έμμεση επίδραση της διεθνούς βοήθειας.....	9
ΙΙ) 1) Άμεση θετική επίδραση.....	10
ΙΙ) 2) Έμμεση αρνητική επίδραση.....	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ	
Βοήθεια-Μεγέθυνση και Παράγοντες που επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα της βοήθειας	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙV	
Λόγοι Αποτυχίας.....	42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ V	
Πρακτικές βελτίωσης της αποτελεσματικότητας της διεθνούς βοήθειας.....	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI	
Θεωρία της διεθνούς βοήθειας και οικονομική μεγέθυνση Βασικά υποδείγματα.....	63
ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII	
Η περίπτωση της Ελληνικής Οικονομίας.....	93
Α' ΚΠΣ.....	101
Β' ΚΠΣ.....	105
Γ' ΚΠΣ.....	110
ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII	
Εμπειρική εφαρμογή για την περίπτωση της Ελληνικής Οικονομίας.....	114
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	122
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	124

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τις τελευταίες δεκαετίες πληθώρα επιστημόνων εστίασαν το εευνητικό τους ενδιαφέρον στην μελέτη του φαινομένου της διεθνούς βοήθειας. Το ζήτημα αυτό αποτελεί ένα σύνθετο πεδίο έρευνας και απαιτεί ολιστική προσέγγιση προκειμένου να μην οδηγήσει τον ερευνητή σε λανθασμένα συμπεράσματα. Η μελέτη του ζητήματος αυτού, μπορεί να διαχωριστεί με βάση τις ακόλουθες παραμέτρους :

- Ποιος χορηγεί την διεθνή βοήθεια, σε ποιον και για ποιους λόγους ? (Who to Whom and Why)
- Ποιες είναι οι επιπτώσεις της διεθνούς βοήθειας στην οικονομική μεγέθυνση της χώρας-λήπτη(άμεσες και έμμεσες) ? Κάτω από ποιες προϋποθέσεις η χορήγηση της βοήθειας αποδεικνύεται αποτελεσματική ?
- Μπορεί η διεθνής βοήθεια να επιφέρει αρνητικά αποτελέσματα στη χώρα-λήπτη? Αν ναι, πως μπορούν να αποφευχθούν?
- Σε ποιες παραμέτρους μπορεί να αποδοθεί τυχόν αποτυχία των προγραμμάτων βοήθειας? (Τόσο από την πλευρά των δωρητών, όσο και από την πλευρά των ληπτών).

Το παρόν κείμενο επιχειρεί διστακτικά να ανασύρει τις απαντήσεις για τα ερωτήματα αυτά, από την υπάρχουσα πλούσια βιβλιογραφία ώστε να δώσει μια πιο ευδιάκριτη και ολοκληρωμένη εικόνα του ζητήματος της διεθνούς βοήθειας και των ποικίλων πτυχών της.

Στο πρώτο κεφάλαιο περιγράφονται τα κίνητρα χορήγησης της διεθνούς βοήθειας από την πλευρά των χωρών-δωρητών(donors). Ο εντοπισμός των πραγματικών κινήτρων κρίνεται βαρύνουσας σημασίας καθώς βοηθά στην καλύτερη και πληρέστερη κατανόηση των λόγων επιτυχίας ή επιτυχίας ενός προγράμματος βοήθειας. Αν για παράδειγμα ένα πακέτο ξένης ενίσχυσης κατευθύνεται με γνώμονα συμφέροντα στρατηγικής φύσεως, παρά οικονομικής, τότε η πιθανότητα να αξιοποιηθεί κατά τον αποτελεσματικότερο τρόπο μειώνεται σημαντικά.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζουμε την επίδραση της διεθνούς βοήθειας στην οικονομική μεγέθυνση των χωρών-ληπτών. Η επίδραση της διεθνούς βοήθειας διακρίνεται σε άμεση και έμμεση. Στη συνέχεια περιγράφονται οι παράγοντες που επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα της διεθνούς βοήθειας, όπως αυτοί έχουν επισημανθεί στο μεγελύτερο τμήμα της υπάρχουσας βιβλιογραφίας.

Το επόμενο βήμα είναι να εξεταστούν οι λόγοι αποτυχίας των προγραμμάτων αυτών. Η περιγραφή των λόγων αυτών παρατίθεται στο κεφάλαιο IV. Οι διεθνείς οργανισμοί κι οι χώρες-χορηγοί στην προσπάθεια τους να βελτιώσουν την αποτελεσματικότητα της διεθνούς βοήθειας υιοθέτησαν διάφορες πρακτικές. Στο κεφάλαιο V λοιπόν, εξετάζονται οι πρακτικές αυτές με ανάλυση των πλεονεκτημάτων και των μειονεκτημάτων τους καθώς και εναλλακτικές προτάσεις για πιο αποτελεσματική διεθνή βοήθεια. Στο κεφάλαιο VI παρουσιάζονται δύο αναλυτικά υποδείγματα μεγέθυνσης.

Στο κεφάλαιο VII η διεθνής βοήθεια προσεγγίζεται σύμφωνα μια εξειδικευμένη εκδοχή της, αυτή των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης για την περίπτωση της Ελλάδας. Περιγράφονται αναλυτικά και αξιολογούνται τα προγράμματα διαρθρωτικών κονδυλίων που εισέρευναν στην ελληνική οικονομία από το 1989 έως και σήμερα.

➔ Α' ΚΠΣ : 1989-1993

↳ Β' ΚΠΣ : 1994-1999

↳ Γ' ΚΠΣ : 2000-2006

Τέλος, παρατίθεται η εμπειρική ανάλυση των επιδράσεων των ΚΠΣ αυτών στην οικονομική μεγέθυνση της Ελλάδας κατά την περίοδο 1989-2004.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι: ΚΙΝΗΤΡΑ ΧΟΡΗΓΗΣΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ

Οι χώρες που ενισχύουν οικονομικά τις αναπτυσσόμενες χώρες δρουν με γνώμονα :

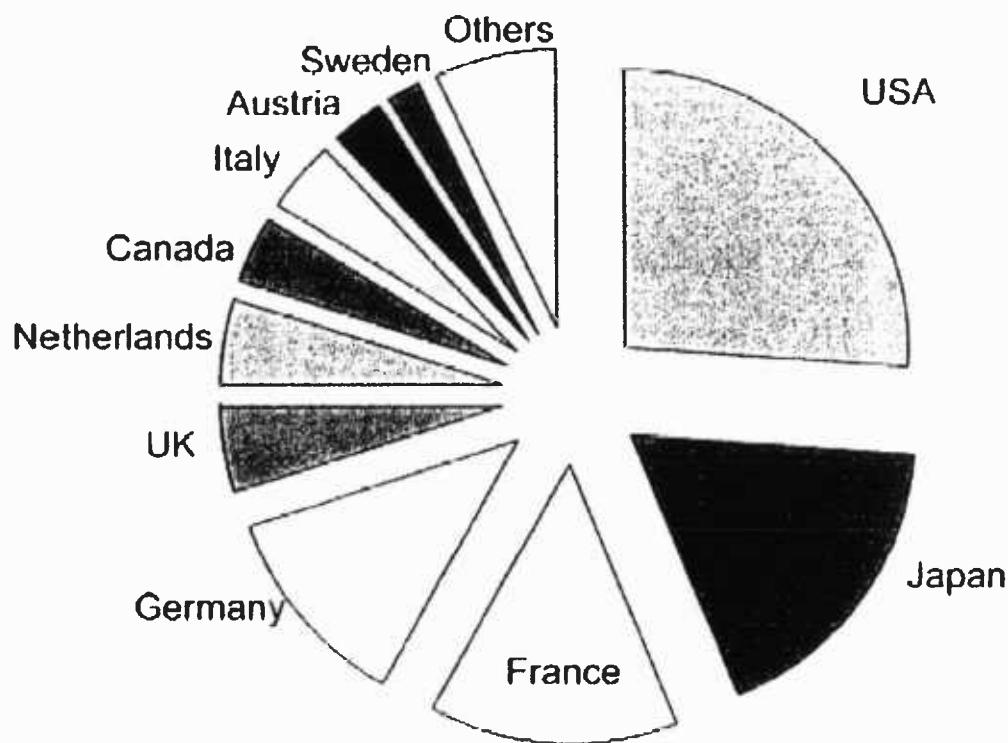
- α) οικονομικές ανάγκες της χώρας-λήπτη (περιορισμός της φτώχειας, ενίσχυση της οικονομικής μεγέθυνσης)
- β) παράγοντες πολιτικής και στρατηγικής σημασίας
- γ) σύστημα πολιτικών και βαθμός εκδημοκρατισμού της χώρας λήπτη.

Οι οικονομικές ενισχύσεις άρχισαν να χορηγούνται σε μεγάλη έκταση μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου , αλλά ήταν κατά την δεκαετία του 1960 που έλαβαν ένα πιο ουσιηματικό χαρακτήρα. Περίπου \$50 δις μη-στρατιωτικής βοήθειας κατευθύνθηκαν το 1991 στα ταμεία των αναπτυσσόμενων χωρών, προσεγγίζοντας κατά μέσο όρο πάνω από το 8% του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος της χώρας-λήπτη για την περίοδο 1981-90.(Boone 1996). Η διεθνής βοήθεια αποτελεί ένα είδος παγκόσμιας ανακατανομής πλούτου από τις πλούσιες προς τις φτωχές χώρες. Παρόλα αυτά οι μεταβιβάσεις αυτές υπήρξαν και εξακολουθούν να χαρακτηρίζονται από υψηλή ανταλλαξιμότητα (fungibility) και σε μεγάλη κλίμακα συνδέονται άρρηκτα με κίνητρα πολιτικής και στρατηγικής σημασίας.

Οι αποφάσεις των δωρητών-χωρών που στο παρελθόν υπήρξαν αποικιοκρατικές, δύσον αφορά την κατεύθυνση των διαθέσιμων κονδυλίων χαρακτηρίζονται από τον έντονο αντίκτυπο του αποικιοκρατικού τους παρελθόντος. Πρέπει να επισημάνουμε βεβαίως ότι καθώς η ιστορία της κάθε χώρας-δωρητή διαφοροποιείται έναντι των υπολοίπων, το ίδιο θα ισχύει και για την επιλογή των κριτηρίων με βάση τα οποία θα γίνει και η κατανομή της διεθνούς βοήθειας. Η ιστορία και οι επιλογές του παρελθόντος επομένως επηρεάζουν με τη σειρά τους τις επιλογές του παρόντος. Στο ακόλουθο γράφημα παρατηρούμε ότι η διεθνής βοήθεια κατευθύνεται προς τις χώρες που υπήρξαν αποικίες τους κατά τον

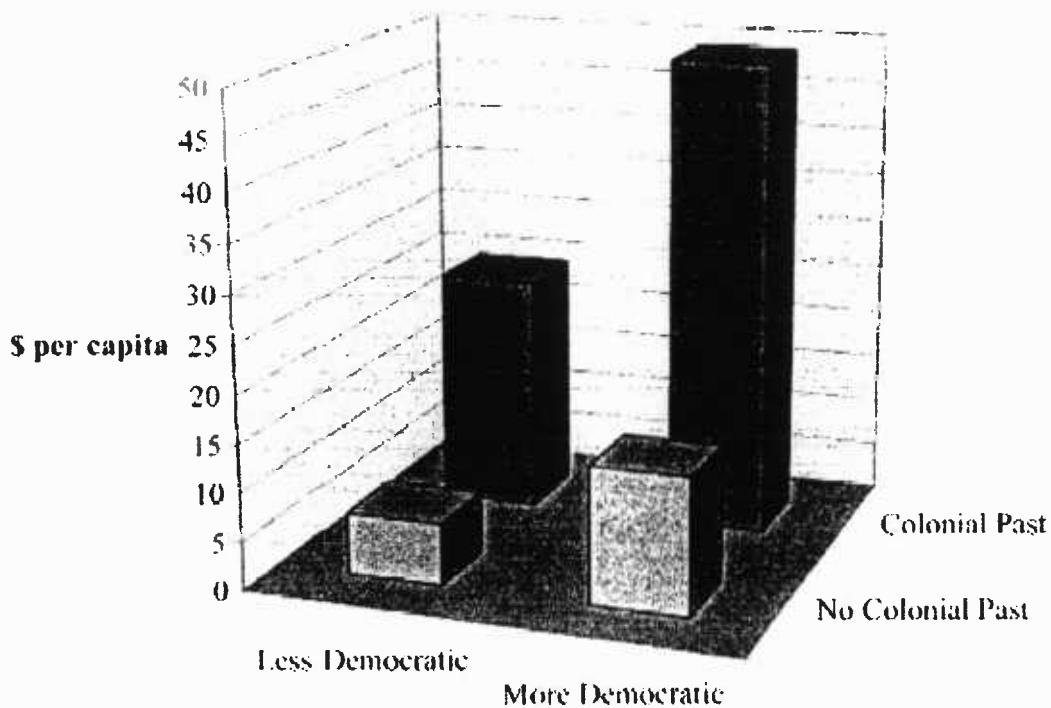
προηγούμενο αιώνα. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η Πορτογαλία με ποσοστό που ανέρχεται στο 99.6%. Στον αντίποδα ο Καναδάς και η Σουηδία με μηδενικό ποσοστό καθώς απλά ποτέ στο παρελθόν δεν υπήρξαν αποικιοκράτες.(βλ. Alesina & Dollar 2000).

Γράφημα 1 : Αθροιστική διμερής βοήθεια

Στο γράφημα 2 διαπιστώνουμε ότι μια πρώην αποικιοκρατούμενη χώρα είναι ευνοούμενη ανεξάρτητα από το βαθμό εκδημοκρατισμού της, την οικονομική της πολιτική, το επίπεδο ανοίγματος της οικονομίας προς το εξωτερικό, (openness). Μια δημοκρατική χώρα λαμβάνει μεγαλύτερο % βοήθειας από μια λιγότερη δημοκρατική, αλλά είναι φανερό ότι δεν αποτελεί πρωτεύων προσδιοριστικό παράγοντα. Μια μη-δημοκρατική πρώην αποικία λαμβάνει περίπου \$25 κατά κεφαλήν, ενώ μια δημοκρατική, μη πρώην αποικία \$14.

Γράφημα 2 : Βοήθεια, Δημοκρατία και Αποικιακό παρελθόν.

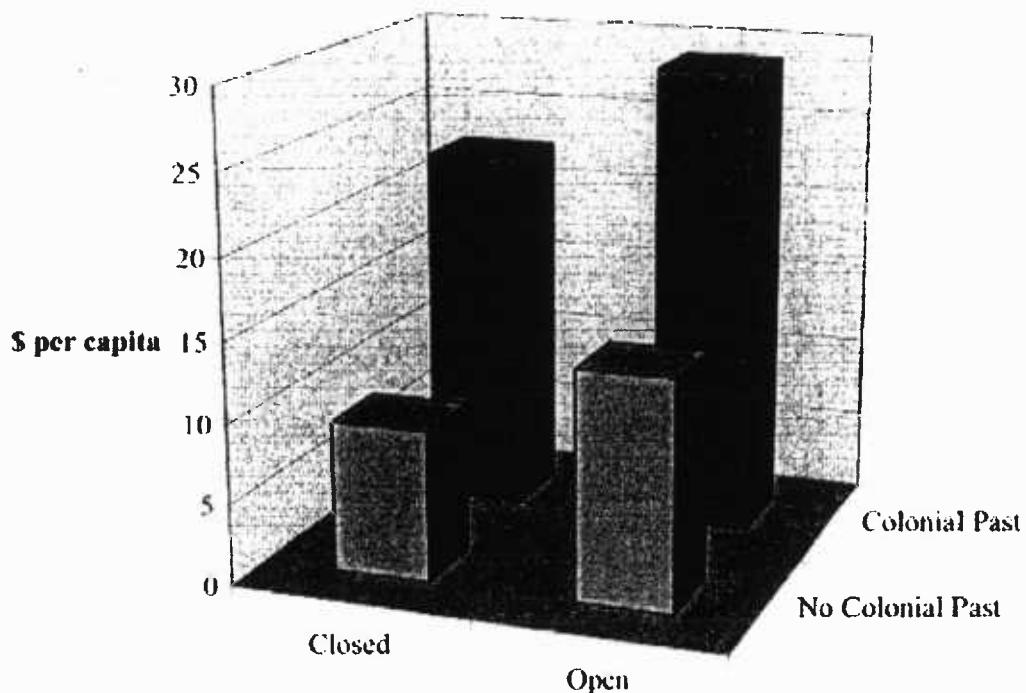

Στο γράφημα 3 παρατηρούμε επίσης, ότι παρόμοια μεροληπτική σχέση διαμορφώνεται μεταξύ των ανοιχτών οικονομιών και πρώην αποικιών. Μια κλειστή πρώην αποικία παίρνει 50% περισσότερη ενίσχυση από μια ανοιχτή, μη πρώην αποικία, συγκεκριμένα σχεδόν \$23 κατά κεφαλήν έναντι \$14. Ανεξάρτητα τώρα, από διαχωρισμό πρώην αποικιών και μη, οι ανοιχτές χώρες παίρνουν μεγαλύτερη διεθνή ενίσχυση από τις κλειστές αλλά η διαφορά αυτή είναι πολύ μικρότερη συγκριτικά με την αντίστοιχη μεταξύ αποικιών και μη. (Alesina & Dollar 2000).

Το γεγονός ότι οι χώρες-δωρητές με πρόσχημα την διεθνή βοήθεια, προωθούν εμμέσως τα πολιτικά και στρατηγικά τους συμφέροντα, υποοικάπτει ή ακόμα προεξοφλεί την αποτυχία αυτών των πρωτοβουλιών. Αυτού του είδους η ενίσχυση υπάγεται στην κατηγορία της διμερούς(bilateral aid) βοήθειας, δηλαδή από μια χώρα σε μιαν άλλη, παρά

της πολυμερούς (multilateral aid), δηλαδή από Διεθνείς Χρηματοπιστωτικούς Οργανισμούς, όπως η Παγκόσμια Τράπεζα

Γράφημα 3 : Βοήθεια, Άνοιγμα της οικονομίας και Απουκιακό παρελθόν

(World Bank) ή το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (International Monetary Fund). Οι χώρες δωρητές πολλές φορές πέρα από την μεροληπτική σχέση που διατηρούν με τις πρώην απουκίες τους επιδιώκουν επίσης, μέσω της διεθνούς βοήθειας την προώθηση συμμαχιών με χώρες έντονου επενδυτικού ενδιαφέροντος και ισχυρών εμπορικών δεσμών.

Αναμφίβολα, στο πρώτο μισό του προηγούμενου αιώνα η οικονομική ενίσχυση κατευθυνόταν προς εκείνες τις χώρες που θα απέφεραν σημαντικά πολιτικά ανταλλάγματα στους χορηγούς. Ανέκαθεν, η ιδιοτέλεια υπήρξε μια έννοια άρρηκτα συνδεδεμένη με την στρατηγική χορήγησης της διεθνούς βοήθειας.

Για παράδειγμα, η "συναλλαγή" της οικονομικής ενίσχυσης που λαμβάνει χώρα μεταξύ Η.Π.Α και Μέσης Ανατολής ενέχει κίνητρα πολιτικής φύσεως. Το 1/3 της διεθνούς βοήθειας που χορηγούν οι Η.Π.Α. κατευθύνονται προς την Αίγυπτο και το Ισραήλ. Σημειωτέον, το Ισραήλ αποτελεί μια συγκριτικά πλούσια χώρα χωρίς αποικιοκρατικό παρελθόν. Η χώρα αυτή επομένως, δεν χρίζει ιδιαίτερης ανάγκης για βοήθεια. Παρόλα αυτά, λαμβάνει περίπου 400 δολάρια κατά κεφαλήν. Η Γαλλία επίσης, χορηγεί κονδύλια κυρίως σε πρώην αποικίες της, αγνοώντας σε γενικές γραμμές παράγοντες όπως οικονομική μεγέθυνση, επίπεδο φτώχειας, αποτελεσματικότητα των πολιτικών της και διαφάνεια.

Διαπιστώνουμε λοιπόν την βαρύτητα που δίνεται σε ζητήματα πολιτικής και στρατηγικής φύσεως, αντίστοιχης μάλιστα με αυτήν που δίνεται στις πραγματικές οικονομικές ανάγκες της χώρας-λήπτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

ΑΜΕΣΗ ΚΑΙ ΕΜΜΕΣΗ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ

Η διεθνής βοήθεια ως μεταβίβαση εισοδήματος μπορεί να ασκήσει μια θετική άμεση επίδραση επί της μεγέθυνσης στην οικονομία της χώρας-λήπτη, εφόσον πρόκειται για χρηματοδότηση από το εξωτερικό, την οποία η χώρα-λήπτης σε

διαφορετική περίπτωση δεν θα είχε στη διάθεσή της για επενδύσεις. Χορηγώντας για παράδειγμα σε μια χώρα βιόθεια ύψους € 10.000 εκατομμυρίων, δίνεται η δυνατότητα να αξιοποιήσει τους πόρους αυτούς κατά τον αποτελεσματικότερο δυνατό τρόπο. Το ποσό αυτό πριν την παροχή βιόθειας δεν ήταν διαθέσιμο στη χώρα-λήπτη, οπότε σε κάθε περίπτωση θεωρείται επωφελημένη. Βέβαια, το τελικό αποτέλεσμα της διεθνούς βιόθειας θα εξαρτηθεί από το πώς θα αξιοποιηθεί η εξωτερική αυτή ενίσχυση. Η χώρα-λήπτης μπορεί δηλαδή, είτε να επενδύσει την βιόθεια, αυξάνοντας τις δημόσιες υποδομές, προωθώντας κατ' επέκταση την διαδικασία μεγέθυνσης της χώρας, είτε να την καταναλώσει, δαπανώντας την σε μη-παραγωγικές δραστηριότητες που αποβλέπουν μόνο στη βραχυχρόνια ικανοποίηση του ατομικού συμφέροντος, στρεβλώνοντας έτσι τα κίνητρα των ατόμων.

Διακρίνονται λοιπόν, δύο διαφορετικές επιδράσεις της διεθνούς βιόθειας :

- ◆ Μια θετική άμεση επίδραση, η οποία προέρχεται από την επένδυση των δημόσιων υποδομών και την συνεπακόλουθη αύξηση της μεγέθυνσης.
- ◆ Μια αρνητική έμμεση επίδραση, η οποία προέρχεται από τη στρέβλωση των ατομικών κινήτρων και την ενθάρρυνση των μη-παραγωγικών δραστηριοτήτων.

$$\text{Διεθνή Βιόθεια} \Rightarrow \left\{ \begin{array}{l} \text{Άμεση θετική επίδραση} \\ \text{Έμμεση αρνητική επίδραση} \end{array} \right\} \Rightarrow \text{οικονομική μεγέθυνση}$$

Το τελικό αποτέλεσμα της διεθνούς βιόθειας επί της μεγέθυνσης, θα εξαρτηθεί από την ισχύ της κάθε επίδρασης έναντι της άλλης. Επομένως, η αποτελεσματικότητα της διεθνούς βιόθειας έγκειται καθαρά στην ανταλλακτική σχέση που παρατηρείται μεταξύ άμεσης και έμμεσης επίδρασης.

(II.1) ΑΜΕΣΗ ΘΕΤΙΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΒΙΟΘΕΙΑΣ

Ξεκινώντας με την άμεση επίδραση θα κάνουμε λόγο για την συμβολή των δημόσιων υποδομών στην μεγέθυνση μιας χώρας. Πληθώρα εμπειρικών μελετών καταδεικνύουν το γεγονός ότι το μέγεθος και η ποιότητα των δημόσιων υποδομών αποτελούν ιδιαίτερα σημαντικούς παράγοντες της παραγωγικότητας και της οικονομικής δραστηριότητας μιας χώρας. Ο Aschauer(1989) κατέληξε στο συμπέρασμα(εκτιμώντας μια Cobb-Douglas συνάρτηση), ότι η μείωση του ρυθμού μεγέθυνσης της παραγωγικότητας στις ΗΠΑ, κατά την δεκαετία του '80, αποδίδεται στην περιορισμένη επενδυτική κινητικότητα για δημόσιες υποδομές κατά την εν λόγω περίοδο. Βρήκε την ύπαρξη μιας σημαντικής συσχέτισης μεταξύ παραγωγικότητας και δημοσίου κεφαλαίου. Συγκεκριμένα, κατέληξε ότι 1% επιδείνωση της κατάστασης των υποδομών, μπορεί να προκαλέσει απώλεια προϊόντος από 0.38 έως 0.56%. (Η έννοια της ελαστικότητας είναι ιδιαίτερα εύχρηστη, καθώς μας βοηθάει να υπολογίσουμε πόσο περίπου προϊόν θα συσσωρευτεί κατά τη διάρκεια μιας χρονικής περιόδου, εξαιτίας της αύξησης των υποδομών κατά 1%). Επιπλέον, οι Ford και Poret(1991) χρησιμοποίησαν διαστρωματικά στοιχεία προκειμένου να ελέγχουν αν η ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ του αποθέματος του δημόσιου κεφαλαίου και του ρυθμού μεγέθυνσης της παραγωγικότητας, ήταν συγκυριακό γεγονός ή όχι. Η εκτιμώμενη ελαστικότητα βρέθηκε στατιστικά σημαντική, επιβεβαιώνοντας έτσι την σπουδαιότητα των δημόσιων υποδομών στην παραγωγικότητα του δημόσιου τομέα και την πορεία μεγέθυνσης των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών. Έτσι λοιπόν, η βοήθεια μπορεί να ασκήσει, μέσω της επένδυσης σε δημόσιες υποδομές μια θετική επίδραση στην μεγέθυνση της χώρας-λήπτη, δρομολογώντας την οικονομία σε μια διατηρήσιμη αναπτυξιακή πορεία.

(II.2)ΕΜΜΕΣΗ ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ

Η αρνητική επίδραση της διεθνούς βοήθειας έγκειται όπως αναφέραμε, στην ενθάρρυνση μη-παραγωγικών δραστηριοτήτων, στην κακοδιαχείριση και στην στρέβλωση των ατομικών κινήτρων.

Ο Levi(1998) ισχυρίζεται ότι το πολιτικό κόστος και τα οφέλη των δαπανών από διεθνή βοήθεια συγκριτικά με αυτών που χρηματοδοτούνται από εγχώρια φορολογία διαφέρουν σημαντικά. Η αύξηση των εγχώριων εσόδων συνεπάγεται πολιτικό κόστος, (κόστος που αναμένεται να αποθαρρύνει τους πολιτικούς ηγέτες να επεκτείνουν τη δημόσια δαπάνη, για να ανταμείψουν τους υποστηρικτές τους και να αυξήσουν τις πιθανότητες παραμονής τους στην εξουσία). Αντίθετα, με την εξωτερική χρηματοδότηση, εξαλείφεται η ανάγκη τήρησης αυστηρών αναλογιών μεταξύ της δημόσιας δαπάνης και των εγχώριων εσόδων. Η «χαλάρωση» αυτή της δημοσιονομικής πειθαρχίας επιτρέπει την αύξηση της δημόσιας δαπάνης. Αποτέλεσμα αυτής της χαλάρωσης είναι η επέκταση του δημόσιου τομέα, η ανάπτυξη της γραφειοκρατικής συμπεριφοράς, της διαφθοράς, της κακοδιαχείρισης(φαινόμενα όλα που επιδεινώνονται εξαιτίας της εξάρτησης στην εξωτερική χρηματοδότηση). Η διαμόρφωση αυτού του κλίματος αποβαίνει τελικά εις βάρος των παραγωγικών δραστηριοτήτων και της αποτελεσματικής κατανομής των πόρων στην αγορά. Το οικονομικό κόστος μιας "μεγάλης" κυβέρνησης δεν είναι αμελητέο. Υδροκέφαλοι δημόσιοι τομείς, επαχθείς κυβερνητικές ρυθμίσεις, στρέβλωτική φορολογία και αναποτελεσματικές κρατικές επιχειρήσεις συχνά παραθέτονται ως τροχοπέδη για την επένδυση και τη μεγέθυνση(βλ. Bhagwati(1982)).

Σύμφωνα με το άρθρο του Remmer(2004), "Does foreign aid promote the expansion of government?", η διεθνής βοήθεια συστηματικά δημιουργεί κίνητρα και ευκαιρίες για την επέκταση της κυβερνητικής δαπάνης. Καθ'όλη τη διάρκεια της περιόδου 1970-99 η διεθνής βοήθεια απέκτησε το χαρακτήρα ενός σημαντικού προσδιοριστικού παράγοντα του κρατικού μεγέθους για τις χώρες χαμηλών και μεσαίων εισοδημάτων. Κινητοποιώντας την εξάπλωση του

κράτους, η βοήθεια μεγεθύνει τη γραφειοκρατική συμπεριφορά εις βάρος των παραγωγικών δραστηριοτήτων.

Τα κανάλια μέσω των οποίων η διαφθορά και η γραφειοκρατική συμπεριφορά μειώνουν την οικονομική μεγέθυνση διακρίνονται ανάλογα με το υπόδειγμα που χρησιμοποιούμε. Έτσι λοιπόν, σε ένα ενδογενές υπόδειγμα μεγέθυνσης, η κρατική αναποτελεσματικότητα μπορεί να επηρεάσει το ρυθμό μεγέθυνσης, έμμεσα μειώνοντας το ποσοστό επένδυσης ή άμεσα οδηγώντας σε ανισοκατανομή(misallocation) των επενδύσεων μεταξύ των διαφόρων τομέων(Easterly 1993). Ανάλογα, σε ένα νεοκλασσικό υπόδειγμα μεγέθυνσης, η διαφθορά επηρεάζει το steady-state του εισοδήματος(για παράδειγμα οδηγώντας σε ανισοκατανομή της παραγωγής μεταξύ των τομέων). Επομένως, όταν η οικονομία βρίσκεται κάτω από το επίπεδο εισοδήματος σταθερής κατάστασης, περισσότερη διαφθορά οδηγεί σε έναν χαμηλότερο ρυθμό μεγέθυνσης για ένα δεδομένο επίπεδο εισοδήματος. Επιπλέον, η ύπαρξη των αναποτελεσματικοτήτων αυτών του κράτους, ασκεί αρνητική επίδραση στο οριακό προϊόν του κεφαλαίου, μειώνοντας έτσι το ποσοστό της επένδυσης (Mauro 1995).

Ο Mauro(1995) εκτιμά ότι η αύξηση της διαφθοράς κατά μια τυπική απόκλιση(of one sample standard deviation) μειώνει την επένδυση και τη μεγέθυνση κατά 5% και 0.5% του ΑΕΠ αντίστοιχα. Ο Loayza(1996) ισχυρίζεται ότι η διαφθορά αποτελεί έναν από τους κυρίαρχους παράγοντες ανάσχεσης της αύξησης των δημοσίων εσόδων, καθώς σε ένα διεφθαρμένο περιβάλλον η οικονομική δραστηριότητα μεταφέρεται μακριά από το "βλέμμα" του κυβερνητικού ελέγχου, για την αποφυγή της φορολογικής επιβάρυνσης. Υπό το πρίσμα της νομισματική προσέγγισης ο Al-Marhubi(2000) απέδειξε την ύπαρξη θετικής σχέσης διαφθοράς και πληθωρισμού, με δεδομένους τους προσδιοριστικούς παράγοντες του πληθωρισμού όπως πολιτική αστάθεια και ανεξαρτησία της Κεντρικής Τράπεζας. Λόγοι όπως η μείωση της επένδυσης, διαφυγόντα φορολογικά έσοδα, αύξηση του πληθωρισμού, εξηγούν εν μέρει

γιατί οι διεφθαρμένες χώρες αποτελούν αναποτελεσματικούς διαχειριστές των προγραμμάτων βοήθειας.

Ο Svensson(1999a) μελετά επίσης, την έμμεση αρνητική επίδραση της διεθνούς βοήθειας στην οικονομία της χώρας-λήπτη, χρησιμοποιώντας ένα υπόδειγμα όπου τα κυβερνητικά έσοδα μπορούν να δαπανηθούν είτε σε μεταβιβάσεις ομάδων συμφερόντων, είτε καθαρά δημόσια αγαθά, επωφελώντας έτσι όλες τις ομάδες(μια επιπλέον μονάδα δαπάνης σε δημόσιο αγαθό, παρέχει μια επιπλέον μονάδα χρησιμότητας σε όλα τα άτομα). Οι μεταβιβάσεις αφορούν καθαρά ιδιωτικά αγαθά(pure private goods). Η μεταβιβαση που λαμβάνει μια ομάδα είναι ανάλογης της δαπάνης σε γραφειοκρατία ως ποσοστό των συνολικών δαπανών σε γραφειοκρατία από όλες τις ομάδες. Σε μια ισορροπία συνεργασίας(cooperative equilibrium), ο καταμερισμός της κυβερνητικής δαπάνης πρέπει να είναι τέτοιος ώστε να μεγιστοποιείται η από κοινού χρησιμότητα όλων των ομάδων. Πιθανή παρέκκλιση από τη συνεργασία μιας ομάδας "πυροδοτεί" (triggers) την τιμωρία από τις υπόλουπες ομάδες με τη μορφή μη-συνεργασίας.

Ο Svensson θεωρεί ότι η ισορροπία εξαρτάται μεταξύ άλλων κι από την κατάσταση της οικονομίας. Σε αντίθεση με τα συνήθη υποδείγματα μεγέθυνσης, όπου η κατάσταση της οικονομίας διαμορφώνεται ντετερμινιστικά(deterministically evolving), ο Svensson κάνει την υπόθεση ότι η κατάσταση της οικονομίας είναι στοχαστική(stochastic). Συγκεκριμένα, τα κρατικά έσοδα, τ , είναι στοχαστικά, με μηδενική πιθανότητα αποθήκευσης αγαθών μεταξύ των περιόδων. Εξάγει state-dependent στρατηγικές, ανάλογες με εκείνες των υποδειγμάτων μεγέθυνσης. Όταν τα κυβερνητικά έσοδα είναι περιορισμένα, η συνεργασία είναι διατηρήσιμη και δεν παρατηρείται γραφειοκρατική συμπεριφορά. Αντίθετα, όταν τα κρατικά έσοδα ανέρχονται πάνω από το κριτικό επίπεδο τ' , τότε το υψηλό εισόδημα συνεπάγεται κι ένα ισχυρό κίνητρο απόκλισης από τη συνεργασία, υποθάλποντας έτσι την ανάπτυξη της γραφειοκρατίας. Όλα τα κέρδη πάνω από τ' εξανεμίζονται. Στην

δεύτερη καλύτερη ισορροπία(second-best equilibrium) η συνολική "ιδιοποίηση" αυξάνεται περισσότερο από την αύξηση του εισοδήματος, με αποτέλεσμα την μείωση της παροχής των δημόσιων αγαθών, όταν η αύξηση του εισοδήματος υπερβαίνει το επίπεδο τ'. Με τη σειρά του ο Drazen(1999^a) παρουσιάζει ένα παρόμοιο υπόδειγμα με αυτό του Svensson, με τη μόνη διαφορά ότι η κατάσταση της οικονομίας είναι μη-στοχαστική. Μια καλή οικονομική επίδοση προϋποθέτει την ελαχιστοποίηση της γραφειοκρατικής συμπεριφοράς, όπου το κίνητρο ιδιοποίησης των κονδυλίων εξαρτάται από το επίπεδο των συνολικών κονδυλίων που μπορούν να ιδιοποιηθούν.

(III)ΒΟΗΘΕΙΑ-ΜΕΓΕΘΥΝΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ

Στο τμήμα αυτό της ανάλυσή μας διερευνούμε τη σχέση διεθνούς βοήθειας και μεγέθυνσης, όπως αυτή διαμορφώνεται σε συνδυασμό με μια σειρά από ποικίλους παράγοντες που επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα της βοήθειας.

(III.1) ΒΟΗΘΕΙΑ-ΜΕΓΕΘΥΝΣΗ-ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ(ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ)

Αν εξετάσουμε τα οφέλη της διεθνούς βοήθειας από την πλευρά της χώρας-λήπτη παρά της χώρας-χορηγού, τότε θα εστιάσουμε σε δύο βασικές επιδιώξεις: α) οικονομική μεγέθυνση, β) ανακούφιση από τη φτώχεια. Όσον αφορά στην πρώτη επιδιώξη ο Svensson (1999) ισχυρίζεται ότι η μακροχρόνια επίδραση της βοήθειας στη μεγέθυνση εξαρτάται από το σύστημα των πολιτικών και το επίπεδο των πολιτικών ελευθεριών της χώρας-λήπτη. Η οικονομική ενίσχυση ασκεί μια θετική επιρροή στη μεγέθυνση σε χώρες των οποίων η εξουσία εδράζεται σε ισχυρά θεσμικά θεμέλια, εναλλακτικά σε χώρες πιο δημοκρατικές. Ο σταδιακός εκδημοκρατισμός μιας χώρας μπορεί να επηρεάσει την πορεία μεγέθυνσή της. Πιο συγκεκριμένα, οι δημοκρατικοί θεσμοί, όπως τα πολιτικά κόμματα, οι εκλεγμένοι αντιπρόσωποι, η ελευθερία λόγου, ο συνδικαλισμός διασφαλίζουν τη δυνατότητα ενός συνεχούς θεσμικού ελέγχου της κρατικής

εξουσίας. Εφόσον, άμεση επιρροή της διεθνούς βιοήθειας είναι η χαλάρωση του κρατικού προϋπολογισμού δίνεται η ευκαιρία στη χώρα-λήπτη να προωθήσει, αφενός τη μακροχρόνια της ανάπτυξη και αφετέρου μη-παραγωγικές δραστηριότητες. Το τελικό ποσοστό των κονδυλίων που τελικά θα αξιοποιηθεί παραγωγικά εξαρτάται σημαντικά από το επίπεδο της πολιτικής υπευθυνότητας.

Όπως αναφέραμε ο Svensson επισήμανε την ύπαρξη θετικής σχέσης μεταξύ αποτελεσματικότητας¹ της διεθνούς βιοήθειας και του βαθμού εκδημοκρατισμού. Το επόμενο βήμα είναι να εξετάσει αν η ποσότητα ή συχνότητα χορήγησης βιοήθειας επηρεάζεται από την κατάσταση των πολιτικών και αστικών ελευθεριών της χώρας-λήπτη. Πόσο δηλαδή επηρεπείς είναι οι χορηγοί στην επιβράβευση των δημοκρατικών χωρών. Διακρίνονται τρεις κατηγορίες χωρών-δωρητών :

- ❖ Μια ομάδα χωρών όπου η διεθνής βιοήθεια σχετίζεται θετικά με τη δημοκρατία(Σκανδιναβία, Ολλανδία, Καναδάς, Ηνωμένο Βασίλειο).
- ❖ Μια ομάδα μεγάλων χορηγών που δρούν με γνώμονα πολιτικές και στρατηγικές επιδιώξεις,(Γερμανία, Ιαπωνία, Ηνωμένες Πολιτείες), καταλήγοντας έτσι σε μια αδιάφορη σχέση μεταξύ βιοήθειας και εκδημοκρατισμού.
- ❖ Μια ομάδα χορηγών των οποίων το αποικιακό παρελθόν καθορίζουν τον τρόπο χορήγησης βιοήθειας.(Γαλλία, Ιταλία). Μάλιστα , οι πλειοψηφία των πρώην αποικιών τους είναι μη-δημοκρατικές, διαμορφώνοντας έτσι μια αρνητική σχέση μεταξύ βιοήθειας και βαθμού εκδημοκρατισμού.

Ο Svensson παρατηρεί ότι η άσκηση θεσμικού ελέγχου στην κρατική εξουσία στο πλαίσιο μιας δημοκρατικής χώρας επιτρέπει ορθολογικότερη διαχείριση των πόρων που εισρέουν στην οικονομία. Η απουσία αυτού του

¹ Η αποτελεσματικότητα ερμηνεύεται πάντα σε όρους μεγέθυνσης.

ελέγχου αυξάνει τις πιθανότητες για μη παραγωγική χρήση των πόρων. Επομένως, η ενίσχυση της δημοκρατίας στον αναπτυσσόμενο κόσμο πέρα από την σπουδαιότητα της ίδιας, συμβάλλει εμμέσως στην ενίσχυση της μακροχρόνιας αποτελεσματικότητας της διεθνούς βιοήθειας. Από τη δεκαετία του '70 και μετά, παρατηρήθηκε μεριδιανή χωρών που ουσιαστικά επιβράβευε τις χώρες με επίδοση πάνω από το μέσο, στο βαθμό εκδημοκρατισμού. Η κίνηση αυτή τονίζει τη σπουδαιότητα δημιουργίας κινήτρων κατεύθυνσης των πόρων σε τοποθετήσεις που αποδεικνύονται παραγωγικές.

Οι Dollar και Svensson(1998) αποδεικνύουν εμπειρικά την σπουδαιότητα των πολιτικών μεταβλητών στην επιτυχία ή αποτυχία των προγραμμάτων βιοήθειας της Παγκόσμιας Τράπεζας. Κατά την περίοδο 1980-95, το 1/3 περίπου των προγραμμάτων απέτυχαν να φέρουν εις πέρας την αποστολή τους(Operations Evaluation Department, World Bank). Προκειμένου να διερευνήσουν την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων χρησιμοποιούν δύο ομάδες μεταβλητών :

- α) πολιτικές μεταβλητές
  - α1) βαθμός εκδημοκρατισμού της κυβέρνησης
  - α2) πολιτική αστάθεια(αριθμός των πολιτικών κρίσεων κατά τη διάρκεια εφαρμογής των ρυθμιστικών προγραμμάτων
  - α3) το βαθμό του κοινωνικού διχασμού(όπως μετρείται από τον εθνικό κατακερματισμό-ethnic fragmentation)
  - α4) διάρκεια της κυβερνητικής θητείας(αριθμός ετών άσκησης εξουσίας της κυβέρνησης που υπέγραψε τη συμφωνία οικονομικής ενίσχυσης)
- β) μεταβλητές που μετρούν τις παροχές της Παγκόσμιας Τράπεζας
  - β1) το ποσό της προετοιμασίας που δαπανήθηκε στο δάνειο-βιοήθεια
  - β2) το επίπεδο της conditionalities, όλα τα είδη κι ο αριθμός των όρων χορήγησης

Οι Dollar και Svensson(1998) καταλήγουν ότι οι πολιτικές μεταβλητές αποδεικνύονται ιδιαίτερα σημαντικές για την επιτυχία ενός προγράμματος βοήθειας, ενώ οι μεταβλητές που μετρούν τις παροχές της Παγκόσμιας Τράπεζας παρουσιάζονται να μην έχουν ερμηνευτική δύναμη. Ο Svensson(1998c) παρουσιάζει ανάλογα εμπειρικά αποτελέσματα. Αναφέρει συγκεκριμένα, ότι η μακροχρόνια επίδραση της βοήθειας στη μεγέθυνση εξαρτάται από το βαθμό των πολιτικών ελευθεριών της χώρας-λήπτη. Ο Drazen(2000) στο ίδιο πνεύμα ισχυρίζεται ότι η κατάχρηση της βοήθειας αντανακλά τις κυβερνητικές προθέσεις, αν δηλαδή η κυβέρνηση δρα με όρους αναδιανεμητικούς(redistributionist) ή αναπτυξιακούς(development-oriented), ανάλογα με τον τύπο της.

(III.2)ΒΟΗΘΕΙΑ-ΜΕΓΕΘΥΝΣΗ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

Οι Burnside και Dollar (2000) στο γνωστό τους άρθρο, "Aid, Policies and Growth", εξετάζουν τη σχέση μεταξύ της διεθνούς βοήθειας, των οικονομικών πολιτικών και της μεγέθυνσης του κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. Η μελέτη τους καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η βοήθεια επηρεάζει θετικά τη μεγέθυνση, αλλά υπό έναν όρο : την ύπαρξη ''καλών'' δημοσιονομικών, νομισματικών και εμπορικών πολιτικών. Εναλλακτικά, φτωχές χώρες που λειτουργούν σε ένα υγιές και αωστά διαρθρωμένο περιβάλλον πολιτικών, επωφελούνται της διεθνούς βοήθειας, η οποία επιταχύνει τη μεγέθυνση της οικονομίας. Στον αντίποδα όμως, οι αγκιλωμένες και ισχνές οικονομίες διοχετεύουν την οικονομική ενίσχυση που λαμβάνουν προς κανάλια αντιπαραγωγικά, περιοριζόμενες απλά στην αύξηση της δημόσιας κατανάλωσης.

Η διεθνής βοήθεια γίνεται αντιληπτή ως μεταβίβαση εισοδήματος, η οποία υπό το καθεστώς απελών κεφαλαιουχικών αγορών μπορεί να επιφέρει σημαντικές βελτιώσεις σε μια φτωχή χώρα. Σκοπός δεν

είναι απλά η εισροή αυτή να δαπανηθεί με έναν **οποιοδήποτε** τρόπο, αλλά με έναν **συγκεκριμένο** τρόπο. Ο οποιοσδήποτε τρόπος συνήθως αφορά αυτόν της άσκοπης κατανάλωσης των κονδυλίων χωρίς κανένα μακροπρόθεσμο όφελος, ενώ ο συγκεκριμένος αφορά την επένδυση, που συνεπάγεται σταδιακή μετάβαση της οικονομίας σε ένα σημείο που αντιστοιχεί σε υψηλότερο επίπεδο προϊόντος. Αν επικρατήσει η ορθολογική λύση, αυτή δηλαδή που προσβλέπει σε μελλοντικά οφέλη, τότε η βοήθεια αποδεικνύεται παραγωγική και αποτελεσματική. Παρόλα αυτά, η απόδοση του κεφαλαίου που δημιουργείται από τις επενδύσεις εξαρτάται από το βαθμό των στρεβλώσεων στις επιμέρους πολιτικές. Όσο λιγότερο στρεβλωτικό είναι ένα σύστημα πολιτικών τόσο αποδοτικότερη θα είναι η επένδυση του κεφαλαίου και κατ'επέκταση η διεθνής βοήθεια.

Για να αποφύγουν προβλήματα συσχέτισης οι Burnside και Dollar για περιόδους λίγων ετών, διαχώρισαν το δείγμα τους σε περιόδους τετραετούς διάρκειας ξεκινώντας από το 1970-73 έως το 1990-93. Προκειμένου να μελετήσουν τους παράγοντες που επηρεάζουν τη μεγέθυνση μιας χώρας κατασκεύασαν την εξίσωση μεγέθυνσης θεωρώντας την μεταβλητή αυτή άμεσα εξαρτόμενη από :

- ❖ Πραγματικό κατά κεφαλήν Α.Ε.Π.
- ❖ Επίπεδο βοήθειας ως ποσοστό του Α.Ε.Π.
- ❖ Μακροοικονομικές πολιτικές όπως άνοιγμα (openness) των αγορών, πληθωρισμός, πλεόνασμα προϋπολογισμού και δημόσια κατανάλωση ως ποσοστό του Α.Ε.Π.
- ❖ Αλληλεπίδραση βοήθειας και πολιτικών
- ❖ **Θεσμικοί** και πολιτικοί παράγοντες που επηρεάζουν τη μεγέθυνση της χώρας-λήπτη.
- ❖ Δολοφονίες πολιτικών προσώπων (assassinations)
- ❖ Ποσότητα χρήματος που κυκλοφορεί στην αγορά
- ❖ Τοπικές ψευδομεταβλήτες

Ο πληθωρισμός συμπεριλαμβάνεται στην εξίσωση μεγέθυνσης ως μέγεθος νομισματικής πολιτικής, ενώ το πλεόνασμα προϋπολογισμού και η δημόσια κατανάλωση ως δημοσιονομικές μεταβλητές. Όσον αφορά στους θεσμικούς και πολιτικούς παράγοντες (εξωγενείς μεταβλητές), αποτελούν μεγέθη ποιότητας του θεσμικού πλαισίου, όπως προστασία των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, κρατική γραφειοκρατία. Οι δολοφονίες πολιτικών προσώπων αντανακλούν πολιτική αναταραχή.

Οι Burnside και Dollar καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η διεθνής βοήθεια ασκεί περιορισμένη επίδραση στη μεγέθυνση, παρόλα αυτά διαπιστώνεται μια θετική επίδραση υπό συνθήκες ενός υγιούς συστήματος πολιτικών. Οι χώρες δωρητές επομένως ευνοούν τις χώρες εκείνες με τις κατάλληλες πολιτικές ; Η απάντηση που δίνεται είναι αρνητική ιδίως όσον αφορά στην διμερή βοήθεια (bilateral aid). Εντούτοις όταν πρόκειται για πολυμερή βοήθεια (multilateral aid), όπου καταλαμβάνει το 1/3 της συνολικής, τότε η απάντηση τείνει να γίνει μάλλον θετική, καθώς οι χώρες με καλή "διαγωγή" ενισχύονται περισσότερο. Η διαπίστωση αυτή σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η διμερής βοήθεια σχετίζεται θετικά με την δημόσια κατανάλωση, εξηγεί για ποιον λόγο η επίδραση της διεθνούς ενίσχυσης στην μεγέθυνση των χωρών-ληπτών δεν είναι πιο ουσιαστική. Οι Burnside και Dollar καταδεικνύουν ότι συστηματικότερη χορήγηση της διεθνούς βοήθειας προς τις χώρες που νιοθετούν καλές πολιτικές, αποτελεί την ορθή κίνηση προς την επιτάχυνση της μεγέθυνσης των αναπτυσσόμενων χωρών. Με την ερευνητική τους παρέμβαση, ανατάραξαν τα νερά όχι μόνο της ακαδημαϊκής κοινότητας, αλλά και των διεθνών οργανισμών-δωρητών ασκώντας σημαντική επιφροή στον τρόπο διαχείρισης των προγραμμάτων βοήθειας και την σοβαρότητα με την οποία πρέπει να προσεγγίζονται.

Οι Durbarry (1998), Lensink και White,(1999),όπως κι οι Burnside και Dollar, διερεύνησαν την αποτελεσματικότητα της διεθνούς

βοήθειας ως ποσοστό του ΑΕΠ και κατέληξαν σε θετική επίδραση της βοήθειας επί της μεγέθυνσης. [Οι Burnside και Dollar εισήγαγαν έναν όρο αλληλεπίδρασης μεταξύ βοήθειας και οικονομικών πολιτικών ενώ οι υπόλοιποι το τετράγωνο της βοήθειας]. Οι Durbarry, Lensink και White εστιάζουν το ενδιαφέρον τους στον τρόπο που οι πολιτικές επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα της βοήθειας. Χρησιμοποιώντας ένα νεοκλασικό υπόδειγμα, καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η επίδραση της βοήθειας στην μεγέθυνση αποδεικνύεται ολοένα μεγαλύτερη όσο λιγότερες είναι οι στρεβλώσεις των πολιτικών (οι οποίες διαμορφώνουν τα κίνητρα των οικονομικών δρώντων). Συνεπώς, η διάδραση μεταξύ βοήθειας και πολιτικών κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική. Το αποτέλεσμα αυτό μπορεί να εμφανίζεται είτε με τη μορφή της αυξανόμενης παραγωγικότητας του κεφαλαίου, είτε μέσω του ποσοστού της βοήθειας που τελικά επενδύεται.

(III.3)ΒΟΗΘΕΙΑ-ΜΕΓΕΘΥΝΣΗ

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ(ΔΟΜΙΚΑΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ)

Οι Dalgaard, Hansen και Tarp (2004) υποστηρίζουν ότι η βοήθεια είναι αποτελεσματική, ο βαθμός όμως αποτελεσματικότητάς της διαφέρει από χώρα σε χώρα. Ο παράγοντας εκείνος που προκαλεί τις διαφοροποιήσεις αυτές είναι το περιβάλλον των πολιτικών, διαπίστωση σύμφωνη και με τους Burnside και Dollar(2000) και Collier και Dollar(2002). Αν η αποτελεσματικότητα όμως εξαρτάται από την αρχική κατάσταση της χώρας-λήπτη, τότε ένας διαφορετικός τρόπος κατανομής θα μπορούσε να μεγιστοποιήσει την ωφελιμότητα της βοήθειας. Πέρα δηλαδή από το περιβάλλον των πολιτικών, οι Dalgaard, Hansen και Tarp συμπεριλαμβάνουν σε ένα standard OLG υπόδειγμα, θεμελιώδη δομικά χαρακτηριστικά(fundamental structural characteristics), καθώς και το μέγεθος του πληθωρισμού. Τα δομικά χαρακτηριστικά κυρίως σχετίζονται με το θεσμικό πλαίσιο της χώρας ή ακόμα και τις κλιματολογικές

συνθήκες (climate-related circumstances). Τα κύρια συμπεράσματα της μελέτης τους είναι τα ακόλουθα : 1)Η βοήθεια αποδεικνύεται αποτελεσματικότερη σε χώρες με αργή εξέλιξη των κύριων δομικών χαρακτηριστικών. 2)Η οριακή επίδραση της βοήθειας στην παραγωγικότητα φθίνει καθώς το επίπεδο του πληθωρισμού αυξάνει. 3) Η βοήθεια σχετίζεται θετικά με το δείκτη των καλών πολιτικών και αρνητικά με το επίπεδο βοήθειας. 4) Χρησιμοποιώντας ένα τροποποιημένο Ramsey Cass-Koopman (RCK) model , καταλήγουν ότι η διεθνής ενίσχυση αυξάνει το επίπεδο της κατανάλωσης περιορίζοντας την κοινωνικό-πολιτική αστάθεια και ευνοώντας εμμέσως την μεγέθυνση. 5) Το επίπεδο αποτελεσματικότητας της βοήθειας διαμορφώνεται επίσης και από τις κλιματολογικές συνθήκες².6) Παρατηρείται η ύπαρξη φθινουσών αποδόσεων της διεθνούς βοήθειας και η αποτελεσματικότητά της κρίνεται ιδιαίτερα ευαίσθητη στην επιλογή του εκτιμητή. Για παράδειγμα, με δεδομένα την επένδυση και το ανθρώπινο κεφάλαιο η θετική επίπτωση της βοήθειας παύει πλέον να υπάρχει.

Οι Guillaumont και Chouvet υποστηρίζουν στο ίδιο πνεύμα, ότι η αποτελεσματικότητα της διεθνούς βοήθειας εξαρτάται πέρα από τους παράγοντες που μέχρι τώρα έχουμε αναφέρει κι από εξωγενείς παράγοντες, όπως όροι εμπορίου, αστάθεια των εξαγωγών, κλιματολογικές διαταραχές. Όσο δυσμενέστερο γίνεται το περιβάλλον της οικονομίας-λήπτη, τόσο μεγαλύτερη κρίνεται η ανάγκη για βοήθεια και τόσο μεγαλύτερη η παραγωγικότητά της. Στην έννοια περιβάλλον ενσωματώνονται όλοι οι εξωγενείς παράγοντες που ενδεχομένως ασκούν την επίδρασή τους στην οικονομία της εξεταζόμενης χώρας και συγκεκριμένα στην

²Αν πράγματι ισχύει η πρόταση αυτή, τότε θα πρέπει να αναθεωρηθεί ο τρόπος κατανομής της βοήθειας (Collier-Dollar allocation rule), γιατί διαφορετικά θα τιμωρούνται οι χώρες για τον εξωγενή παράγοντα των κλιματολογικών συνθηκών. Collier-Dollar allocation rule: χώρες με χαμηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ (φτώχεια) και υψηλό δείκτη πολιτικών προηγούνται στη χορήγηση βοήθειας έναντι χωρών με χαμηλό δείκτη.

αποτελεσματικότητα της διεθνούς βιοήθειας. Η θέση αυτή των συγγραφέων εμπεριστατώνεται με οικονομετρικούς ελέγχους. Έτσι, το περιβάλλον είναι μια παράμετρος που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη για ζητήματα που αφορούν την κατανομή της βιοήθειας. Η τελευταία πρέπει να κατανέμεται στις χώρες εκείνες που επηρεάζονται από το δυσμενές περιβάλλον τους(εναλλακτικά από τις εξωγενείς διαταραχές).Η βιοήθεια αν τη προσεγγίσουμε από αυτήν την σκοπιά αποζημιώνει τη χώρα-λήπτη για τις αρνητικές διαταραχές, καθώς επίσης ενθαρρύνει ένα υγιές περιβάλλον πολιτικών. Με άλλα λόγια, γίνεται αντιληπτή ως δικλείδα ασφαλείας, αλλά και ως επιβράβευση-ανταμοιβή.

Το γεγονός επομένως ότι η αποτελεσματικότητα της διεθνούς βιοήθειας μπορεί να εξαρτάται από τις πολιτικές δεν αναιρεί το ενδεχόμενο να επηρεάζεται παράλληλα κι από το περιβάλλον. Στην περίπτωση αυτή η βιοήθεια παρέχεται ώστε να ενισχύσει την προσπάθεια της χώρας να υπερβεί την δυσμενή κατάσταση στην οποία βρίσκεται, να αντιμετωπίσει τις διαταραχές υπό ευνοϊκότερους όρους, ενισχύοντας έτσι το "ανοσοποιητικό σύστημα" ενάντια στο εχθρικό περιβάλλον. Οι Guillaumont και Chouvet στο υπόδειγμα που χρησιμοποιούν(growth cum-aid model) θέτουν τη μεγέθυνση εξαρτόμενη από τρία είδη παραγόντων: α) διαρθρωτικούς(structural) παράγοντες και αρχικές συνθήκες, β) διαταραχές και περιβαλλοντολογικούς παράγοντες (αφορούν το περιβάλλον με την ευρύτερη έννοια των εξωγενών παραγόντων που πλαισιώνει μια οικονομία), γ) πολιτικές. Η διεθνής βιοήθεια περιλαμβάνεται στους παράγοντες αυτούς καθώς παρατηρείται μια διάδραση με τις παραμέτρους β) και γ). Εναλλακτικά, η οριακή συνεισφορά της βιοήθειας στη μεγέθυνση εξαρτάται θετικά από τις πολιτικές (σύμφωνα πάντα και με τους Burnside και Dollar) και αρνητικά από το περιβάλλον (σύμφωνα με τους Guillaumont και Chouvet).

Πέρα λοιπόν από το καθεστώς των πολιτικών που χαρακτηρίζει μιαν οικονομία και το οποίο επηρεάζει την αποτελεσματικότητα της

διεθνούς βιοήθειας, μια σειρά από εξωγενείς και κλιματολογικές διαταραχές διαδραματίζουν τον δικό τους ρόλο. Χώρες με δυσμενές περιβάλλοντας έχουν την ανάγκη μεγαλύτερης οικονομικής υποστήριξης. Στις χώρες αυτές η βιοήθεια αποδεικνύεται αποτελεσματικότερη με δεδομένους όλους τους άλλους παράγοντες. Ο λόγος είναι ότι οι πιο ευάλωτες χώρες χρειάζονται κάποιου είδους ασφάλειας προκειμένου να εκτρέψουν τον κίνδυνο μιας αναστολής ή ακόμα και κατάρρευσης της διαδικασίας μεγέθυνσης(με κίνδυνο μάλιστα τη μετάβαση της οικονομίας σε φάση ύφεσης). Η μεγέθυνση μιας χώρας παρουσιάζει ιδιαίτερη ευαισθησία σε ποικίλες διαταραχές, είτε μόνιμου χαρακτήρα, όπως επιδείνωση των όρων εμπορίου ή προσωρινού, όπως αστάθεια στον όγκο των εξαγωγών. Η βιοήθεια συνεισφέρει οριακά περισσότερο στην μεγέθυνση των χωρών που πλήττονται από αρνητικές διαταραχές. Εναλλακτικά, η αρνητική επίδραση των διαταραχών αναμένεται να αμβλυνθεί από την ευεργετική συμβολή της διεθνούς βιοήθειας. Μια ακραία περίπτωση είναι αυτή της βιοήθειας έκτακτης ανάγκης(emergency aid). Η μορφή αυτή βιοήθειας πέρα από τον ανθρωπιστικό της χαρακτήρα συνεισφέρει στην διατήρηση της διαδικασίας μεγέθυνσης.

(III.4)ΒΟΗΘΕΙΑ-ΜΕΓΕΘΥΝΣΗ-ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ

Ο Boone(1996) με τη σειρά του τονίζει τη σπουδαιότητα της μορφής του πολιτικού καθεστώτος για την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων βιοήθειας. Η διάκριση των διαφόρων μορφών καθεστώτων αποδεικνύεται δύσκολο εγχείρημα, δεδομένης της απουσίας ξεκάθαρης σχέσης μεταξύ των διαφόρων χαρακτηριστικών των καθεστώτων. Ο Boone αυτό που κάνει είναι να κατηγοριοποιήσει τα καθεστώτα ανάλογα με το ποιοι πολίτες συμπεριλαμβάνονται στη συνάρτηση χρησιμότητας της κυβέρνησης. Χρησιμοποιεί ένα υπόδειγμα όπου οι πολιτικοί θέτουν σε χρήση στρεβλωτική φορολογία και διεθνή βιοήθεια, για να χρηματοδοτήσουν

παραγωγική δαπάνη, αλλά και μεταβιβάσεις προς τους υποστηρικτές τους. Συγκεκριμένα, υποθέτει την ύπαρξη τριών ακραίων εναλλακτικών καθεστώτων :

- ❖ Μια "egalitarian" κυβέρνηση, που μεγιστοποιεί τον πλούτο των πολιτών χαμηλού εισοδήματος, βελτιώνοντας έτσι και τους δείκτες της φτώχειας.
- ❖ Μια "laissez-faire" κυβέρνηση, που μεγιστοποιεί τον πλούτο του πληθυσμού χρησιμοποιώντας τη διεθνή βοήθεια για να μειώσει τη στρεβλωτική φορολογία, οδηγώντας έτσι σε υψηλότερες επενδύσεις και υψηλότερο εισόδημα.
- ❖ Μια "elitist" κυβέρνηση, που μεγιστοποιεί τον πλούτο υποστηρικτών υψηλού εισοδήματος.

Η τρίτη μορφή κυβέρνησης είναι συνεπής με την πρόταση ότι η βοήθεια δεν επιφέρει κανένα ιδιαίτερο αποτέλεσμα ούτε στην επένδυση, ούτε και στην πουότητα ζωής των φτωχών κοινωνικών ομάδων. Ο Drazen αποδίδει το αποτέλεσμα αυτό στην ανακατανομή με την επακόλουθη μείωση του συνολικού πλούτου. Η λογική που χρησιμοποιεί είναι η εξής : μια αύξηση των μεταβιβάσεων υποδηλώνει υψηλότερο φορολογικό συντελεστή κεφαλαίου, χαμηλότερο απόθεμα κεφαλαίου, και κατ' επέκταση χαμηλότερο προϊόν. Η ευνοούμενη ομάδα, που καρπώνεται τη μεταβίβαση απολαμβάνει μεγαλύτερη χρησιμότητα συγκριτικά με εκείνη που θα απολάμβανε χωρίς μεταβιβάσεις.

Ο Boone(1996) ισχυρίζεται ότι τα ανά χώρα πρότυπα των μακροοικονομικών επένδυσεων(συμπεριλαμβανομένων της αποταμίευσης και της επένδυσης) διαμορφώνονται από τη διαφορετικότητα των πολιτικών καθεστώτων. Μια αύξηση της διεθνούς βοήθειας δίνει τη δυνατότητα σε μια "laissez-faire" κυβέρνηση να μειώσει τις φορολογικές στρεβλώσεις και να αυξήσει το εισόδημα. Αντίθετα, φτωχές χώρες στο υπόδειγμα του Boone είναι εκείνες οι κυβερνήσεις που υιοθετούν

αναδιανεμητικές πολιτικές χωρίς έτσι να μειώνονται οι στρεβλωτικοί φόροι. Αν τα καθεστώτα αυτά έχουν επιλέξει ήδη εκείνον τον φορολογικό συντελεστή που εξισώνει το όφελος (περισσότερες υποδομές) με το κόστος της στρεβλωτικής φορολογίας, τότε η διεθνής βοήθεια αιπλά αυξάνει τις μεταβιβάσεις, αλλά δεν ασκεί καμία επίδραση στους φόρους και το προϊόν. Μια "egalitarian" κυβέρνηση, επιτυγχάνει μείωση της φτώχειας, ενώ σε μια "elitist" κυβέρνηση η διεθνής βοήθεια δεν επιφέρει καμία βελτίωση στο βιοτικό επίπεδο των χαμηλότερων εισοδηματικών τάξεων. Αν η βοήθεια ωθήσει μια αύξηση των μεταβιβάσεων μεγαλύτερη από το μέγεθος της παρεχόμενης ενίσχυσης, τότε τελικά θα μειωθεί το εισόδημα και θα επιδεινωθεί η οικονομική κατάσταση των φτωχών κοινωνικών ομάδων παρά θα βελτιωθεί.

(III.5) ΒΟΗΘΕΙΑ-ΜΕΓΕΘΥΝΣΗ-ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ

Οι Chatterjee, Sakoulis και Turnovsky(2003)³ συγκρίνουν τα αποτελέσματα μιας μεταβιβασης(transfer) επί των δημοσίων υποδομών(μέσω της επένδυσης) σε σύγκριση με μια παραδοσιακή καθαρή μεταβιβαση(traditional pure transfer). Η τελευταία δεν επηρεάζει ούτε τη

³ Οι κύριες υποθέσεις της ανάλυσής τους είναι :

- ➔ Η βοήθεια είναι συνδεδεμένη(tied) με την συσσώρευση του δημόσιου κεφαλαίου, μετατρέποντάς την έτσι σε ένα σημαντικό μοχλό ώθησης της συσσώρευσης του ιδιωτικού κεφαλαίου και της μεγέθυνσης.
- ➔ Η δημόσια επένδυση σε υποδομές χρηματοδοτείται τόσο από την κυβέρνηση της χώρας-λήπτη, όσο και από την εξωτερική χρηματοδότηση. Η υπόθεση αυτή είναι γνωστή στην βιβλιογραφία με τον όρο της συγχρηματοδότησης (co-financing), συνήθης σε πολλά διμερή προγράμματα βοήθειας που συνδέονται με συγκεκριμένα δημόσια επενδυτικά πλάνα.
- ➔ Μια μικρή ανοιχτή οικονομία έχει περιορισμένη πρόσβαση στις διεθνείς κεφαλαιούχικές αγορές (capital markets), η οποία εκφράζεται με τη μορφή μιας θετικής(upward-sloping) συνάρτησης προσφοράς χρέους. Σύμφωνα με τη συνάρτηση αυτή το κόστος δανεισμού της χώρας εξαρτάται από την κατάσταση χρέους σε σχέση με το συνολικό κεφαλαιακό της απόθεμα.

μεγέθυνση, ούτε επιφέρει δυναμικά αποτελέσματα. Το αποτέλεσμα αφορά πάντα την αύξηση του πλούτου(welfare) και τα οφέλη αυξάνονται με τη μείωση του χρέους. Μια δεσμευμένη μεταβίβαση (tied transfer) επιφέρει δυναμικές προσαρμογές όσο το δημόσιο κεφάλαιο συσσωρεύεται στην εξεταζόμενη οικονομία. Η μακροχρόνια μεγέθυνση και το αποτέλεσμα πλούτου εξαρτώνται : α) από το αρχικό επίπεδο υποδομών , β) από τις συγχρηματοδοτικές ρυθμίσεις (co-financing arrangements), γ)τον τρόπο αντίδρασης της κυβέρνησης στις επιπρόσθετες ροές. Οι διαφοροποιήσεις αυτές παρουσιάζονται και σε βραχυχρόνιες μεταβιβάσεις. Μια βραχυχρόνια καθαρή μεταβίβαση προκαλεί μετριασμένα βραχυχρόνια αποτελέσματα μεγέθυνσης και οδηγεί σε μια μόνιμη επιδείνωση της τρέχουσας οικονομικής κατάστασης. Αντίθετα, μια παραγωγική μεταβίβαση επιφέρει σημαντικά αποτελέσματα στην βραχυχρόνια μεγέθυνση, οδηγώντας βασικές οικονομικές μεταβλητές σε μόνιμη βελτίωση (συμπεριλαμβανομένου του τρέχοντος λογαριασμού-current account).

Η επένδυση σε δημόσιες υποδομές θεωρείται αδιαμφισβήτητα ιδιαίτερα σημαντική για τις αναπτυσσόμενες χώρες. Πρόσφατα μάλιστα διαδραμάτισε έναν καθοριστικό ρόλο στην ενδυνάμωση των οικονομιών των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών-μελών ή υποψηφίων μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (European Union). Υπηρεσίες που συνδέονται με τη χρήση υποδομών αντιπροσωπεύουν περίπου το 7-9% του ΑΕΠ σε χώρες χαμηλής και μεσαίας τάξης εισοδημάτων. Στις χώρες αυτές οι υποδομές συνήθως αποτελούν το 20% της συνολικής επένδυσης και 40-60% της δημόσιας. Διαφαίνεται έτσι, η σπουδαιότητα των υποδομών στην παραγωγική διαδικασία των οικονομιών αυτών, επιτρέποντας την αύξηση της παραγωγικότητας του ιδιωτικού τομέα, προωθώντας τη μεγέθυνση και τελικά την βελτίωση της ποιότητας ζωής.

Η διεθνής βοήθεια καλείται λουπόν να χαλαρώσει τον αυστηρό εισοδηματικό περιορισμό που αντιμετωπίζουν οι αναπτυσσόμενες χώρες,

παρέχοντας τα απαιτούμενα κονδύλια για επενδύσεις στον επίμαχο τομέα των δημόσιων υποδομών. Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης(ΕΕ) η βοήθεια έλαβε τη μορφή των δεσμευμένων κονδυλίων(tied grants) ή αναπτυξιακής ενίσχυσης(official development assistance). Σε πολλές περιπτώσεις, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ των μελών της ΕΕ κυμαίνοταν σε επίπεδα χαμηλότερα του μέσου κοινοτικού, συνοδευόμενα μάλιστα κι από χαμηλούς, ακόμη και φθίνοντες ρυθμούς μεγέθυνσης. Εποι, η ΕΕ εισήγαγε προγράμματα βοήθειας για την ενίσχυση των χωρών αυτών αλλά και των υποψήφιων προς ένταξη στην φάση μετάβασης προς την Ένωση. Το εγχείρημα της σταδιακής σύγκλισης των λιγότερων αναπτυγμένων χωρών με τις πλούσιες δυτικό-ευρωπαϊκές χώρες ξεκίνησε το 1989 με ένα πρόγραμμα μονομερών κεφαλαιουχικών μεταβιβάσεων(unilateral capital transfers), μέσω του προγράμματος των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης (ΚΠΣ) και το οποίο ανανεώθηκε το 1993 και το 2000. [Για τα προγράμματα αυτά θα γίνει ενδελεχότερη ανάλυση στο εμπειρικό τμήμα της εργασίας με ιδιαίτερη έμφαση στην περίπτωση της Ελληνικής Οικονομίας]. Τα προγράμματα αυτά βοήθειας δεσμεύουν-προορίζουν τις κεφαλαιουχικές μεταβιβάσεις (capital transfers) για την αύξηση του δημόσιου κεφαλαίου και τη δημιουργία εκείνων των υποδομών που θα εγγυηθούν την αύξηση του ρυθμού μεγέθυνσης της οικονομίας.

(III.6)ΒΟΗΘΕΙΑ-ΜΕΓΕΘΥΝΣΗ-ΥΨΗΛΑ

ΕΠΙΠΕΔΑ ΒΟΗΘΕΙΑΣ- ΦΩΤΙΝΟΥΣΕΣ ΑΠΟΔΟΣΕΙΣ

Οι Collier και Dollar υποστηρίζουν ότι η βοήθεια αφενός καθίσταται αποτελεσματική σε χώρες με ένα υγιές πλέγμα πολιτικών, αφετέρου αρχίζει να παρουσιάζει αρνητικά αποτελέσματα στη μεγέθυνση της χώρας-λήπτη όταν υπερβαίνει ένα συγκεκριμένο επίπεδο εισροών. Οι Lensink και White(2000 α) με τη σειρά τους χρησιμοποιούν την έννοια της aid Laffer curve για να εξηγήσουν ότι το όφελος από τη βοήθεια αυξάνεται με τις

αρχικές πρώτες εισροές, αλλά μετά από ένα επίπεδο και μετά αρχίζει να φθίνει. Αυτό σημαίνει ότι η χώρα-λήπτης θα επωφελούνταν περισσότερο με λιγότερη βοήθεια.

ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ-ΥΨΗΛΑ ΕΠΙΠΕΔΑ ΒΟΗΘΕΙΑΣ

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων τριών δεκαετιών η διεθνής βοήθεια σε ορισμένες αναπτυσσόμενες χώρες αυξήθηκε σε πολύ υψηλά επίπεδα. Ενώ, στα τέλη της δεκαετίας του 1970 μόνο 8 χώρες είχαν λόγους βοήθειας/ΑΕΠ πάνω από 20% και καμία πάνω από 50%, στο πρώτο μισό της δεκαετίας του '90, 26 χώρες είχαν ποσοστά βοήθειας της τάξης των 20% και πλέον, ενώ 4 χώρες υπερέβαιναν το 50%. Ομοίως, η κατά κεφαλήν βοήθεια σημείωσε παρόμοια τάση, με τον αριθμό των χωρών που λαμβάνουν πάνω από \$100 ανά άτομο να αυξάνεται από 19 σε 32 από τα τέλη της δεκαετίας του '70 μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '90. Δώδεκα χώρες λάμβαναν πάνω από \$250 ανά άτομο την τελευταία περίοδο σε αντίθεση με τα \$5 της προηγούμενης. Η χώρα με τις υψηλότερες παροχές διεθνούς βοήθειας και στις δύο περιόδους υπήρξε η New Caledonia, η οποία από \$670 κατά κεφαλήν επήσια βοήθεια κατά την δεκαετία του '70, κατέληξε στα μισά του '90 στο αξιοσημείωτο ποσό των \$2000 ανά άτομο. Οι χορηγοί διεθνούς βοήθειας θέτουν τον προβληματισμό τους για τον τρόπο με τον οποίο τα τόσο υψηλά επίπεδα βοήθειας θα συμβάλλουν στη διαμόρφωση μιας αυτό-τροφοδοτούμενης ανάπτυξης(που είναι και το κύριο ζητούμενο της βοήθειας), παρά θα προκαλέσουν την εξάρτηση σε αυτήν. Στον πίνακα 1 παρουσιάζονται στατιστικά στοιχεία για το ποσοστό χορήγησης διεθνούς βοήθειας.

ΠΙΝΑΚΑΣ I
SUMMARY STATISTICS OF AID PER CAPITA AND
AID AS A PER CENT OF GNP

1975-79   1980-84   1985-89   1990-92

Aid per capita

Lower quartile	2.0	1.8	2.4	10.5
Median	11.0	19.2	22.5	38.3
Upper quartile	34.5	55.5	58.3	79.5
Inter-quartile range	32.5	53.7	55.9	69
N	152	160	159	162

Aid as a per cent of GNP

Lower quartile	0.7	0.6	0.1	0.6
Median	3.8	4.9	3.3	4.0
Upper quartile	10.6	10.2	10.6	16.2
Interquartile range	9.9	9.6	10.5	15.6
N	109	126	148	152

Source: Lensink and White 1999

Είναι εμφανής η ύπαρξη μιας μεγάλης ομάδας χωρών με υψηλές παροχές. Παράλληλα, η μέση βοήθεια κατά κεφαλήν αυξήθηκε διαχρονικά (από \$11 ανά άτομο την περίοδο 1975-79, σε \$38 την περίοδο 1990-95). Παρατηρούμε ότι για την τελευταία περίοδο το άνω τέταρτο (upper quartile) ανήλθε στα \$80: έτσι λοιπόν, το $\frac{1}{4}$ των αναπτυσσόμενων χωρών ελάμβαναν βοήθεια μεγαλύτερη του ποσού αυτού. Εναλλακτικά μια στις 4 χώρες λάμβαναν τη δεκαετία του '90, ποσοστά βοήθειας μεγαλύτερα του 15%.

Συνοπτικά, τα δεδομένα αυτά επιτρέπουν να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι : α) μεγαλύτερος αριθμός χωρών μπορεί να καταχωρηθεί ως λήπτες μεγάλης βοήθειας τη δεκαετία του '90, έναντι του '70, β) παρατηρείται μια ομάδα χωρών-ληπτών με πολύ μεγάλες παροχές βοήθειας.

(III.7) ΒΟΗΘΕΙΑ-ΜΕΓΕΘΥΝΣΗ-ΑΠΟΡΡΟΦΗΤΙΚΗ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ

Επιπρόσθετες μελέτες όσον αφορά στην αντίστροφη σχέση μεταξύ βοήθειας και μεγέθυνσης αναφέρονται μεταξύ άλλων και στη δυσκολία

απορρόφησης των κονδυλίων. Συγκεκριμένα, οι Lavy και Sheffer(1991) εξετάζουν τις περιπτώσεις της Αιγύπτου, της Συρίας και της Ιορδανίας των οποίων η οικονομική κατάσταση μετά από σειρά ετών πολύ μεγάλων παροχών βοήθειας επιδεινώθηκε συγκριτικά με την δεκαετία του '70. Η αιτιολόγηση για την αρνητική αυτή εξέλιξη είναι η εξής : οι μεγάλες εισροές εξωτερικής ενίσχυσης υπερέβαιναν εκείνων που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν σε επωφελείς επενδυτικές τοποθετήσεις με αποτέλεσμα ένα τμήμα της βοήθειας να πρέπει να καταναλωθεί. Η κατανάλωση αυτή παίρνει συντήθως τη μορφή επιδοτήσεων των πολιτών και ενδεχομένως γενναιόδωρων επιδοτούμενων κυβερνητικών υπηρεσιών. Όταν η βοήθεια περιορίζεται τότε οι πολιτικές δεν προσαρμόζονται άμεσα. Το φαινόμενο αυτό καλείται από τους οικονομολόγους ''υστέρηση''(hysteresis). Η κυβέρνηση, προκειμένου να διατηρήσει το υπάρχων επίπεδο κατανάλωσης, μπαίνει στη διαδικασία του δανεισμού, επιλογή με την οποία απλά μεταθέτει χρονικά την τελική δημοσιονομική προσαρμογή, επιδεινώνοντας όμως την κατάσταση. Η κυβέρνηση εναλλακτικά έχει τη δυνατότητα να αυξήσει την ποσότητα χρήματος με εξίσου δυσμενή αποτελέσματα(υπερθέρμανση της οικονομίας μέσω ανεξέλεγκτων επιπέδων πληθωρισμού καταφεύγοντας τελικά και πάλι στην έσχατη λύση του δανεισμού). Τα προβλήματα αυτά γίνονται εντονότερα εξαιτίας του γεγονότος ότι οι επενδύσεις χρηματοδοτούμενες από διεθνή κονδόλια αποδεικνύονται μη-επαρκώς κερδοφόρες, αποθαρρύνοντας έτσι την οικονομική δραστηριότητα του ιδιωτικού τομέα.

Ο Morton(1994) καταλήγει σε παρόμοιο συμπέρασμα στην μελέτη του για το Σουδάν. Οι χώρες-δωρητές υποστηρίζει, είναι απρόθυμοι να συμβιβαστούν με την ιδέα ότι οι φτωχότερες αναπτυσσόμενες χώρες έχουν την ικανότητα να υλοποιήσουν επιτυχώς μόνο ένα πολύ περιορισμένο αριθμό αναπτυξιακών προγραμμάτων. Έτσι, η χορηγούμενη διεθνή βοήθεια ολοένα

διογκώνεται, αγνοώντας την ικανότητα των χωρών-ληπτών να θέσουν την ενίσχυση αυτή σε παραγωγική χρήση.

Σύμφωνα με κείμενο του ODC(Overseas Development Council) για την ενίσχυση της διεθνούς βοήθειας στην Αφρική διατυπώνεται η άποψη ότι η βοήθεια κατανέμεται χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η απορροφητικότητα των κεφαλαίων.

Η απορροφητική ικανότητα(*absorptive capacity*) της χώρας-λήπτη και όχι ένα τυχαίο ποσοστό του ΑΕΠ της χώρας αυτής, πρέπει να καθορίζουν το επίπεδο της παρεχόμενης βοήθειας. Δεδομένων των χαμηλών επιπέδων ανάπτυξης στις περισσότερες Αφρικανικές χώρες, την περιορισμένη εγχώρια αποταμίευση, την ελλιπή ικανότητα κρατικής διαχείρισης, και τα επίπεδα βοήθειας που κυμαίνονται σε ποσοστά άνω του 10% του ΑΕΠ, πολλές από τις χώρες αυτές δεν είναι σε θέση να απορροφήσουν περισσότερη βοήθεια χωρίς να πραγματοποιηθεί η αύξηση αυτή εις βάρος της μακροχρόνιας αποτελεσματικότητας της χώρας(van de Walle and Johnston, 1996, σελ.98).

Ο Morss(1984) αποκάλεσε το φαινόμενο αυτό "donor proliferation", εκφράζοντας την πεποίθηση ότι οι κυβερνητικοί εκπρόσωποι της κάθε χώρας-λήπτη δρουν με γνώμονα να "ευχαριστήσουν" τους χορηγούς παρά να προωθήσουν την αναπτυξιακή πορεία της χώρας τους.

Το τμήμα αυτό της βιβλιογραφίας μας επιτρέπει να διεξάγουμε το συμπέρασμα ότι υπάρχει πάντα ένα όριο της διεθνούς βοήθειας, μέχρι του οποίου κάθε χώρα μπορεί να "απορροφήσει" ή εναλλακτικά έχει την ικανότητα να διαχειριστεί. Το γεγονός δεν περιορίζεται μόνο στο φαινόμενο των φθινουσών αποδόσεων της διεθνούς βοήθειας, αλλά καταδεικνύει ένα ζήτημα πιο σοβαρό: την ανυπαρξία ή ανεπάρκεια του θεσμικού πλαισίου απαραίτητου για τη σωστή κρατική λειτουργία. Σε ένα τέτοιο νοσηρό οικονομικό-πολιτικό περιβάλλον οι πόροι της κυβέρνησης

δαπανώνται για τη διαχείριση των ταχύτατα αυξανόμενων προγραμμάτων βοήθειας. Εποι, το σύνολο της παρεχόμενης βοήθειας χρησιμοποιείται μη-αποτελεσματικά και η απόδοση της βοήθειας βαίνει φθίνουσα.

(III.8) ΒΟΗΘΕΙΑ-ΕΞΑΡΤΗΣΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ-ΛΗΠΤΩΝ

ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Παρά τον οημαντικό περιορισμό κατά την περίοδο μετά το 1992, οι ροές της διεθνούς βοήθειας ενισχύθηκαν ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια των τελευταίων τεσσάρων δεκαετιών (OECD 2002). Ενώ, η κατά κεφαλήν βοήθεια στις χαμηλού και μεσαίου εισοδήματος χώρες κυμαίνοταν στα \$29.62 την δεκαετία του '60, το ποσό αυτό ανήλθε στα \$75.90 μέχρι τη δεκαετία του '90. Το διάγραμμα που ακολουθεί διαγράφει την αυξητική αυτή πορεία της μέσης βοήθειας ως ποσοστό του συνολικού εθνικού εισοδήματος(από 4.4% σε 10.8%). Η αξιοσημείωτη αυτή ενίσχυση της διεθνούς έντης προσπάθειας αντανακλά κατ'επέκταση και την ανάλογη αύξηση της εξάρτησης των λιγότερο βιομηχανοποιημένων χωρών σε εξωτερικές πηγές χρηματοδότησης(δάνεια και βοήθεια). Για χώρες όπως η Μαυριτανία και η Νικαράγουα, η εξάρτηση άγγιξε τα επίπεδα των 40 ποσοστιαίων μονάδων του ακαθάριστου εθνικού εισοδήματος, ενώ όσον αφορά στις συνολικές κυβερνητικές δαπάνες η κάλυψη από εξωτερικές πηγές υπήρξε ολική(δηλαδή 100%), (World Bank, 2001). Η αυξανόμενη αυτή σπουδαιότητα των ένων κονδυλίων πορεύτηκε παράλληλα με την ανάγκη επέκτασης των προγραμμάτων βοήθειας που βασίζονται στην αρχή της *conditionality*, καθώς και στην ανάγκη συντονισμού της δράσης των χορηγών και άσκησης πίεσης για υλοποίηση πολιτικών μεταρρυθμίσεων. Η προσπάθεια αυτή ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας του '80 όπου οι χορηγοί επιχείρησαν να θέσουν τις διαδικασίες παροχής οικονομικής ενίσχυσης σ'ένα ανατηρό πλαίσιο σε συνεργασία παράλληλα με την Παγκόσμια

Τράπεζα και Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Το εγχείρημα αυτό συνέπεσε με τις προσπάθειες του επονομαζόμενου "Washington Consensus" : ένα φιλόδοξο πρόγραμμα δομικών αλλαγών όπως ιδιωτικοποιήσεις απελευθέρωση του εμπορίου και των χρηματοπιστωτικών αγορών, δημοσιονομική πειθαρχία και μεταρρυθμίσεις στο σύστημα των πολιτικών. Το πρόγραμμα αυτό επιδίωκε τον περιορισμό του ρόλου που διαδραματίζει το κράτος στην οικονομία(Williamson 1994,26-28). Η επιτυχία μιας τέτοιας προσπάθειας έγκειται κατά κύριο λόγο στην ικανότητα διαχείρισης της κυβερνητικής μηχανής. Όπως διαφάνηκε οι προσπάθειες μάλλον απέβησαν άκαρπες καθώς η επιτυχία του προγράμματος είναι αμφίβολη. Η πρόοδος των πολιτικών μεταρρυθμίσεων αν όχι ανύπαρκτη ήταν αργή και σημαδεύτηκε από πολλαπλές αποτυχίες απελευθερώνοντας έτσι ένα νέο κύμα χορηγήσεων για την στήριξη της εφαρμογής των προγραμμάτων αυτών. Το φαινόμενο της κατάρρευσης του πολιτικο-οικονομικού συστήματος ορισμένων χωρών δεν απουσίαζε. Αναφέρουμε συγκεκριμένα τα παραδείγματα της Βραζιλίας (1998), της Ρωσίας (1998) και της Αργεντινής (2002).

Μεγάλος βαθμός εξάρτησης από το εξωτερικό ενδέχεται να επιφέρει προβλήματα "ηθικού κινδύνου"(moral hazard problems). Η ερμηνεία είναι η ακόλουθη : κράτη άμεσα εξαρτόμενα από εξωτερική βιοήθεια και δάνεια, ίσως προσδοκούν να αντιμετωπίσουν τις δημοσιονομικές "ατασθαλίες" τους ή το αυξανόμενο συσσωρευμένο χρέος, διεκδικώντας υψηλότερες εξωτερικές εισοροές ή παραγραφή των χρεών τους. Η τακτική αυτή δεν μπορεί παρά να αποτρέψει τις όποιες προσπάθειες για δημοσιονομική πειθαρχία, συνετής διαμόρφωσης πολιτικών και επιτάχυνσης της οικονομικής ανάπτυξης.

O Stein (1999) υποστηρίζει ότι η όσο μεγαλύτερη είναι η εξάρτηση σε εξωτερική χρηματοδότηση σε σχέση με το συνολικό επίπεδο εσόδων, τόσο μεγαλύτερη θα είναι και η κυβερνητική επέκταση. Τα υψηλά επίπεδα

εξάρτησης σε εξωτερικές πηγές χρηματοδότησης ακολούθως αποθαρρύνουν τους πολίτες από την άσκηση του ελεγκτικού τους ρόλου. Η αδιαφορία αυτή τελικά συμβάλλει στην σταδιακή εξάπλωση της διαφθοράς, της σπατάλης και της εξάπλωσης της γραφειοκρατίας καταλήγοντας τελικά όχι μόνο σε μεγαλύτερο, αλλά και αναποτελεσματικότερο δημόσιο τομέα.

(III.9)ΒΟΗΘΕΙΑ-ΜΕΓΕΘΥΝΣΗ- ΔΙΑΦΘΟΡΑ

Η διαφθορά έχει την τάση να κάνει την παρουσία της σε περιπτώσεις όπου οι πόροι μετακυλίονται με σχετική διακριτικότητα χωρίς υποχρέωση λογοδοσίας στον λήπτη αποφάσεων(decision maker). Η διεθνής βοήθεια είναι εξ ορισμού μια τέτοια περίπτωση : παρέχει χρηματοδότηση σε τιμές χαμηλότερες της αγοράς στις διάφορες κυβερνήσεις ή πληθυσμιακές ομάδες. Συνήθως, η βοήθεια παίρνει τη μορφή δωρεάν χορήγησης κονδυλίων. Η παροχή επομένως εξωτερικής χρηματοδότησης διαμορφώνει ένα ώριμο και ιδανικό περιβάλλον για την ανάπτυξης της διαφθοράς.(Tavares 2003). Όταν η βοήθεια κατευθύνεται σε μη παραγωγικές χρήσεις, τότε συχνά καταλήγει να επωφελεί τη διαφθορά.

Οι επικριτές των προγραμμάτων βοήθειας διατείνονται ότι παρά τις περισσότερο ή λιγότερο ειλικρινείς προθέσεις των χορηγών, οι διεφθαρμένες κυβερνήσεις με το ακατάλληλο σύστημα πολιτικών τους λαμβάνουν παρόλα αυτά την ίδια βοήθεια συγκριτικά με τις λιγότερο διεφθαρμένες. Επιπλέον, η διεθνής ενίσχυση δεν φθάνει πάντα στα ταμεία των αναπτυσσόμενων χωρών που έχουν πραγματικά ανάγκη, αλλά αντίθετα σπαταλάται σε αναποτελεσματική δημόσια κατανάλωση(World Bank, 1998). Υπάρχουν μάλιστα, κι εκείνοι οι μελετητές όπως ο Svensson (2000) που υποστηρίζουν ότι όχι μόνο δεν γίνεται διάκριση ενάντια στις διεφθαρμένες κυβερνήσεις, αλλά αντίθετα η διεθνής βοήθεια είναι εκείνη που καλλιεργεί τη διαφθορά, αυξάνοντας τις χορηγήσεις υποκύπτοντας έτσι στις πιέσεις των ομάδων συμφερόντων.

Όσον αφορά το ερώτημα αν οι διεφθαρμένες κυβερνήσεις λαμβάνουν λιγότερη διεθνή βοήθεια οι Alesina και Weder(2002) απαντούν αρνητικά. Η εμπειρική τους ανάλυση δεν τους επιτρέπει να διεξάγουν ένα τέτοιο συμπέρασμα ούτε καν να υποστηρίζουν την ύπαρξη μιας ασθενούς αρνητικής επίδρασης στο τελικό παρεχόμενο μέγεθος βοήθειας. Το ίδιο συμπέρασμα προκύπτει κι όσον αφορά στο πρόγραμμα ανακούφισης χρεών που αποτελεί μια εναλλακτική μορφή βοήθειας.

Οι Alesina και Weder(2002) επιπλέον, αποκαλύπτουν ενδιαφέρουσες πληροφορίες μεταξύ των χορηγών για τη συμπεριφορά τους έναντι στη διαφθορά. Παρατηρείται λοιπόν, ότι οι Σκανδιναβικές χώρες και η Αυστραλία είναι πιο επιρρεπείς στη χορήγηση περισσότερης βοήθειας στις λιγότερο διεφθαρμένες χώρες, ενώ οι ΗΠΑ όπως διαφαίνεται παρουσιάζονται υποστηρικτές των χωρών αυτών, δεδομένης της θετικής συσχέτισης μεταξύ βοήθειας και διαφθοράς. Μια πιθανή αιτιολόγηση για τη συσχέτιση αυτή είναι το γεγονός ότι οι ΗΠΑ δεν δείχνουν ιδιαίτερο στη διαφθορά, καταλήγοντας έτσι να ενισχύουν οικονομικά τις πιο διεφθαρμένες κυβερνήσεις. Όσο για τις Σκανδιναβικές χώρες και την Αυστραλία, νιοθετούν μεροληπτική στάση υπέρ των λιγότερο διεφθαρμένων χωρών καθώς δεν υπήρξαν ποτέ αποικιοκράτες και έτσι οι αποφάσεις τους δεν υπόκεινται στις ποικίλες πολιτικές πιέσεις.

Ο Svensson(2000) αποδεικνύει(χρησιμοποιώντας ένα game theoretic rent-seeking model) ότι μια αύξηση στα κυβερνητικά έσοδα ενδέχεται να μειώσει την παροχή των δημοσίων αγαθών. Έτσι, δίνεται μια εξήγηση για τις μεγάλες παροχές βοήθειας που δεν οδηγούν απαραίτητα σε αύξηση του πλούτου. Επίσης, αποδεικνύεται ότι η προσδοκία και μόνο, της λήψης διεθνούς βοήθειας σύμφωνα με τις μελλοντικές ανάγκες κάθε χώρας-λήπτη, μπορεί να ενθαρρύνει τη γραφειοκρατική συμπεριφορά και να μειώσει την προσδοκώμενη χρονική περίοδο, που μπορούν αποτελεσματικές πολιτικές να επιβιώσουν.

Τα αποτελέσματα αυτά επιδέχονται μιας σημαντικής επισήμανσης: η διεθνής βοήθεια μπορεί να επηρεάσει την πολιτική της χώρας-λήπτη, ακόμη και χωρίς οι πόροι να έχουν χορηγηθεί, καθώς πιθανές αξιολογήσεις των διαφόρων σχεδίων, ίσως υπερεκτιμούν την συνολική επίδραση της διεθνούς βοήθειας.

Σύμφωνα με τους Casella και Eichengreen (1994) η προοπτική της χορήγησης βοήθειας σε μια χώρα, μπορεί στην πραγματικότητα να παρατείνει την καθυστέρηση σταθεροποίησης της χώρας αυτής διευκολύνοντας επιμέρους κοινωνικές ομάδες να αποφεύγουν συστηματικά επώδυνες θυσίες μέχρι την καταβολή της εξωτερικής ενίσχυσης.

Ο Svensson(2000) διαπιστώνει ότι η διεθνής βοήθεια σχετίζεται θετικά με υψηλότερα επίπεδα διαφθοράς σε χώρες όπου η παρουσία ισχυρών αντιμαχόμενων κοινωνικών ομάδων είναι ιδιαίτερα έντονη. Οι οργανωμένες αυτές ομάδες καρπώνονται συχνά ένα μεγάλο μερίδιο των δημοσίων εσόδων, είτε με άμεσο τρόπο, είτε χειραγωγώντας το πολιτικό σύστημα κατά τέτοιο τρόπο ώστε να προωθούνται επωφελείς προς αυτούς επιδοτήσεις, ρυθμίσεις και άλλες πολιτικές ανακατανομής.

Ανάλογα, ο James Wolfensohn πρόεδρος της Παγκόσμιας Τράπεζας έκανε μια σύντομη περιγραφή της εμπειρίας που αποκόμισε από την ενασχόληση με την κοινότητα βοήθειας (aid community) στο συνέδριο του Monterrey : " Καταλάβαμε ότι η διαφθορά, οι κακές πολιτικές και η αδυναμία σωστής διακυβέρνησης καθιστούν τη βοήθεια αναποτελεσματική ". Συμπληρώνει ότι τα φαινόμενα αυτά έχουν πολλαπλασιαστεί σε πολλές χώρες και τονίζει την αυξημένη ανάγκη χορήγησης οικονομικής ενίσχυσης. (World Bank 2001)

Σ' έναν κόδιμο όπου οι κυβερνήσεις δεν ενεργούν πάντοτε με γνώμονα το συμφέρον των πολιτών τους, οι διεφθαρμένοι πολιτικοί συνήθως δαπανούν περισσότερους δημόσιους πόρους σε εκείνους τους τομείς που ευκολότερα μπορούν να αξιώσουν μεγάλες δωροδοκίες

διασφαλίζοντας παράλληλα την απόκρυψή τους. Ο Mauro(1998) αποδεικνύει ότι η διαφθορά επηρεάζει τη σύνθεση της κυβερνητικής δαπάνης. Συγκεκριμένα, η εκπαιδευτική δαπάνη παρουσιάζεται να επηρεάζεται δυσμενώς από τη διαφθορά. Πολλοί ερευνητές διετύπωσαν την άποψη(όπως ο Kiueger(1974)) ότι η ύπαρξη των μισθωμάτων(rents) είναι εκείνη που ενθαρρύνει την γραφειοκρατική συμπεριφορά. Σαν αποτέλεσμα, μεγάλα ποσά δωροδοκιών παρέχονται από εταιρίες οι οποίες δρουν σε αγορές όπου το επίπεδο του ανταγωνισμού είναι περιορισμένο. Επιπλέον, η παράνομη φύση της διαφθοράς και η ακόλουθη ανάγκη για συγκάλυψη και εχεμύθεια, συνεπάγεται την επιλογή αγαθών των οποίων η ακριβής αξία είναι δύσκολα εκτιμήσιμη. Παραδείγματα τέτοιων αγαθών είναι τα προηγμένα τεχνολογικά προϊόντα που παράγονται από έναν περιορισμένο αριθμό ολιγοπωλιακών εταιριών. Ο Hines(1995) αναφέρει συγκεκριμένα το διεθνές εμπόριο αμυντικού εξοπλισμού. Σε αντίθεση, η βασική εκπαιδευση δεν απαιτεί παρά "ώριμη" τεχνολογία, η οποία μπορεί να παραχθεί από σχετικά μεγάλο αριθμό προμηθευτών. Είναι εύλογο επομένως, να καταλήξει κανείς στο συμπέρασμα, ότι είναι ευκολότερο να παρατηρηθούν δωροδοκίες σε μεγάλης κλίμακας έργα υποδομών ή προηγμένα αμυντικά συστήματα, παρά σε σχολικά βιβλία και αμοιβές διδακτικού προσωπικού.

Σύμφωνα με τον Mauro(1998) σε τομείς όπως η υγεία, ή προγράμματα επιδοτήσεων και πληρωμών, οι ευκαιρίες ανάπτυξης για ανάπτυξη γραφειοκρατικών συμπεριφορών είναι πολλές. Δεν χρειάζεται να κάνουμε λόγο για το σύνθετο φαινόμενο της δωροδοκίας μεταξύ γιατρών και ασθενών σε δημόσια νοσοκομεία ή για την προμήθεια ιατρικού εξοπλισμού. Στην περίπτωση των μεταβιβάσεων, κρατικοί υπάλληλοι έχουν τη διακριτική ευχέρεια να αποφασίζουν εξ' ίδιων για την κατανομή τους.

Ο Mauro μελετώντας τη σχέση μεταξύ διαφθοράς και κυβερνητικής δαπάνης, συμπεραίνει ότι πράγματι μεταβάλλει τη σύνθεση των κυβερνητικών δαπανών και συγκεκριμένα εκείνων που αφορούν την

εκπαίδευση. Επομένως, πιο διεφθαρμένες είναι οι κυβερνήσεις που καταλήγουν να αφιερώνουν μικρότερο μερίδιο του ΑΕΠ για την εκπαίδευση, καθώς δεν παρέχει τόσο επικερδείς ευκαιρίες στους κυβερνητικούς υπαλλήλους όσο άλλες ελκυστικότερες "τοποθετήσεις". Η εκπαίδευση όπως έχει επισημανθεί αποτελεί έναν σημαντικό προσδιοριστικό παράγοντα της οικονομικής μεγέθυνσης. Έτσι, το επίπεδο και τα είδη των δαπανών μιας κυβέρνησης, δεν είναι απλά ζήτημα διαχειριστικό, αλλά συναρτώνται και με την οικονομική επίδοση της χώρας.

Στην νέα αυτή γενιά ερευνών για την αρνητική επίδραση της βοήθειας στη μεγέθυνση ιδιαίτερα σημαντική είναι η συνεισφορά του πρόσφατου άρθρου των Economides, Kalyvitis και Philippopoulos(2004). Είναι οι πρώτοι που ασχολούνται με την εμπειρική σχέση βοήθειας-μεγέθυνσης-διαφθοράς και διαχωρίζουν την επίδραση της βοήθειας σε άμεση και έμμεση. Προσεγγίζουν το ζήτημα της διεθνούς βοήθειας από μια εναλλακτική σκοπιά, παρέχοντας μια ολοκληρωμένη εικόνα της επίδρασης της βοήθειας επί της μεγέθυνσης. Συγκεκριμένα, στο άρθρο τους εξετάζουν αν πράγματι η διεθνής βοήθεια στρεβλώνει τα κίνητρα των ατόμων, βλάπτοντας κατ'επέκταση τη μεγέθυνση μέσω της ανάπτυξης γραφειοκρατικής συμπεριφοράς, έναντι των παραγωγικών δραστηριοτήτων. Στο υπόδειγμα μιας μεγεθυνόμενης μικρής, ανοιχτής οικονομίας που κατασκεύασαν διακρίνουν δύο διαφορετικά αποτελέσματα της εξωτερικής ενίσχυσης :

- ❖ Μια άμεση θετική επίδραση, καθώς οι περισσότερες ξένες μεταβιβάσεις επιτρέπουν την χρηματοδότηση των υποδομών.
- ❖ Μια έμμεση αρνητική επίδραση, καθώς οι περισσότερες ξένες μεταβιβάσεις ενθαρρύνουν την ανάπτυξη γραφειοκρατικής συμπεριφοράς των ιδιοτελών(self-interested)ατόμων.

Εξετάζουν από κοινού την οικονομική μεγέθυνση και την γραφειοκρατική συμπεριφορά με κινητήριο μοχλό τη διεθνή βοήθεια, τονίζοντας ιδιαίτερα τα στρεβλωτικά αποτελέσματα της βοήθειας στα ιδιωτικά κίνητρα. Δείχνουν ότι υπό συγκεκριμένες συνθήκες, οι οποίες διαμορφώνονται από τη σχέση μεταξύ του επιπέδου της εξωτερικής ενίσχυσης και του μεγέθους του δημόσιου τομέα της χώρας-λήπτη, η εισροή ξένων κονδυλίων παρακινεί τα άτομα να εμπλακούν σε ανταγωνιστικά γραφειοκρατική συμπεριφορά⁴ παρά σε παραγωγικές δραστηριότητες, προκειμένου να καρπωθούν μερίδιο των μεταβιβάσεων προς ίδιον όφελος. Έχοντας αποσαφηνίσει τη διάκριση μεταξύ των δύο αποτελεσμάτων, άμεσου και έμμεσου, το επόμενο βήμα είναι να εξετάσουν ποιο από τα δύο τείνει να υπερισχύσει. Υποστηρίζουν λοιπόν, ότι το έμμεσο αρνητικό αποτέλεσμα, μέσω των ιδιωτικών κινήτρων, αντισταθμίζει το αποκαλούμενο "μάννα εξ ουρανού" του άμεσου αποτελέσματος που η βοήθεια επιφέρει στην μεγέθυνση. Όσο μεγαλύτερο είναι το μέγεθος της βοήθειας και του δημόσιου τομέα της χώρας-λήπτη, τόσο μεγαλύτερο θα είναι και το αρνητικό αποτέλεσμα της γραφειοκρατίας. Δεδομένου ότι η οικονομική μεγέθυνση και η γραφειοκρατική συμπεριφορά εξετάζονται από κοινού με τις ξένες μεταβιβάσεις, μια αύξηση στις τελευταίες ασκεί *ceteris paribus* ένα άμεσο θετικό αποτέλεσμα στη μεγέθυνση, το οποίο όμως μετριάζεται από την ενδογενή αύξηση των γραφειοκρατικών δραστηριοτήτων. Το τελικό αποτέλεσμα μεγέθυνσης της βοήθειας είναι σημαντικά μικρότερο συγκριτικά με το άμεσο θετικό αποτέλεσμα. Όταν οι Economides, Kalyvitis και Philippopoulos διακρίνουν τις χώρες-λήπτες ανάλογα με το μέγεθος του δημόσιου τομέα, τότε η αρνητική, deleterious, όπως χαρακτηριστικά την αποκαλούν, επίδραση στα κίνητρα και επομένως στη μεγέθυνση, αποδεικνύεται σημαντική μόνο σε χώρες με σχετικά μεγάλους δημόσιους

⁴ Η ανάπτυξη του γραφειοκρατικού ανταγωνισμού εκφράζεται με τη μορφή ενός παίγνιου μη-συνεργασίας Nash.

τομείς. Επαληθεύεται έτσι, το γεγονός ότι η γραφειοκρατία και η διαφθορά αναπτύσσονται κυρίως μέσω των κρατικών δραστηριοτήτων, καθώς διεφθαρμένοι κυβερνητικοί υπάλληλοι έχουν δικαιώματα διαχείρισης επί των ξένων μεταβιβάσεων.

Καταλήγουν λοιπόν, ότι η βιοήθεια είναι λιγότερο αποτελεσματική σε όρους μεγέθυνσης όταν λαμβάνεται υπόψη η έμμεση στρέβλωση των κινήτρων μέσω της γραφειοκρατικής συμπεριφοράς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

ΛΟΓΟΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ

Παρά τα τεράστια ποσά οικονομικών ενισχύσεων που εισέρευναν στα ταμεία των αναπτυσσόμενων κρατών, το αποτέλεσμά τους στην ανακούφιση της φτώχειας και στην επιτάχυνση της μεγέθυνσης των χωρών αυτών είναι απογοητευτικό.

Οι πολιτικοί παράγοντες διαδραματίζουν αναμφίβολα ένα ουσιαστικό ρόλο στην ερμηνεία της αποτυχίας αυτής. Ο Boone(1996) παρέχει μια καλή ανάλυση για την πολιτική της βοήθειας. Ο Drazen(2000) εξηγεί την αποτυχία αυτή δίνοντας τρεις αιτιολογήσεις :

- ➔ Μη οικονομικά κίνητρα από την πλευρά των χορηγών για την παροχή διμερούς βοήθειας
- ➔ Κίνητρα των οργανισμών-χορηγών να παράσχουν βοήθεια ακόμη κι αν αυτή αποδεικνύεται μη παραγωγική
- ➔ Κατάχρηση της βοήθειας από την πλευρά των χωρών-ληπτών.

Ο πρώτος λόγος αποτυχίας εξηγεί ότι η βοήθεια είναι αναποτελεσματική στην επίτευξη των οικονομικών στόχων γιατί συχνά χορηγείται για μη οικονομικούς λόγους όπως εξηγήσαμε στο 1^ο κεφάλαιο(λαμβάνοντας δηλαδή υπόψη παράγοντες στρατηγικής και πολιτικής σημασίας, παρά τις ανάγκες της χώρας λήπτη ή την αποτελεσματικότητα της βοήθειας).

Το δεύτερο επιχείρημα, το οποίο αναφέρεται κυρίως στην πολυμερή βοήθεια(multilateral aid), βασίζεται στην υπόθεση ότι οι οργανισμοί-χορηγοί ωθούν τη βοήθεια προς τις διάφορες χώρες ανεξάρτητα από την ωφελιμότητα της πράξης αυτής καθ' αυτής. Επιπρόσθετα παρατηρείται μια έντονη προκατάληψη(bias) για τη διασφάλιση της πλήρους καταβολής-χορήγησης όλων των κονδυλίων, που αρχικά είχαν σχεδιασθεί να χορηγηθούν.

Τέλος, θεωρείται ότι η διεθνής βοήθεια συχνά εμφανίζεται αναποτελεσματική στην βελτίωση των οικονομικών συνθηκών της χώρας-ληπτή, επειδή απλά γίνεται αντικείμενο κακοδιαχείρισης και σφετερισμού. Ο Drazen αναφέρει ότι από τη σπιγμή που εισφέρει η οικονομική ενίσχυση στα ταμεία των δικαιούχων-χωρών, οι κυβερνήσεις παρεκτρέπονται, υπαναχωρούν στις υποσχέσεις τους για επιτάχυνση της μεγέθυνσης και κατευθύνουν τα κονδύλια σε μη παραγωγικές μεταβιβάσεις προς όφελος συγκεκριμένων συμφερόντων.

(IV.1) ΑΠΟΜΑΚΡΥΝΣΗ ΤΩΝ ΔΕΣΜΕΥΜΕΝΩΝ ΚΟΝΔΥΛΙΩΝ-ΑΔΙΑΦΟΡΙΑ ΠΙΑ ΤΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ

Όπως αρχικά αναφέραμε μια πιθανή εξήγηση της αποτυχίας των προγραμμάτων βοήθειας είναι η ουσιαστική αδιαφορία των οργανισμών-χορηγών για το τελικό αποτέλεσμα των προγραμμάτων αυτών. Ουσιαστικά η αναποτελεσματικότητα (inefficiency) των οργανισμών εξηγεί και την αναποτελεσματικότητα-αποτυχία (ineffectiveness) της διεθνούς βοήθειας. Συγκεκριμένα, το ενδιαφέρον τόσο για τους διμερείς οργανισμούς παροχής βοήθειας όσο και για τους πολυμερείς, περιορίζεται στο να διασφαλίσουν ότι τα κονδύλια απομακρύνθηκαν από τα ταμεία τους και η καταβολή των πόρων διευθετήθηκε.

Η ιδέα ότι η ξένη βοήθεια εξαγοράζει τη μεγέθυνση αποτελεί ένα αδιαφοισθήτητο μύθο στον κόλπο της διαχείρισης της βοήθειας. Τυπικά, βασικό μέλημα των διαχειριστών είναι η ελαχιστοποίηση της φτώχειας των χωρών-ληπτών. Εντούτοις, στην πράξη συχνά αποδεικνύεται ότι το ενδιαφέρον απλά επικεντρώνεται στην χορήγηση-καταβολή των κονδυλίων, θέτοντας σε δεύτερη μοίρα το καιριού ζήτημα της φτώχειας και της οικονομικής μεγέθυνσης. Ο Judith Tendler (1975).....έκανε μια διαπίστωση που εξακολουθεί να παραμένει επίκαιρη ακόμη και στις μέρες μας : "Η αισθηση αποστολής ενός οργανισμού δωρητών, σχετίζεται όχι

μόνο με την οικονομική ανάπτυξη της χώρας-λήπτη, αλλά και με την δέσμευση των πόρων και την κινητικότητα του χρήματος....Η εκτίμηση των συνολικών κεφαλαιακών αναγκών σε σύγκριση με την προσφορά τους φαίνεται ότι έχει αποτελέσει το ανεπιφύλακτο μέτρο διαμόρφωσης της συμπεριφοράς των δωρητών πριν την εφαρμογή των προγραμμάτων....υπερτονίζοντας τη σημασία του μεγέθους της βοήθειας ''.

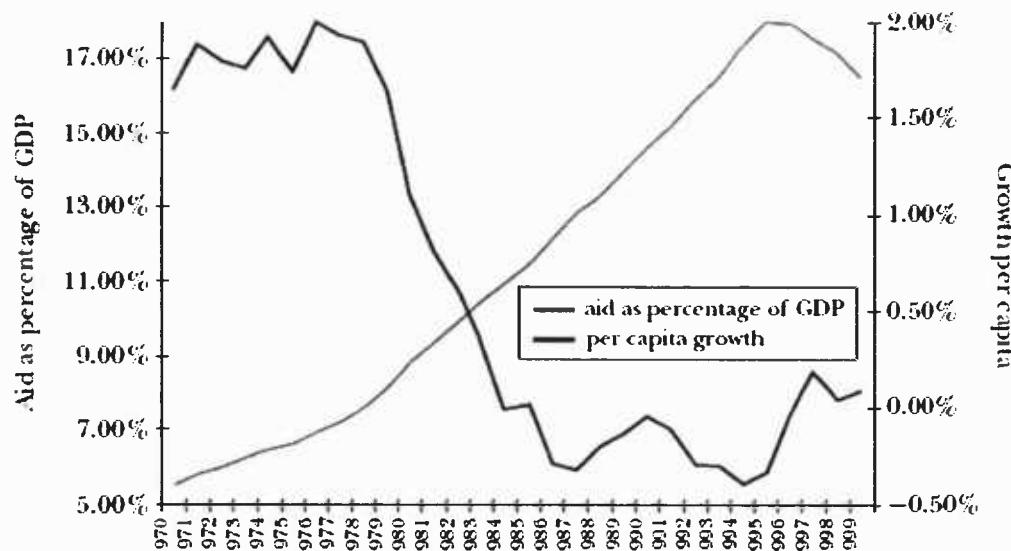
Στο πεδίο των οικονομικών της βοήθειας πολλοί είναι εκείνοι που εξέφρασαν την αντίθεσή τους στην νοοτροπία των "pushing loans" και των "moving money". Άλλαγές ίσως συνέβησαν, όχι όμως αρκετές για να αντισταθμίσουν την έμφαση που κατά εξακολούθηση δίνεται στον όγκο της διεθνούς βοήθειας. Στο κείμενο Assessing Aid(1998) η Παγκόσμια Τράπεζα αναφέρει ότι η έμφαση στην καταβολή της βοήθειας παραμένει. : "Disbursements (of loans and grants) were easily calculated and tended to become a critical output measure for development institutions. Agencies saw themselves as being primarily in the business of dishing out money." Τόσο οι χώρες-λήπτες όσο και οι χώρες-χορηγοί συντηρούν συστήματα κινήτρων που ανταμοιβούν απλά την χορήγηση ενός μεγάλου όγκου των μεταβιβάσεων, θεωρώντας ως μέτρο σύγκρισης ένα προκαθορισμένο ανώτατο όριο(ceiling)..... Σε πολλούς οργανισμούς τόσο διμερείς όσο και πολυμερείς, η έμφαση δίνεται στην καθ' αυτή απόφαση χορήγησης της βοήθειας. Μη καταβληθέντα ποσά επισημαίνονται από τα διοικητικά συμβούλια ή τις κοινοβουλευτικές επιτροπές γεγονός που συχνά οδηγεί σε συρρίκνωση των χορηγήσεων για το επόμενο δημοσιονομικό έτος. Τα αποτελέσματα προκύπτουν αμιγώς από ποσοτικά μεγέθη, αγνοώντας παντελώς την ποιότητα..... όταν έρχεται η ώρα της αξιολόγησης των πραγματικών αποτελεσμάτων, τότε η πλειοψηφία των υπεύθυνων για τα προγράμματα αυτά ,και από τις δύο πλευρές έχουν μετατεθεί. (Edgren, 1996, p. 11, former chief economist of the Swedish aid agency).

Η βαρύτητα που δίνεται στην καταβολή (disbursement) της βοήθειας είναι ως ένα βαθμό κατανοητή δεδομένης της σύνθετης φύσης του μηχανισμού της διεθνούς βοήθειας. Οι πλούσιες χώρες που ελέγχουν τους οργανισμούς χορήγησης βοήθειας, συχνά, δεν θεωρούν ιδιαίτερα σημαντικά τα οφέλη προς αυτές, από την αύξηση της παραγωγικής ικανότητας των αναπτυσσόμενων χωρών. Στην πραγματικότητα, προσβλέπουν πέρα από την αντιμετώπιση της φτώχειας και σε άλλες επιδιώξεις τους, που σχετίζονται με την προάσπιση των συμφερόντων τους, όπως επωφελείς συμμαχίες, προώθηση των εξαγωγών, πάταξη του εμπορίου ναρκωτικών. Η ύπαρξη πολλαπλών στόχων πολλές φορές αποβαίνει εις βάρος του τελικού αποτελέσματος, καθώς η ταυτόχρονη προώθησή τους ακυρώνει την όποια προσπάθεια. Έτσι, η διεθνής βοήθεια αποδεικνύεται ανίσχυρη και αποδυναμωμένη να φέρει εις πέρας την πολυσύνθετη αυτή αποστολή της.

Συνήθως οι κυβερνήσεις των αναπτυσσόμενων χωρών, προς τις οποίες κατευθύνεται η οικονομική ενίσχυση δεν έχουν ιδιαίτερα κίνητρα ενίσχυσης των παραγωγικών δυνατοτήτων των φτωχών, γιατί έτσι υπονομεύεται η άρχουσα πολιτική ελίτ από ενδεχόμενο πολιτικό ακτιβισμό. Η προώθηση της μεγέθυνσης σε μια δεδομένη χώρα για μια δεδομένη χρονική περίοδο κρίνεται δύσκολο εγχείρημα, καθώς ενσωματώνει πολλούς άλλους παράγοντες πέρα από την ξένη βοήθεια. Κάτω από αυτές τις συνθήκες είναι εν μέρει κατανοητός ο λόγος για τον οποίο οι χορηγοί προτιμούν να δίνουν έμφαση σε έναν εύκολα παρατηρήσιμο δείκτη προσπάθειας όπως το μέγεθος των καταβολών βοήθειας (aid disbursements). [Easterly 2003] Στο γράφημα "βοήθεια και μεγέθυνση στην Αφρική" είναι εμφανής η αποτυχία της ξένης βοήθειας να βελτιώσει την οικονομική κατάσταση των Αφρικανικών χωρών. Εντούτοις, οι γραφειοκράτες της διεθνούς βοήθειας προσπερνούν το γεγονός και δηλώνουν : "better times are just around the corner". Σύμφωνα, με τη

μελέτη της Παγκόσμιας Τράπεζας(1989, Sub-Saharan Africa): from crisis to sustainable growth, σελ.35), "από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 η Αφρική σημειώσε

Aid and Growth in Africa (10-year moving averages)

σημαντικές αλλαγές στην πολιτική και οικονομική της κατάσταση". Σε αυτό το σαθρό περιβάλλον πολιτικών η ανακρίβεια των αποτελεσμάτων είναι έκδηλη, επιχειρώντας να υπερασπιστούν την καταλληλότητα της τακτικής "moving aid money".

Σύμφωνα με τον Svensson(1998b) υπάρχει από μέρους των οργανισμών μια έντονη προκατάληψη για την καταβολή των κονδυλίων, ανεξάρτητα από την επίδοση των χωρών-ληπτών ή των συνθηκών που επικρατούν στις άλλες χώρες. Κατ' επέκταση, η διεθνής βοήθεια δεν κατευθύνεται στις χώρες εκείνες που θα κάνουν τη βέλτιστη δυνατή χρήση. Έτοι, δεδομένου ότι οι χώρες-λήπτες γνωρίζουν εκ των προτέρων την επιθυμία των χορηγών απλά να "διώχσουν" μακριά τα κονδύλια απ'

αυτούς, η ενδεχόμενη απειλή για μη καταβολή της δεσμευμένης βοήθειας δεν θεωρείται αξιόπιστη.

Οι Mosley, Harrigan και Toye(1995) στο ίδιο πνεύμα, υποστηρίζουν ότι οι υπάλληλοι της Παγκόσμιας Τράπεζας υπόκεινται στην πίεση να πραγματοποιήσουν τις πληρωμές των μεταβιβάσεων χωρίς να λαμβάνουν υπόψη την επίδοση των χωρών-ληπτών. Η καταβολή των κονδυλίων κατέληξε να γίνεται αυτοσκοπός. Η εξήγηση μπορεί να δοθεί από το γεγονός ότι τα χρήματα που δεν δόθηκαν τελικά στους δικαιούχους επέστρεψαν στα ταμεία της Τράπεζας. Επιπλέον, η επιθυμία των χορηγών αποφυγής αθέτησης της εξόφλησης των υπαρχόντων δανείων επιδεινώνει την κατάσταση.

Ο Mosley ισχυρίζεται ότι υπάλληλοι της Παγκόσμιας Τράπεζας, για ζητήματα χορήγησης βοήθειας, υπόκεινται σε έντονη πίεση πληρωμής των κονδυλίων, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι η προηγηθείσα επίδοση των προγραμμάτων βοήθειας υπήρξε απογοητευτική.

(IV.2)ΑΠΟΦΑΣΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ≠ΑΠΟΦΑΣΗ ΚΑΤΑΒΟΛΗΣ ΤΗΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ

Ο Svensson(2003) διερευνά έναν συμπληρωματικό λόγο αποτυχίας της ξένης βοήθειας, “budget-pressure problem”. Συγκεκριμένα, στους περισσότερους οργανισμούς-χορηγούς οι αποφάσεις κατανομής(allocation)

και πληρωμής(disbursement) της βοήθειας είναι διαφορετικές. Ενώ δηλαδή, η διαδικασία της κατανομής είναι εκ φύσεως κεντροποιημένη(centralized), (σε πολλές χώρες οι κατευθυντήριες γραμμές ορίζονται από το κοινοβούλιο), η απόφαση της καταβολής είναι αποκεντροποιημένη(decentralized). Ο τρόπος αυτός χορήγησης της βοήθειας χαρακτηρίζει κατά κύριο λόγο το μεγαλύτερο τμήμα των αναπτυξιακών σχεδίων. Ο σχεδιασμός και η προώθηση ενός σχεδίου συνήθως συνοδεύονται κι από μια δέσμευση(commitment) κονδυλίων για το συγκεκριμένο αυτό σχέδιο. Η καταβολή-χορήγηση(disbursement) των δεσμευμένων κονδυλίων αφορά μιαν επόμενη απόφαση.

Το θεωρικό αυτό πλαίσιο είχε σαν αποτέλεσμα να δημιουργηθεί μια έντονα μεροληπτική ροπή της χορήγησης των δεσμευμένων κονδυλίων προς την (εκ των πρότερων καθορισμένη) χώρα-λήπτη, ανεξάρτητα από την επίδοσή της και τις συνθήκες που επικρατούν στις άλλες χώρες-λήπτες. Κατ'επέκταση, οι πόροι δεν κατευθύνονται προς τις χώρες εκείνες που αξιοποιούνται κατά το βέλτιστο τρόπο, τις χώρες δηλαδή εκείνες που προχωρούν στη διαδικασία των συμφωνηθέντων μεταρρυθμίσεων. Η μεροληψία με τη σειρά της προκαλείται επειδή το κόστος ευκαιρίας χορήγησης ενός δεδομένου πακέτου βοήθειας για τον δωρητή είναι χαμηλό.

Αν κάποιος διερωτηθεί γιατί το κόστος αυτό είναι χαμηλό η απάντηση μπορεί να δοθεί εύκολα από τους διμερείς(bilateral) οργανισμούς-χορηγούς, που τονίζουν ότι στην πράξη η καταβολή απλά και μόνο των κονδυλίων τείνει να γίνει αυτοσκοπός.(Paldam, 1997). Μεγάλα αναξιοποίητα κεφάλαια αποτελούν σαφή ένδειξη διαχειριστικού κωλύματος στην χώρα-λήπτη. Εφόσον η κατανομή του συνολικού πακέτου της οικονομικής ενίσχυσης, εν μέρει προσδιορίζεται από την ιστορία καταβολών βοήθειας στις διάφορες χώρες, τότε η αποτυχία μιας χώρας να αντλήσει τελικά το δεσμευμένο ποσό, ίσως συνοδευτεί και από μια μικρότερη κατανομή για το επόμενο έτος.

(IV.3) ΑΝΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ

Ο τρίτος λόγος αποτυχίας των προγραμμάτων βοήθειας όπως προαναφέραμε είναι η ακαταλληλότητα πολλών χωρών-ληπτών να διαχειριστούν με αποτελεσματικό τρόπο τα κονδύλια που εισρέουν στα ταμεία τους.

Ο Boone(1996) διαπιστώνει ότι η βοήθεια κατά κύριο λόγο δαπανάται για καταναλωτικούς σκοπούς συγκεκριμένων ομάδων, ενώ δεν διεξάγεται το συμπέρασμα ότι πράγματι επωφελούνται φτωχές κοινωνικές ομάδες ή ότι η βοήθεια προορίζεται για επενδύσεις. Η άμεση συνέπεια σύμφωνα με τον Boone είναι η αύξηση του μεγέθους της κυβέρνησης. Μάλιστα η δημόσια κατανάλωση αυξάνεται κατά $\frac{3}{4}$ της παρεχόμενης βοήθειας. Οι Burnside και Dollar(1997) εντοπίζουν μια θετική επίδραση στην μεγέθυνση εκείνων των αναπτυσσόμενων χωρών που λειτουργούν με ένα υγιές σύστημα δημοσιονομικών, νομισματικών και εμπορικών πολιτικών, αλλά και μια μη θετική επίδραση υπό το καθεστώς "κακών" πολιτικών.

(IV.4) ΑΝΤΑΛΛΑΞΙΜΟΤΗΤΑ

ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ(FUNGIBILITY)

Οι Mosley, Hudson και Horell(1987) εντοπίζουν στο πρόβλημα της fungibility της ξένης βοήθειας ένα επιπλέον λόγο αποτυχίας της ή του λάχιστον περιορισμένης αποτελεσματικότητάς της.

Η ερμηνεία του όρου αυτού παρατίθεται με ένα παράδειγμα. Αν χορηγηθούν \$100 εκατ. ως οικονομική ενίσχυση σε μια αναπτυσσόμενη χώρα για την κατασκευή ενός φράγματος, το ποσό αυτό αρχικά εισρέει στο ταμείο του υπουργείου οικονομικών. Έτοιμη παρέχεται η δυνατότητα στην κυβέρνηση να αναδιανείμει το συνολικό κρατικό πρόγραμμα δαπανών. Αν λοιπόν, στον προ-χορήγησης βοήθειας κυβερνητικό σχεδιασμό, προβλεπόταν ένα ποσό για την κατασκευή του φράγματος αυτού, τότε τα \$100 αυτά εκατομμύρια θα μπορούσαν πλέον να δαπανηθούν για μια εναλλακτική χρήση : άλλα κεφαλαιουχικά σχέδια, παραγωγικές μορφές

δαπανών που θα τροφοδοτούσαν μελλοντική αύξηση εισοδημάτων, μη παραγωγικές ή αλόγιστες μορφές επαναλαμβανόμενων δαπανών, όπως επέκταση του στρατού, αποπληρωμή χρεών παρασιτικών οργανισμών, μειώσεις στη φορολογία ή στο δανεισμό. Οι δημοσιονομικές αυτές εφαρμογές εξαιτίας της ξένης βοήθειας ασκούν με τη σειρά τους αντίκτυπο και στα υπόλοιπα μακροοικονομικά μεγέθη, μέσω της συναλλαγματικής ισοτιμίας και των επιτοκίων. Αυτό είναι το περιώνυμο πρόβλημα της "fungibility" της ξένης βοήθειας.

Η μεταβίβαση των ξένων πόρων αυξάνει την τιμή ορισμένων αγαθών, μειώνει την τιμή κάποιων άλλων κι επομένως προκαλεί παράπλευρα αποτελέσματα στον ιδιωτικό τομέα της χώρας υποδοχής μέσω του μηχανισμού των τιμών.

Οι επικριτές της διεθνούς βοήθειας δηλώνουν ότι οι κυβερνήσεις των χωρών-ληπτών εύκολα μπορούν να ελιχθούν αποφεύγοντας τις επιδιώξεις των χορηγών, αλλάζοντας τα συνολικά τους καταναλωτικά σχέδια. (Bauer 1972). Ακόμη, κι οι υπέρμαχοι της διεθνούς βοήθειας αποδέχονται ότι ενσωματώνει το χαρακτηριστικό της fungibility. Για παράδειγμα, μια βασική επιδίωξη των διμερών οργανισμών βοήθειας κατά τη δεκαετία του '70, ήταν η ικανοποίηση βασικών αναγκών. Παρόλα αυτά τα κονδύλια που απέβλεπαν στην βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης των χαμηλότερων εισοδηματικών τάξεων περρέκλιναν του στόχου αυτού, καταλήγοντας σε άλλες λιγότερες επιτακτικές χρήσεις. Γενικά ο όρος fungibility χαρακτηρίζεται για τις μεταβολές στον τρόπο καταμερισμού των δαπανών και όχι στο μέγεθός τους. Συνήθως, παρατηρείται πόροι που αρχικά προορίζονται για αναπτυξιακές επενδύσεις να δαπανώνται τελικά για την μείωση των ελλειμάτων, χρέους και ενδεχομένως για μείωση των εσόδων από πηγές της ίδιας της κυβέρνησης. Η παρέκκλιση αυτή των κονδυλίων από τον αναπτυξιακό τους στόχο ίσως να ενθύνεται για την περιορισμένη αποτελεσματικότητα της βοήθειας στην οικονομική μεγέθυνση των χωρών-

ληπτών. [Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε άρθρο Pack(1993), Foreign Aid and the Question of Fungibility]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ (V)

ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ ΤΗΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΣΕΝΗΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ

(V.1) CONDITIONALITY

Η *conditionality* είναι ένα χαρακτηριστικό πολλών προγραμμάτων βοήθειας και δανείων, το οποίο ενσωματώθηκε σε αυτά για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας τους : *conditionality* είναι η υπό όρους χορήγησης βοήθειας στις χώρες που εφαρμόζουν ένα συγκεκριμένο σύστημα πολιτικών ή τουλάχιστον υπόσχονται να υιοθετήσουν.

Στο βαθμό που η κακή επίδοση των προγραμμάτων βοήθειας αντανακλούν μη υγιείς πολιτικές των χωρών-ληπτών, υιοθετήθηκε η τακτική της *conditionality* ως μηχανισμός αποφυγής της αναποτελεσματικής χρήσης της διεθνούς βοήθειας, συμβάλλοντας έτοι στην επίτευξη των στόχων της. Οι οργανισμοί παροχής βοήθειας σύμφωνα με την τακτική της *conditionality* θέτουν όρους χορήγησης προκειμένου να ενισχύσουν την αποτελεσματικότητα της διεθνούς βοήθειας. Αυτοί οι όροι μεταξύ άλλων συμπεριλαμβάνουν :

- i. Μακροοικονομική σταθερότητα (περιορισμένα δημοσιονομικά ελλείμματα, χαμηλός πληθωρισμός)
- ii. Μη-ανάμειξη στην πολιτική των τιμών
- iii. Ιδιωτικοποίηση κρατικών επιχειρήσεων
- iv. Άνοιγμα στο διεθνές εμπόριο

Ο Mosley(1992) υποστηρίζει ότι : "η *conditionality* από την θέσπισή της ως τη νέα διεθνή οικονομική τάξη στο συνέδριο του Bretton Woods το 1944, έχει γίνει ένας σημαντικός κινητήριος μοχλός του μηχανισμού, σύμφωνα

με τον οποίο οι διεθνείς χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί επιχειρούν να κανονικοποιήσουν τη συμπεριφορά της παγκόσμιας οικονομίας''. Ανάλογες πρακτικές αναπτύχθηκαν από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο κατά τις δεκαετίες του '50 και του '60, υποβλήθηκαν στην πρώτη τους μεταρρύθμιση το 1968, με τη δεύτερη να ακολουθεί το 1978-79 και καταλήγοντας στην υιοθέτηση μια σειράς ευρέων οδηγιών για την ορθή χρήση των πόρων του ΔΝΤ(Guitian, 1995). Η Παγκόσμια Τράπεζα από τις αρχές της δεκαετίας του '80, απέδιδε ολοένα και μεγαλύτερη σπουδαιότητα στην πρακτική της *conditionality*, προωθώντας μεταρρυθμίσεις του συστήματος πολιτικών. Κάποιος μπορεί να διερωτηθεί, εφόσον οι προτεινόμενες πολιτικές είναι επωφελείς για τη χώρα-ληπτή για πρέπει η τελευταία να δεσμευτεί προκειμένου να τις υιοθετήσει;

Ο Drazen(2000) απαντά στο ερώτημα αυτό, ότι οι κυβερνήσεις δεν είναι κοινωνικοί μεγιστοποιητές του πλούτου(welfare maximizers). Ο Boone(1996) συμπληρώνει ότι οι κυβερνήσεις έχουν σαφώς αναδιανεμητικές επιδιώξεις, στις οποίες κυρίως περιλαμβάνονται μόνο ευνομούμενες κοινωνικές ομάδες. Η σύγκρουση των ομάδων συμφερόντων και η παρουσία του φαινομένου της γραφειοκρατίας συνεπάγονται κατάχρηση της διεθνούς βιοήθειας.

Η *conditionality* θεωρητικά κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική για την πειθάρχηση των χωρών-ληπτών στους όρους που τίθενται, διασφαλίζοντας έτσι την επιτυχία των προγραμμάτων βιοήθειας. Βέβαια, οφείλουμε να παραδεχτούμε ότι η απόκλιση της θεωρίας από την πραγματικότητα είναι ιδιαίτερα αισθητή. Αποδεικνύεται έτσι, ότι στην πράξη η *conditionality* είναι ένα εργαλείο με περιορισμένες δυνατότητες καθώς συχνά αποτυγχάνει να επιτύχει τα επιθυμητά αποτελέσματα.

Οι Diwan και Rodrik(1992) κάνουν λόγο για χρονική ασυνέπεια των πολιτικών των χωρών ληπτών. Οι χώρες αυτές ενώ *ex ante* αποδέχονται την ανάγκη μεταρρύθμισης των πολιτικών ως προϋπόθεση χορήγησης της

βοήθειας, έχουν παρόλα αυτά ένα ισχυρό κίνητρο αθέτησης της υπόσχεσής τους *ex post*, τη στιγμή δηλαδή που πλέον έλαβαν τη βοήθεια.

Όσον αφορά στον τρόπο εφαρμογής της *conditionality* στην πράξη, η συνήθης μορφή είναι αυτή που λαμβάνει υπόψη την μέχρι πρότινος επίδοση της υποψήφιας χώρας, για την χορήγηση ή μη βοήθειας. Έτσι λοιπόν, η συμπεριφορά της χώρας πριν την χορήγηση των κονδυλίων αποτελεί ουσιαστικό προσδιοριστικό παράγοντα για την τελική απόφαση των χορηγών. Για την διασφάλιση της επιτυχίας ενός προγράμματος βοήθειας πρέπει να εφαρμοστούν οι συμφωνηθείσες πολιτικές. Αν λοιπόν οι κυβερνήσεις των χωρών-ληπτών δεν συμμορφωθούν με τις „προ χορήγησης βοήθειας, υποσχέσεις τους, τότε αποκτούν τη φήμη της αναξιόπιστης χώρας και επωμίζονται τις συνέπειες. Σε τέτοιες περιπτώσεις η πρακτική της *conditionality* προβλέπει περικοπές περαιτέρω ενισχύσεων. Αυτό που συχνά συμβαίνει στην πράξη είναι το *tranching* των δανείων όπως χαρακτηριστικά περιγράφει ο Drazen(2000), καθιστώντας έτσι τις πληρωμές να εξαρτώνται από τη διαγωγή των χωρών-ληπτών για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, ακυρώνοντας τις τελευταίες πληρωμές αν οι αναγκαίες προϋποθέσεις δεν έχουν εκπληρωθεί.

Οι Mosley, Harrigan και Toy(1995) καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η *conditionality* ελάχιστα συνεισφέρει στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων βοήθειας. Η περιορισμένη αυτή συνεισφορά της οφείλεται στα αντιμαχόμενα συμφέροντα.

Ο Collier(1997) διαπιστώνει ότι η *conditionality* απέτυχε στην αποστολή της, καθώς οι αποφάσεις των κυβερνήσεων-ληπτών για το αν θα προωθηθεί ή όχι μια μεταρρύθμιση είναι ανεξάρτητη της δομής των προγραμμάτων βοήθειας. Οι Dollar και Svensson(1998) πραγματοποιούν πρώτοι μια οικονομετρική ανάλυση για τη συμβολή της *conditionality* στην επιτυχία των προγραμμάτων βοήθειας(structural adjustment lending). Καταλήγουν λοιπόν ότι η επιτυχία ή αποτυχία των προγραμμάτων

αποδεικνύεται ανεξάρτητη της conditionalilty και δαπανών της Τράπεζας στην προετοιμασία των δανείων.

Η πρακτική της conditionalilty θεμελιώνει την εφαρμογή της σε ένα βασικό μηχανισμό επιβολής, που είναι η απειλή περικοπών των ξένων ενισχύσεων. Το γεγονός ότι η απειλή αυτή στις περισσότερες των περιπτώσεων είναι κενολογία και σπάνια τίθεται σε εφαρμογή, εξηγεί και την αποδυνάμωση της σημασίας της. Βασικό εργαλείο της conditionalilty θεωρείται ότι είναι η δύναμη της πειθούς ή μάλλον του εξαναγκασμού με τη συνδρομή βέβαια πάντα της απειλής. Έτσι, η αναξιοπιστία αποτελεί την "αχιλλειο πτέρνα" της conditionalilty, καθιστώντας την αναποτελεσματική.

Επιπλέον, η conditionalilty σύμφωνα με την προσέγγιση του Drazen(2000) παρουσιάζει βασικές απέλειες, επειδή η κυβερνητική δράση δεν είναι εύκολα ελέγχομενη. Οι χορηγίες ή τα δάνεια των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Οργανισμών(ΔΧΟ) ενδέχεται να αποτύχουν για πουκίλους λόγους, πέραν του σφετερισμού και της ιδιοποίησης : α) απυχείς συγκυρίες, β) περιορισμένη κυβερνητική ικανότητα, γ) δυσκολία επιβολής της εξαιτίας της πολυπλοκότητας των διαπραγματεύσεων, δ) ανομοιομορφία των μεταρρυθμιστικών προγραμμάτων, ε) η επιδίωξη των ΔΧΟ απλά και μόνο να χορηγήσουν τα δάνεια/ βοήθεια στ) τέλος, η υλοποίηση των δεσμεύσεων που υπαγορεύει η conditionalilty γίνεται λιγότερη πιθανή, εξαιτίας των τεράστιων οφειλών χρέους(debt overhang).⁵

Το ζήτημα αυτό της conditionalilty δεν πρόκυψε πρόσφατα, εκκρεμεί εδώ και πολλά χρόνια. Σαράντα-ένα χρόνια πριν ο John F. Kennedy είχε επισημάνει : "στόχος πρωταρχικός είναι να υιοθετήσουμε ένα ανοτηρότερο πλαίσιο δυνητικότητας(conditionalilty) όσον αφορά στην χορήγησης βοήθειας προς τις αναπτυσσόμενες χώρες". Η προσπάθεια ενθάρρυνσης

⁵ Η οφειλή τεράστιων ποσών, μειώνει σημαντικά τα κίνητρα των χωρών να συμμορφωθούν με τους συμφωνηθέντες όρους προσαρμογής, καθώς το όποιο επιπλέον εισόδημα που δημιουργείται, προορίζεται για τις ξένες τράπεζες, παρά για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης της χώρας-λήπτη.

διαρθρωτικών αλλαγών, όπως κατάργησης του ελέγχου των τιμών, μακροοικονομικές προσαρμογές όπως μείωση των δημοσιονομικών ελλειμάτων, ήταν ιδιαίτερα αισθητή κατά τις δεκαετίες του '80 και του '90.

Παρόλα αυτά τακτική της conditionality κρίνεται αναποτελεσματική. Συντηρεί απλά φρούδες ελπίδες, παρά προωθεί πολιτική με ουσιαστικά αποτελέσματα.

(V.2)SELECTIVITY

Το επιχείρημα ότι η πρακτική της conditionality αποδεικνύεται αναποτελεσματική στην πράξη επέτρεψε την υιοθέτηση μιας εναλλακτικής μεθόδου, αυτής της επιλεκτικότητας (selectivity), δηλαδή της επιλεκτικής χορήγησης βοήθειας. Σε όποια χώρα επομένως, αναμένεται κατάχρηση και ανορθόδοξη διαχείριση της διεθνούς βοήθειας, απλά δεν χορηγούνται οι προβλεπόμενοι πόροι. Οι Dollar και Svensson (1998) υπήρξαν υποστηρικτές της εφαρμογής της επιλεκτικότητας στο πλαίσιο των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Οργανισμών στηριζόμενοι στο εμπειρική τους διαπίστωση ότι οι πολιτικοί παράγοντες εξηγούν την επιτυχία ή αποτυχία των προγραμμάτων βοήθειας (structural adjustment programs). Συγκεκριμένα, διατύπωναν ότι : "the role of adjustment lending is to identify reformers, not to create them". Ο Drazen ισχυρίζεται ότι ο αποκλεισμός μιας χώρας για ένα μεγάλο διάστημα από την χρηματοδότηση ίσως θέσει ένα τέλος στην κοινωνικά επιβλαβή συμπεριφορά της κυβέρνησης, εποφελώντας τελικά το μέσο καταναλωτή. Επιλεκτικότητα δεν είναι ταυτόσημη έννοια με τον μόνιμο αποκλεισμό από το δανεισμό, αλλά παρέχει ένα ισχυρό κίνητρο βελτίωσης της διαχείρισης του δανεισμού, τομέας στον οποίο η conditionality απέτυχε.

Οι Burnside και Dollar τόνισαν την οπουδαιότητα της έννοιας της επιλεκτικότητας (selectivity) της ξένης βοήθειας λέγοντας : "Η βοήθεια πρέπει να κατευθύνεται εκεί που μπορεί να κάνει καλό". Υπάρχουν

ορισμένες περιπτώσεις όπου πράγματι υπήρξε εντυπωσιακά αποτελεσματική. Για παράδειγμα, η χορήγηση από την Παγκόσμια Τράπεζα δανείου ύψους \$70 εκατομμυρίων στην Ceara βορειανατολικά της Βραζιλίας τον Ιούνιο του 2001. Το δάνειο ενθάρρυνε καινοτόμες κρατικές πρωτοβουλίες στην αγροτική διαχείριση, στην ηλεκτροδότηση της υπαίθρου, στην παροχή νερού και στην αντιμετώπιση της παιδικής θνησιμότητας. Επίσης στην σημαντική πρόοδο της Ουγκάντα, συνείσφερε η Παγκόσμια Τράπεζα και άλλες υπηρεσίες παροχής βοήθειας. Οι χώρες της Νότιας Κορέας και της Ταϊβάν αποτελούν δύο επιπλέον περιπτώσεις επιτυχούς εφαρμογής των προγραμμάτων βοήθειας (World Bank 2002).

Οι Collier και Dollar εξηγούν ότι σύμφωνα με την έννοια της επιλεκτικότητας, κάθε επιπλέον δολάριο βοήθειας πρέπει να δίνεται σε εκείνες τις χώρες που η αποτελεσματικότητά του είναι μέγιστη. Σύμφωνα με κείμενο της Παγκόσμιας Τράπεζας (Collier and Dollar, 1998) υπολογίζεται ότι αν η βοήθεια κατευθύνθει προς τις φτωχές χώρες που εφαρμόζουν ένα υγιές σύστημα πολιτικών, τότε περισσότεροι από τον διπλάσιο αριθμό, περίπου δηλαδή, 80 εκατομμύρια άνθρωποι, θα μπορούσαν να απαλλαγούν από τη φτώχεια, χωρίς να μεταβληθεί το συνολικά παρεχόμενο μέγεθος βοήθειας. Βέβαια, πρέπει να επισημανθεί το γεγονός ότι στις φτωχότερες χώρες, οι οποίες συγκεντρώνονται στην Αφρικανική ήπειρο, η πλειοψηφία των πολιτικών δεν πληρεί τα κριτήρια των κατάλληλων πολιτικών όπως αυτά ορίζονται από την Παγκόσμια Τράπεζα. Έτσι οι διαχειριστές της ξένης βοήθειας έρχονται αντιμέτωποι με το ακόλουθο δίλημμα : είτε εφαρμόζουν στην πράξη τους κανονισμούς που διέπουν την επιλεκτικότητα (selectivity), οπότε καταλήγουν με πλεόνασμα στα ταμεία τους (χάνοντας όμως έτσι την επιφροή των αναπτυσσόμενων χωρών που συνεργάζονται, αλλά και των ίδιων των κυβερνήσεών τους), είτε χορηγούν βοήθεια στις χώρες με κακές πολιτικές, προεξοφλώντας την μη αποτελεσματική χρήση των κονδυλίων.

(V.3) ΝΕΑ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ CONDITIONALITY

Η επιβολή του διλήμματος αυτού ανάγκασε μέρος των δωρητών να επινοήσουν μια αναθεωρημένη εκδοχή της conditionality, με την ονομασία “*engagement with poor performance*”. Τα βασικά χαρακτηριστικά της νέας αυτής μορφής conditionality είναι 1) τα πολλαπλά επίπεδα δέσμευσης και αποδέσμευσης της βοήθειας, παρά ένα απλό *ναι* ή *όχι* στην απόφαση χορήγησης. Έτοι, μια χώρα λήπτης με “καλή διαγωγή” θα υπαχθεί σε ένα πρόγραμμα βοήθειας για μεταρρύθμιση των πολιτικών της, ανακούφισης των χρεών της υπό την πρωτοβουλία της HIPC (Highly Indebted Poor Countries), καθώς και ενίσχυση προορισμένη για κοινωνική πρόνοια (εκπαίδευση, υγεία, αγροτικές υποδομές). Μια χώρα με μέτρια διαγωγή θα λάβει βοήθεια μόνο για κοινωνική πρόνοια, ενώ μια χώρα με “κακή διαγωγή” τίποτε απολύτως. Η διαγωγή μιας χώρας σχετίζεται κυρίως με τη συμπεριφορά της κατά τη διάρκεια υλοποίησης παρελθόντων προγραμμάτων βοήθειας. Οι ροές των προγραμμάτων επομένως κατευθύνονται ανάλογα με τον τρόπο διαχείρισης των κονδυλίων από μία χώρα. Μεγαλύτερα ποσά θα απελευθερωθούν προς τις χώρες που στο παρελθόν διαχειρίσθηκαν κατά αποτελεσματικό τρόπο τους πόρους που έλαβαν. Δεδομένου ότι όλες οι χώρες έχουν υπόψη τον κανόνα αυτό απόφασης των δωρητών, έχουν το κίνητρο να προωθούν πιο αποφασιστικά την αναγκαία μεταρρύθμιση των πολιτικών τους.

Βέβαια, στο σημείο αυτό αξίζει να επισημανθεί η σπουδαιότητα του παράγοντα της αξιοπιστίας στην υλοποίηση ή μη των απειλούμενων-κυρώσεων αποκλεισμών. Η έλλειψη αξιοπιστίας μπορεί αφενός να ωθήσει τις χώρες με ακατάλληλες πολιτικές σε εκούσια αδιαφορία και αδράνεια στον κανόνα των απαιτούμενων μεταρρυθμίσεων, αφετέρου τις χώρες που κατέβαλαν στο παρελθόν φιλότιμες προσπάθειες για ουσιαστική βελτίωση, τώρα να εγκαταλείπουν συνειδητοποιώντας ότι η προσπάθειά τους δεν ανταμείβεται.

2) Δεύτερο χαρακτηριστικό της νέας αυτής μορφής *conditionality* είναι ο ενεργός σχεδιασμός εναλλακτικών καναλιών χορήγησης βοήθειας (κυρίως μη-κυβερνητικοί οργανισμοί, αλλά και ο ιδιωτικός τομέας που μπορεί να αποτελέσει έναν ισχυρό κινητήριο μοχλό έναντι της κυβέρνησης).

3) Άσκηση πίεσης μέσω κοινωνικών, πολιτικών αλλά και οικονομικών διαύλων. Είναι ευρέως αποδεκτό ότι κονδύλια που προορίζονται για αποτροπή συγκρούσεων, ενδυνάμωση της δημοκρατίας και πάταξη της διαφθοράς βοηθούν τη συσσώρευση του κοινωνικού κεφαλαίου και κατ' επέκταση συνεισφέρουν στην επίτευξη οικονομικών στόχων όπως η μεγέθυνση, η μείωση της φτώχειας. (Knack and Keefer, 1999).

Συγκεντρωτικά λοιπόν, οι χορηγοί βοήθειας μπορούν να υλοποιήσουν τους στόχους τους με τρεις εναλλακτικές μεθόδους.

- Traditional "ultimatum" conditionality
- Επιλεκτικότητα (selectivity)
- New conditionality

Τα τελευταία 30 χρόνια οι χώρες-δωρητές χρησιμοποίησαν ποικίλους σχεδιασμούς των τριών αυτών μεθόδων προκειμένου να μειώσουν τη φτώχεια. Ο στόχος αυτός μπορεί να επιτευχθεί είτε αυξάνοντας το ρυθμό μεγέθυνσης, είτε αυξάνοντας τον αριθμό των φτωχών που συμμετέχουν στη μεγέθυνση. Ο πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει συγκεντρωτικά τους τρόπους αυτούς. (Mosley 2004).

(V.4) ΑΠΟΦΑΣΗ ≠ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΒΟΛΗΣ

Ως αποτελεσματικότερο τρόπο χορήγησης της ξένης βοήθειας ο Svensson(2003) προτείνει, η απόφαση καταβολής των κονδυλίων να είναι αυτόνομη της υλοποίησης της εφαρμογής. Με άλλα λόγια, τα δεσμευμένα κονδύλια να καταβάλλονται ανεξάρτητα από τον τρόπο δράσης της χώρας-λήπτη.

Η αλλαγή που προτείνει ο Svensson προσδοκά να βελτιώσει το αποτέλεσμα από την πλευρά του χορηγού. Η κεντρική ιδέα θεμελιώνεται στην αρχή ότι το κόστος ευκαιρίας της διεθνούς βοήθειας πρέπει να εσωτερικευθεί όταν πρόκειται να ληφθεί η απόφαση της καταβολής. Έτσι, αντί να δεσμεύεται ένα συγκεκριμένο ποσό βοήθειας, τ, σε κάθε (n) χώρα-λήπτη *ex ante* και να τίθεται η βοήθεια υπό τον όρο του αποτελέσματος που θα επιφέρει, δεσμεύεται εναλλακτικά το συνολικό ποσό (2t) για πολλαπλές χώρες. Για έναν τυπικό διμερή χορηγό αυτό σημαίνει ότι δεν προορίζεται πλέον ένα δεδομένο ποσό ενίσχυσης στη χώρα c κατά τη διάρκεια μιας δημοσιονομικής περιόδου, προτείνεται εναλλακτικά ένα μεγαλύτερο πακέτο "χορηγίας" σε μια ομάδα (πανομοιότυπων) χωρών, όπου όμως η πραγματική καταβολή της βοήθειας σε κάθε χώρα θα εξαρτηθεί από τη σχετική της επίδοση.

Ο Svensson(2003) προτείνει λοιπόν έναντι των τρεχουσών πρακτικών μια απλή μεταρρύθμιση η οποία ενθαρρύνει την χώρα-χορηγό εκ των υστέρων να ανταμείψει τις καλές πολιτικές. Αντί λοιπόν, η ξένη βοήθεια να δεσμεύεται για κάθε χώρα-λήπτη εκ των πρότερων, υπό τον όρο των μεταρρυθμίσεων, ο δωρητής δεσμεύει ένα ποσό βοήθειας σε μια ομάδα χωρών, το οποίο θα αποδεσμευτεί, και θα καταβληθεί εκ των υστέρων, στις επιμέρους χώρες ανάλογα με την πρόσφατη επίδοση τους. Καθώς εισάγεται ο ανταγωνισμός μεταξύ των υποψηφίων χωρών-ληπτών, το κόστος ευκαιρίας της χορήγησης βοήθειας ενδογενοποιείται. Κατ'επέκταση, το μεγαλύτερο τμήμα της βοήθειας κατευθύνεται στις χώρες όπου η

πιθανότητα επιτυχημένης μεταρρύθμισης είναι υψηλότερη και συνεπώς κι η βοήθεια είναι και πιο αποτελεσματική. Η "στροφή" της ξένης βοήθειας προς τις χώρες που σημείωσαν τη μεγαλύτερη επιτυχία στις μεταρρυθμίσεις, ενισχύει τα κίνητρα των χωρών να εντατικοποιήσουν την καταβαλλόμενη προσπάθεια για βελτίωση της αποτελεσματικότητας τους.⁶

Η ενθάρρυνση του ανταγωνισμού μεταξύ των χωρών-ληπτών, επιτρέπει στο χορηγό να διεξάγει συμπεράσματα σε συγκρίσεις κοινών διαταραχών. Η σύγκριση αυτή στην αντίθετη περίπτωση δεν θα ήταν εφικτή, καθώς συχνά πραγματοποιείται προσπάθεια απόκρυψης των πραγματικών σχεδίων δράσης των χωρών-ληπτών. Ως παράδειγμα αναφέρεται η περίπτωση της Κένυας(*the Economist, August 19,1995*)⁷

(V.5) ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΒΟΗΘΕΙΑΣ

Επιπλέον, ένα ακόμη βήμα προς τη αστή κατεύθυνση για την βελτίωση της αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων βοήθειας θα ήταν η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των ξένων ενισχύσεων μετά την χορήγηση τους. Η εμπειρία του παρελθόντος θα μπορούσε να φανεί πολύ ωφέλιμη παρόλα αυτά οι οργανισμοί βοήθειας αποδεικνύονται απρόθυμοι να προχωρήσουν σε ειλικρινείς αξιολογήσεις. Συνήθως, θέτουν σε δεύτερη μοίρα την αξιολόγηση των προγραμμάτων μετά την ολοκλήρωσή τους. Η Παγκόσμια Τράπεζα επαναθεωρεί μόνο 5% των χορηγηθέντων δανείων της μετά από τρία έως δέκα χρόνια μετά την καταβολή των τελευταίων κονδυλίων. (*Meltzer Commission, 2002*). Αξιζει να σημειωθεί ότι οι

⁶ Ένα μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα θεωρείται επιτυχές αν κατά μέσο όρο συνεπάγεται : A) μείωση της τάξης των 33% περίπου στο ρυθμό κληθωρισμού, 3 χρόνια μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος. B) ο ετήσιος ωστελισμένος προϋπολογισμός ως % του ΑΕΠ να είναι 3.5% υψηλότερος 3 χρόνια μετά την μεταρρύθμιση.

⁷ A) Kenya wins its yearly pledges of foreign aid. B) the government begins to misbehave, backtracking on economic reform and behaving in a authoritarian manner. C) a new meeting donor countries looms with exasperated foreign governments preparing their sharp rebukes. D) Kenya pulls a placatory rabbit out of the hat. E) the donors are mollified and the aid is pledged. The whole dance then starts again.(*the Economist, August 19,1995*).

αξιολογήσεις των διαφόρων προγραμμάτων αναθέτονται στο ίδιο το επιστημονικό προσωπικό των οργανισμών και συνήθως με πενιχρά μέσα. Πολλές φορές μάλιστα, επιδέχονται τροποποιήσεων πριν "δουν" το φως της δημοσιότητας. Η Παγκόσμια Τράπεζα πραγματοποίησε μελέτες για δανεισμούς κυβερνήσεων από τα μέσα της δεκαετίας του '90, όμως διαμεσολαβητές, τράπεζες και κυβερνήσεις τηρούν μυστικότητα για τα αποτελέσματα των μελετών (Wade 2001).

Οι αντιφάσεις και η στρέβλωση της αλήθειας διαφαίνεται στο κείμενο του ΟΟΣΑ (1999, σελ.26).....για το Μαλί : διερωτάται κανείς πως μπορούν να εξηγηθούν τα τόσο θετικά ως εγκωμιαστικά λόγια των αξιολογήσεων, δεδομένης της σχεδόν ανύπαρκτης αναπτυξιακής πορείας για την εξεταζόμενη περίοδο (1985-1995) και την απογοήτευση των ντόπιων. Εκτιμήσεις τέτοιου είδους κρίνονται απόλυτα ανεπιτυχείς καθώς αδυνατούν να αποδώσουν την κατάσταση που ανταποκρίνεται στην πραγματικό επίπεδο διαβίωσης. [Easterly 2003]

Το 1998 το Αμερικανικό Κογκρέσο σε συνεργασία με το Δ.Ν.Τ., ίδρυσε μια συμβουλευτική επιτροπή υπό την προεδρία του Alan Meltzer με σκοπό τον προσδιορισμό του μελλοντικού χαρακτήρα των διαφόρων χρηματοδοτικών οργανισμών. Μια από τις προτάσεις του προεδρεύοντος ήταν η σύσταση μιας αυτόνομης επιτροπής αξιολόγησης. (International Financial Institution Advisory Commission 2000). Παρά το ενδιαφέρον της πρότασης αυτής, η ανταπόκριση ήταν περιορισμένη, ίσως επειδή η διοίκηση της Τράπεζας ένιωθε να απειλείται. Ένα βήμα προς αυτήν την κατεύθυνση ίσως επέτρεπε να διαφωτίσει το λόγο για τον οποίο κάθε οργανισμός βοήθειας λειτουργεί περισσότερο ή λιγότερο αποτελεσματικά. Είναι γεγονός ότι η έρευνα που έχει πραγματοποιηθεί για το σχεδιασμό της κατάλληλης πολιτικής από την πλευρά των χορηγών είναι ανεπαρκής, όπως και για τον τρόπο που πρέπει να σχεδιάζονται οι συμφωνίες με τις χώρες-λήπτες ώστε να διαμορφώνονται τα κατάλληλα κίνητρα. Οι

οργανισμοί παροχής βοήθειας πρέπει να σταθμίσουν το κόστος ευκαιρίας από τη θυσία ενός μικρού τμήματος των διαθέσιμων πόρων για την παραγκωνισμένη έρευνα προς όφελος της ενίσχυσης της αποτελεσματικότητας της ξένης βοήθειας.

ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Παρόλα αυτά στην πραγματικότητα, όλοι οι παραπορητές των πρακτορείων ξένης βοήθειας διαπιστώνουν ελάχιστη καταβολή προσπάθειας για τη διασφάλιση της χορήγησης των όρων των δανείων ή στο επόμενο στάδιο για την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων τους. Οι χώρες-χορηγοί τις περισσότερες φορές προβαίνουν σε επιπρόσθετες μελλοντικές παροχές παραβλέποντας την μέχρι πρότινος διαγωγή των χωρών-ληπτών και τις ρυθμίσεις που διέπουν την ορθή εφαρμογή των προγραμμάτων βοήθειας. Ο Easterly υποστηρίζει ότι οι υπεύθυνοι της κατάστασης αυτής πρέπει να αναζητηθούν μεταξύ της Παγκόσμιας Τράπεζας και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (Δ.Ν.Τ.). Το τελευταίο "νίπτει τας χείρας του" ισχυριζόμενο ότι δεν είναι οργανισμός-πρακτορείο βοήθειας. Εντούτοις, σε φτωχές χώρες ιδίως Αφρικανικές χορήγησε δάνεια κατ' εξακολούθηση, τμήμα των οποίων παραγράφηκαν, πράξη ισοδύναμη χορήγησης βοήθειας προς τα κράτη αυτά. Είναι σύνηθες το φαινόμενο παροχής βοήθειας επανελημένως στην ίδια χώρα και στην ίδια κυβέρνηση χωρίς να πληρεί τους συμφωνηθέντες όρους. Κείμενο της Παγκόσμιας Τράπεζας(1999) μαρτυρά ότι η τελευταία "χορήγησε βοήθεια προκειμένου να στηρίξει την ίδια σχεδόν αγροτική πολιτική πέντε συνεχείς φορές". Επιπλέον, το Δ.Ν.Τ. προέβησαν σε 21 δάνεια προσαρμογής (adjustment) προς την Κένυα για την περίοδο 1980-2000, όλα υπό το καθεστώς του προέδρου Daniel Arap Moi παρά την κακή διαγωγή του παρελθόντος. Το επιχείρημα που συχνά χρησιμοποιείται για τη δικαιολόγηση τέτοιας

συμπεριφοράς είναι η ύπαρξη έντονης πολιτικής αστάθειας. Οι οργανισμοί-δωρητές πολλές φορές υποσχέθηκαν αλλαγή συμπεριφοράς προς μια δικαιότερη και ορθολογικότερη κατανομή της ξένης βοήθειας τις περισσότερες όμως φορές χωρίς αποτέλεσμα.

VI) ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗ

(VI.1) TWO-GAP MODEL

Οι Chenery και Strout ήταν από τους πρώτους που επιχείρησαν να αναπτύξουν ένα βασικό θεωρητικό υπόδειγμα που να εξηγεί τον τρόπο με τον οποίο η διεθνής βοήθεια επηρεάζει τη μεγέθυνση. Το υπόδειγμα που εισήγαγαν, γνωστό ως "two-gap model" κυριάρχησε για πολλά χρόνια στο επιστημονικό πεδίο των οικονομικών της διεθνούς βοήθειας (aid economics). Το ζητούμενο για τους Chenery και Strout είναι να δρομολογηθεί η διεθνής βοήθεια προς εκείνη την κατεύθυνση, ώστε η οικονομία της αναπτυσσόμενης χώρας να μεταβεί σε ένα μονοπάτι διατηρήσιμης μεγέθυνσης. Οι βασικές αλλαγές που χαρακτηρίζουν αυτή τη μετάβαση είναι μεταξύ άλλων :

- ➔ Αύξηση του ανθρώπινου κεφαλαίου
- ➔ Αύξηση των επενδύσεων και των αποταμιεύσεων
- ➔ Υιοθέτηση παραγωγικότερης τεχνολογίας
- ➔ Αλλαγή της σύνθεσης του προϊόντος και της απασχόλησης
- ➔ Ανάπτυξη του κατάλληλου θεσμικού πλαισίου

Μια χώρα που δεν ενισχύεται από εξωτερικές πηγές χρηματοδότησης για να βελτιώσει την οικονομική της κατάσταση πρέπει να βασιστεί αποκλειστικά σε πόρους εγχώριας προέλευσης. Παράλληλη αύξηση του ανθρώπινου κεφαλαίου, εγχώριων αποταμιεύσεων και εσόδων από

εξαγωγές, κρίνεται αναγκαία προκειμένου η οικονομία να ανταποκριθεί κατάλληλα στις νέες συνθήκες υψηλότερης ζήτησης και εισοδήματος. Η διεθνής βοήθεια επομένως καλείται να διαδραματίσει το ρόλο "του από μηχανής θεού" που θα δρομολογήσει την οικονομία προς την σωστή κατεύθυνση, δηλαδή μιας διατηρήσιμης και ισορροπημένης ανάπτυξης.

Οι Chenery και Strout κατασκεύασαν το "two-gap model" για να μελετήσουν το ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η διεθνής βοήθεια στην μετάβαση της οικονομίας προς τη διατηρήσιμη μεγέθυνση. Το πρώτο κενό βρίσκεται μεταξύ της επένδυσης που είναι αναγκαία για την επίτευξη ενός συγκεκριμένου ρυθμού μεγέθυνσης και της διαθέσιμης εγχώριας αποταμίευσης. Το δεύτερο κενό είναι αυτό μεταξύ των απαιτούμενων εισαγωγών για ένα δεδομένο επίπεδο παραγωγής και εσόδων από ξένο συνάλλαγμα. Η διεθνής βοήθεια είναι εκείνη που καλείται να καλύψει τα κενά αυτά.

Αναφορικά με το κενό επένδυσης-αποταμίευσης (investment-saving gap) γίνεται η υπόθεση ότι η οικονομική μεγέθυνση εξαρτάται από την επένδυση ως ποσοστό του Α.Ε.Π. προσαρμοζόμενη από έναν παράγοντα που αντανακλά την καλή ή κακή ποιότητα των επενδύσεων. Το μέγεθος της επένδυσης δίνεται από το άθροισμα της εγχώριας αποταμίευσης και της διεθνούς βοήθειας.

$$g = (I/Y) / \mu$$

$$I/Y = A/Y + S/Y$$

Όπου I είναι η απαιτούμενη επένδυση, Y είναι το επίπεδο προϊόντος, g ο επιθυμητός ρυθμός μεγέθυνσης του Α.Ε.Π., A η βοήθεια και S η εγχώρια αποταμίευση. Η παράμετρος μ είναι γνωστή σαν τον δείκτη ICOR (Incremental Capital-Output Ratio), κυμαίνεται μεταξύ 2-5. (ένας υψηλός λόγος αποτελεί ένδειξη για την "κακή" ποιότητα της επένδυσης. Ουσιαστικά, ο δείκτης ICOR δείχνει πόσες επιπλέον μονάδες κεφαλαίου απαιτούνται για να παραχθεί μια επιπλέον μονάδα προϊόντος. Όταν τόσο

οι μονάδες του επιπρόσθετου κεφαλαίου διαιρεθούν με το αρχικό επίπεδο προϊόντος, τότε προκύπτει ο λόγος Επένδυσης-Α.Ε.Π. και ο ρυθμός μεγέθυνσης αντίστοιχα. Επομένως, ο δείκτης ICOR είναι ο λόγος του λόγου επένδυσης / Α.Ε.Π. προς το ρυθμό μεγέθυνσης. Για παράδειγμα, αν ο λόγος επένδυσης είναι 24% και ο ICOR είναι 4% τότε η οικονομία θα μεγεθύνεται με ρυθμό 6%. Παρόλα αυτά, αν η οικονομία επιτύχει αποτελεσματικότερη χρήση του κεφαλαίου της και έχει δείκτη ICOR 3%, τότε απαιτείται μόνο 18% επενδύσεων, ώστε να εξασφαλίσει τον ίδιο ρυθμό μεγέθυνσης. Έτσι λοιπόν, εξοικονομούνται πολύτιμοι πόροι της τάξεως 6% της επένδυσης ως προς το Α.Ε.Π.

Το υπόδειγμα αυτό θεμελιώνεται σε δύο βασικές υποθέσεις : α) Μια σταθερή γραμμική σχέση μεταξύ επένδυσης και μεγέθυνσης στο βραχύ και μεσοπρόθεσμο χρονικό διάστημα. Η υπόθεση αυτή μας παραπέμπει σε μια τύπου Leontief συνάρτηση παραγωγής με σταθερό επίπεδο κεφαλαίου και εργασίας για κάθε μονάδα προϊόντος. Πολλοί οικονομολόγοι από τον Solow(1957) και μετά δεν θεωρούσαν κατάλληλη τη μορφή αυτή της συνάρτησης παραγωγής, καθώς δεν επιτρέπει την υποκατάσταση μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας⁸. Υπάρχουν παρόλα αυτά δικαιολογημένοι λόγοι αμφιβολίας για την εγκυρότητα του δείκτη ICOR και κατ'επέκταση για την γραμμικότητα της σχέσης επένδυσης-μεγέθυνσης. Επίσης, η υπόθεση ότι μεταβολές του δείκτη ICOR αντανακλούν την ποιότητα των κεφαλαιουχικών επενδύσεων είναι επισφαλής.

Σε ένα νεοκλασικό υπόδειγμα τύπου Solow, μια εξωγενής αύξηση στις επενδύσεις θα αυξήσει το ρυθμό μεγέθυνσης προσωρινά κατά τη διαδικασία μετάβασης από το ένα σημείο σταθερής κατάστασης στο άλλο.

⁸ Στην Αιθιοπία για παράδειγμα, με την πληθώρα των εργατικών χεριών , οι δρόμοι κατασκευάζονται αποκλειστικά από εργάτες οι οποίοι σπάνε τα βράχια χρησιμοποιώντας απλά λοστούς. Αντίθετα, στην τεχνολογικά προηγμένη Νέα Υόρκη όπου το εργατικό δυναμικό είναι πιο περιορισμένο, οι δρόμοι κατασκευάζονται με πολύ λιγότερους εργάτες, αλλά βαρύτερο εξοπλισμό.

Όμως σε ένα τέτοιο υπόδειγμα δεν υπάρχει μια μόνιμη αιτιώδης σχέση μεταξύ επένδυσης και μεγέθυνσης. Καθώς πραγματοποιείται η μετάβαση στο νέο σημείο σταθερής κατάστασης (steady state), ο δείκτης ICOR είναι υψηλότερος όσο υψηλότερο είναι το αρχικό επίπεδο της επένδυσης και όσο μικρότερη είναι η μεταβολή της επένδυσης. Επιπλέον, ο δείκτης αυτός είναι υψηλότερος στο SS όσο χαμηλότερος είναι ο ρυθμός μεγέθυνσης του πληθυσμού. Κανένας από τους παράγοντες αυτούς δεν αντανακλά την ποιότητα της επένδυσης.

Η δεύτερη υπόθεση πάνω στην οποία θεμελιώνεται το υπόδειγμα του κενού επένδυσης-αποταμίευσης (investment-saving gap) είναι η χρηματοποίηση της διεθνούς βοήθειας για την χρηματοδότηση της επένδυσης παρά της κατανάλωσης. (Η βοήθεια ουσιαστικά καλύπτει το χρηματοδοτικό έλλειμα επιτρέποντας έτσι υψηλότερο επίπεδο επενδύσεων). Η υπόθεση αυτή ισχύει μόνο όταν η επένδυση υπόκειται σε περιορισμό ρευστότητας (liquidity-constrained) κι αν υπάρχουν κίνητρα επένδυσης. Αν το χαμηλό επίπεδο επενδύσεων έγκειται στην ύπαρξη περιορισμένων επενδυτικών κινήτρων, τότε η διεθνής βοήθεια δεν πρόκειται να αυξήσει την επένδυση. Στην πραγματικότητα μάλιστα η βοήθεια αποθαρρύνει τις επενδύσεις, περιορίζοντας τα κίνητρα, αν η χώρα-λήπτης αναμένει ότι το μελλοντικό επίπεδο φτώχειας θα επανατροφοδοτήσει νέες εισροές βοήθειας (the classic Samaritan's dilemma). Η διεθνής βοήθεια τότε σύμφωνα με τον Easterly(2003) θα κατέληγε να χρηματοδοτήσει την κατανάλωση παρά την επένδυση, συμπέρασμα κοινό με τον Boone (1996).

Προκειμένου να τεθεί σε εμπειρική εφαρμογή η προσέγγιση αυτή του investment-saving gap ή εναλλακτικά του financing gap, πρέπει να εξεταστεί σε δύο στάδια. α) Εξετάζουμε αρχικά την επίδραση της διεθνούς βοήθειας στην επένδυση, οπότε στην παλινδρόμηση η εξαρτημένη μεταβλητή είναι η επένδυση και ερμηνευτική η διεθνής βοήθεια. β) Το επόμενο βήμα είναι να ελέγξουμε την επίδραση της επένδυσης στη

μεγέθυνση. Έτοι, τη θέση της εξαρτημένης παίρνει τώρα η μεγέθυνση και της ερμηνευτικής, η επένδυση.

Η εφαρμογή από τον Easterly (2001) της μεθόδου αυτής αποδείχθηκε εμπειρικά επιτυχής μόνο για μία χώρα, την Τυνησία (η διεθνής βοήθεια συνέβαλλε στην αύξηση της επένδυσης και η επένδυση με τη σειρά της στην αύξηση της μεγέθυνσης). Λόγω της αμφίβολης θεωρητικής θεμελίωσης του υποδείγματος “financing gap” και της αποτυχίας στην εμπειρική εφαρμογή δεν το καθιστά κατάλληλο εργαλείο για τη μελέτη και αξιολόγηση της διεθνούς βοήθειας. Παρόλα αυτά, το υπόδειγμα εξακολουθεί να χρησιμοποιείται από την Παγκόσμια Τράπεζα, όσο και από άλλους οργανισμούς με ζητήματα πολιτικής βοήθειας (aid politics), όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (International Monetary Fund), η IDA (International Development Association).

Η εναλλακτική μορφή του υποδείγματος που προτείνεται έναντι του νεοκλασικού είναι αυτό της ενδογενούς μεγέθυνσης. Το τελευταίο μπορεί να περιλαμβάνει πέραν του φυσικού κεφαλαίου πληθώρα άλλων εισοροών, όπως η τεχνολογία, το ανθρώπινο κεφάλαιο, νέα ενδιάμεσα αγαθά, θεσμικός σχεδιασμός (institutional design).

(VI.2)ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ

Το μεγαλύτερο τμήμα της υπάρχουσας βιβλιογραφίας που εξετάζει τις επιπτώσεις της ξένης βοήθειας στην επένδυση και τη μεγέθυνση των αναπτυσσόμενων χωρών βασίζεται κυρίως σε στατικά υποδείγματα και δεν λαμβάνει υπόψη δύο βασικές παραμέτρους:

- Η επίδραση της βοήθειας στην μεγέθυνση και την κεφαλαιακή συσσώρευση απαιτεί τη χρήση ενός δυναμικού διαχρονικού υποδείγματος
- Το γεγονός ότι η αναπτυξιακή βοήθεια κυρίως έχει προσωρινό χαρακτήρα.

Λαμβάνοντας υπόψη τους παράγοντες αυτούς, η επιλογή του αναλυτικού δυναμικού υποδείγματος των Chatterjee, Sakoulis και Turnovsky(2003) στο πλαίσιο μιας ενδογενώς μεγεθυνόμενης ανοιχτής οικονομίας, κρίθηκε από τις πιο κατάλληλες. Επιπλέον, το γεγονός ότι οι Chatterjee, Sakoulis και Turnovsky δίνουν έμφαση στο ρόλο που μπορεί να διαδραματίσουν οι επενδύσεις σε δημόσιες υποδομές για τις αναπτυσσόμενες χώρες⁹ και ιδιαίτερα στο πλαίσιο της ΕΕ καθιστά το υπόδειγμα αυτό πιο κοντά στην πράξη, καθώς το Β' μέρος της εργασίας αυτής αφορά τα προγράμματα παροχής διαρθρωτικών κονδυλίων στο πλαίσιο της ΕΕ(και συγκεκριμένα την περίπτωση της Ελληνικής Οικονομίας).

Σκοπός του υποδείγματος είναι να εξετάσει την αποτελεσματικότητα της διεθνούς βοήθειας, με τη μορφή των δεσμευμένων μεταβιβάσεων σε μια μικρή ανοιχτή οικονομία. Συγκεκριμένα, εξετάζει το ρόλο της δεσμευμένης αναπτυξιακής βοήθειας ως τρόπο χρηματοδότησης των δημόσιων επενδύσεων, καθώς και το αποτέλεσμα της στο μεταβατικό μονοπάτι προσαρμογής μιας μεγεθυνόμενης ανοιχτής οικονομίας. Οι Chatterjee, Sakoulis και Turnovsky στο πλαίσιο μιας τέτοιας οικονομίας επιχειρούν να περιγράψουν τη δυναμική συμπεριφορά της, αντιδιαστέλλοντας την με

⁹ Το απόθεμα των φυσικών υποδομών αποτελεί μια καθοριστική εισροή στην παραγωγική διαδικασία των οικονομιών αυτών, αυξάνοντας την αποτελεσματικότητα και παραγωγικότητα του ιδιωτικού τομέα κι επομένως παρέχοντας ένα σημαντικό κανάλι για τη μεγέθυνση, τη διανομή του προϊόντος και τελικά την επίτευξη καλύτερων συνθηκών διαβίωσης.

Υπηρεσίες που συνδέονται με τη χρήση των υποδομών συνεισφέρουν περίπου κατά 7-9% του ΑΕΠ σε χώρες χαμηλού και μεσαίου εισοδήματος. Στις χώρες αυτές οι υποδομές αντιπροσωπεύουν σχεδόν κατά 20% των συνολικών επενδύσεων και 40-60% των δημόσιων.

ένα προσωρινό πρόγραμμα βοήθειας που μπορεί να είναι tied ή όχι.
Βασικά χαρακτηριστικά του υποδειγμάτος

- ❖ Η βοήθεια είναι δεσμευμένη(tied) στη συσσώρευση του δημόσιου κεφαλαίου, αποτελώντας έτσι έναν σημαντικό μοχλό ώθησης της συσσώρευσης του ιδιωτικού κεφαλαίου και της μεγέθυνσης.
- ❖ Η δημόσια επένδυση σε υποδομές χρηματοδοτείται τόσο από κυβερνητικές πηγές, όσο και από διεθνείς μεταβιβάσεις ενσωματώνοντας έτσι το σημαντικό χαρακτηριστικό της εγχώριας συγχρηματοδότησης (γνώρισμα κυρίως των περισσότερων διμερών προγραμμάτων βοήθειας που συνδέονται με συγκεκριμένα δημόσια επενδυτικά σχέδια).
- ❖ Γίνεται η υπόθεση ότι η μικρή ανοιχτή οικονομία έχει περιορισμένη πρόσβαση στην διεθνή κεφαλαιακή αγορά, γεγονός που εκφράζεται με μια θετικής κλίσης καμπύλη προσφοράς χρέους(σύμφωνα με την οποία το κόστος δανεισμού της χώρας εξαρτάται από την κατάσταση χρέους της, σε σχέση με το συνολικό της κεφαλαιακό απόθεμα).

Σύμφωνα με το υπόδειγμα αυτό η επίδραση της χορήγησης μιας μεταβιβάσης σε μια οικονομία εξαρτάται από το :

- I. Αν είναι "pure" ή "tied" στην δημόσια επένδυση
- II. Πώς αντιδρά η κυβέρνηση της χώρας-λήπτη.

Διακρίνουν δύο ακραίες κατηγορίες μεταβιβάσεων : (α) καθαρή μεταβιβάση και (β) παραγωγική μεταβιβάση. Τοποθετώντας την μεταβιβάση σε ένα διαχρονικό πλαίσιο επιτρέπει τη σύγκριση των βραχυχρόνιων και μακροχρόνιων αποτελεσμάτων των δύο ειδών μεταβιβάσης, στο ρυθμό μεγέθυνσης της οικονομίας και τελικά στον πλούτο.

Κύρια συμπεράσματα του υποδειγμάτος

- ↳ Μια μόνιμη καθαρή μεταβίβαση δεν επιφέρει διαχρονικά αποτελέσματα. Απλά συξάνει την τρέχουσα κατανάλωση αυτόματα, με παράλληλη αύξηση του πλούτου.
- ↳ Αντίθετα, μια δεσμευμένη μεταβίβαση(tied) επιφέρει μια δυναμική προσαρμογή.

Το αν τελικά θα ωφελήσει ή όχι την οικονομία θα εξαρτηθεί από το αρχικό απόθεμα του δημόσιου κεφαλαίου. Το υπόδειγμα αυτό επίσης, παρουσιάζει πώς η κυβέρνηση μπορεί να μεγιστοποιήσει τα οφέλη από μια δεσμευμένη(tied) μεταβίβαση, μέσω ενός κατάλληλου συντονισμού των δαπανών και των φορολογικών συντελεστών της. Αποδεικνύεται επίσης ότι αν η κυβέρνηση αντιδράσει επιλέγοντας τις πολιτικές εκείνες που θα μεγιστοποιήσουν το ρυθμό μεγέθυνσής της, τότε η δεσμευμένη μεταβίβαση μπορεί να αποθεί τελικά επιζήμια. Καταλήγουν λοιπόν, ότι υπάρχει μια έντονη ανταλλακτική σχέση(trade-off) μεταξύ της μεγιστοποίησης του πλούτου και της μεγιστοποίησης της μεγέθυνσης, απούσα στο υπόδειγμα του Barro(1990), αλλά παρούσα στο Futagami et al(1993).

Τόσο μια προσωρινή καθαρή μεταβίβαση, όσο και μια προσωρινή παραγωγική μεταβίβαση επιφέρουν transitional dynamics, παρόλα αυτά κατά έναν τρόπο διαφορετικό. Οι καθαρές προσωρινές μεταβιβάσεις προκαλούν μόνο ένα μετριασμένο βραχυχρόνιο αποτέλεσμα μεγέθυνσης, που επηρεάζει κυρίως άμεσα το ιδιωτικό κεφάλαιο και την κατανάλωση. Μια δεσμευμένη μεταβίβαση έχει μια πιο πιθανή βραχυχρόνια επίδραση μεγέθυνσης και επενεργώντας πιο άμεσα στο δημόσιο κεφάλαιο και το χρέος, επιφέρει πολύ διαφορετικά transitional dynamics. Επηρεάζοντας τον μεταβατικό ρυθμό μεγέθυνσης, οι προσωρινές μεταβιβάσεις ασκούν μόνιμα αποτελέσματα στο επίπεδο των κύριων μεταβλητών, όπως το απόθεμα του κεφαλαίου, το προϊόν, τον πλούτο, που είναι κι οι πιο σημαντικές για για μια παραγωγική μεταβίβαση.

Μια σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο μεταβιβάσεων είναι ότι η παραγωγική μεταβίβαση οδηγεί σε μείωση του μακροχρόνιου χρέους της οικονομίας της χώρας-λήπτη, ενώ μια καθαρή μεταβίβαση οδηγεί σε μεγαλύτερη μακροχρόνια υποχρέωση χρέους(indebtedness).

I) Ιδιωτικός Τομέας

Υποθέσεις

- ↳ Μικρή ανοιχτή οικονομία
- ↳ Τα άτομα ζουν σε άπειρο χρονικό ορίζοντα
- ↳ Τα άτομα παράγουν και καταναλώνουν ένα μόνο αγαθό(traded commodity)
- ↳ Η συνάρτηση παραγωγής του προϊόντος Y , χαρακτηρίζεται από σταθερές αποδόσεις κλίμακας

$$Y = a \left(\frac{K_G}{K} \right)^\eta K = a K_G^\eta K^{1-\eta}, a > 0, 0 < \eta < 1$$

(1α)

όπου K συμβολίζει το απόθεμα ιδιωτικού κεφαλαίου του αντιπροσωπευτικού φορέα(agent) και K_G συμβολίζει το απόθεμα του δημόσιου κεφαλαίου. Η εξίσωση (1α) στηρίζεται στην υπόθεση ότι η χρησιμοποίηση του δημόσιου κεφαλαίου αυξάνει την παραγωγικότητα του ιδιωτικού κεφαλαίου, παρόλα αυτά με φθίνοντα ρυθμό. Το υπόδειγμα αναφέρεται σε μια ευρύτερη μορφή κεφαλαίου που ενσωματώνει τόσο το φυσικό, όσο και το ανθρώπινο κεφάλαιο.(βλέπε Rebelo, 1991).

Η κατανάλωση του αγαθού(C) αποφέρει χρησιμότητα σε άπειρο χρονικό ορίζοντα. Η συνάρτηση χρησιμότητας είναι ισοελαστική.

$$U = \int_0^{\infty} \frac{1}{\gamma} C^\gamma e^{-\beta t} dt, -\infty < \gamma < 1.$$

(1β)

Ο φορέας (agent) συσσωρεύει φυσικό κεφάλαιο πραγματοποιώντας δαπάνη για μια δεδομένη μεταβολή του κεφαλαιουχικού αποθέματος(I), η οποία περιλαμβάνει επίσης και το κόστος εγκατάστασης του κεφαλαίου(adjustment costs). Το τελευταίο εκφράζεται από την ακόλουθη δευτεροβάθμια συνάρτηση.

$$\Psi(I, K) = I + h_1 \frac{I^2}{2K} = I \left(1 + \frac{h_1}{2} \frac{I}{K} \right)$$

(1γ)

Η (1γ) βασίζεται στην υπόθεση ότι το κόστος εγκατάστασης (προσαρμογής) είναι ανάλογο του ποσοστού επένδυσης ανά μονάδα εγκατεστημένου κεφαλαίου, παρά του επίπεδού του. Η γραμμική ομογένεια της συνάρτησης αυτής είναι αναγκαία για την επίτευξη ισορροπίας σταθερής κατάστασης(steady state) και διατηρήσιμης μεγέθυνσης.

Συμβολίζουμε με δ_K το ποσοστό απόδοσης του ιδιωτικού κεφαλαίου. Ο καθαρός ρυθμός της κεφαλαιακής συσσώρευσης είναι :

$$\dot{K} = I - \delta_K K$$

(1δ)

Οι οικονομικοί φορείς (agents) μπορούν να δανείζονται διεθνώς σε μια παγκόσμια κεφαλαιακή αγορά. Έτοιμης ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας που πρέπει να ληφθεί υπόψη είναι η φερεγγυότητα της οικονομίας(creditworthiness), η οποία διαμορφώνει και το τελικό κόστος του εξωτερικού δανεισμού. Ουσιαστικά, η παγκόσμια κεφαλαιακή αγορά αξιολογεί την ικανότητα της οικονομίας να διαχειρίζεται τα χρέη της και του συσχετιζόμενου κινδύνου αθέτησης της υποχρέωσης πληρωμής(default risk), βασικός δείκτης του οποίου είναι ο λόγος χρέους-κεφαλαίου(debt-capital ratio). Έτοιμης, τα επιτόκια των χωρών που διαμορφώνονται στην παγκόσμια κεφαλαιακή αγορά αυξάνονται με αυτόν τον λόγο.

Το ποσοστό δανεισμού $r(N/K_T)$ που αντιστοιχεί στο εξωτερικό χρέος N , είναι της μορφής:

$$r(N/K_T) = r^* + \omega(N/K_T), \omega' > 0$$

(1ε)

όπου r^* εκφράζει το εξωγενώς δεδομένο παγκόσμιο επιτόκιο.

$K_T = K + K_G$ είναι το άθροισμα του ιδιωτικού και δημόσιου κεφαλαιακού αποθέματος της οικονομίας και $\omega(N/K_T)$ είναι το premium δανεισμού, που διαφέρει από χώρα σε χώρα και αυξάνεται με τον (εθνικό) λόγο χρέους-κεφαλαίου(dept-capital ratio).

Το πρόβλημα απόφασης του οικονομικού φορέα (agent) είναι να επιλέξει εκείνο το επίπεδο κατανάλωσης, συσσώρευσης κεφαλαίου και χρέους, ώστε να μεγιστοποιήσει τη διαχρονική του χρησιμότητα (1β)

$$\max U = \int_0^\infty \frac{1}{\gamma} C^\gamma e^{-\beta t} dt, -\infty < \gamma < 1.$$

υπό τον εισοδηματικό περιορισμό(flow budget constraint)

$$\dot{B} = C + r(N/K_T)B + \Psi(I, K) - (1 - r)Y + \bar{T}$$

(2)

όπου B είναι το απόθεμα χρέους από την πλευρά του ιδιωτικού τομέα¹⁰, τ ο φορολογικός συντελεστής του εισοδήματος και $\bar{T}$ συμβολίζει τους lump-sum φόρους.

Ο αντιπροσωπευτικός φορέας(agent) λύνοντας το αριστοποιητικό του πρόβλημα παίρνει ως δεδομένο το ποσοστό δανεισμού $r(.)$. Αυτό συμβαίνει γιατί το επιτόκιο που αντιμετωπίζει μια χώρα χρεώστης, όπως αυτό αντανακλάται από καμπόλη προσφοράς χρέους που βαίνει αύξουσα,

¹⁰ Υποθέτουμε ότι $B > 0$, στην περίπτωση επομένως αυτή, μιλάμε για χώρα χρεώστη. Αν $B < 0$ τότε οι agents πιστώνουν το εξωτερικό.

είναι συνάρτηση του αθροιστικού λόγου χρέους-κεφαλαίου της οικονομίας, τον οποίο κάθε agent χωριστά δεν μπορεί να επηρεάσει.

Οι συνθήκες αριστοποίησης ως προς C και I είναι αντίστοιχα :

$$C^{\gamma-1} = \nu$$

(3α)

$$1 + h_1(I/K) = q$$

(3β)

όπου ν είναι η σκιώδης τιμή πλούτου στη μορφή των διεθνών εμπορεύσιμων ομολόγων(traded bonds), q' είναι η σκιώδης τιμή του ιδιωτικού κεφαλαϊκού αποθέματος του agent και $q=q'/\nu$ ορίζεται η τιμή του ιδιωτικού κεφαλαίου σε όρους της τιμής των ξένων ομολόγων.

Η (3α) εξισώνει την οριακή χρησιμότητα της κατανάλωσης με την σκιώδη τιμή του πλούτου, ενώ η (3β) εξισώνει το οριακό κόστος μιας επιπλέον μονάδας επένδυσης(το οποίο περιλαμβάνει και το οριακό κόστος εγκατάστασης-προσαρμογής) με την αξία αγοράς του κεφαλαίου(market value of capital).

Η (3β) σε συνδυασμό με την (1δ) μπορεί να μας δώσει μια έκφραση του ρυθμού της

$$\text{ιδιωτικής κεφαλαιακής συσσώρευσης} : \frac{\dot{K}}{K} = \phi_K = \frac{q-1}{h_1} - \delta_K$$

(3β')¹¹. Οι συνθήκες αριστοποίησης ως προς τα B και K, καταλήγουν στις

11

$$\left\{ \begin{array}{l} (3\beta) 1 + h_1(I/K) = q \quad \& \quad I/K = \frac{q-1}{h_1} \text{ (A)} \\ (1\delta) \dot{K} = I - \delta_K K \quad \& \quad \dot{K}/K = I/K - \delta_K \text{ (B)} \end{array} \right. \quad \text{άρα από τις (A) και (B) προκύπτει η (3β')}$$

γνωστές σχέσεις arbitrage, εξισώνοντας τους ρυθμούς απόδοσης της κατανάλωσης και επένδυσης του ιδιωτικού κεφαλαίου με το κόστος του εξωτερικού δανεισμού :

$$\beta - \frac{\dot{\nu}}{\nu} = r\left(\frac{N}{K_T}\right)$$

(4α)

$$\frac{(1-\tau)(1-\eta)aK_G^\eta K^{-\eta}}{q} + \frac{\dot{q}}{q} + \frac{(q-1)^2}{2h_1 q} - \delta_K = r\left(\frac{N}{K_T}\right)$$

(4β)

Τέλος, για τη διασφάλιση της υπόθεσης ότι ικανοποιείται ο εισοδηματικός περιορισμός του agent, οι ακόλουθες transversality conditions πρέπει να ισχύουν:

$$\lim_{t \rightarrow \infty} \nu B e^{-\beta t} = 0, \lim_{t \rightarrow \infty} q' K e^{-\beta t} = 0,$$

II) Δημόσιο κεφάλαιο, μεταβιβάσεις και εθνικό χρέος

Γενικά μπορούμε να αναφέρουμε δύο βασικές πηγές πόρων της συσσώρευσης του δημοσίου κεφαλαίου: α) εγχώρια κυβερνητική χρηματοδότηση του δημοσίου κεφαλαίου $\bar{G}$, β) πρόγραμμα κεφαλαιακών μεταβιβάσεων, TR, από τον υπόλοιπο κόσμο.

Ετοι, θεωρούμε ότι η συσσώρευση του δημοσίου κεφαλαίου, G , δίνεται από την ακόλουθη σχέση :

$$G = \bar{G} + \lambda TR, 0 \leq \lambda \leq 1$$

(5)

Το λ εκφράζει το βαθμό δέσμευσης των διεθνών μεταβιβάσεων σε επενδύσεις επί του αποθέματος της δημόσιας υποδομής. Διακρίνονται δύο περιπτώσεις :

- Η περίπτωση όπου $\lambda=1$ σημαίνει ότι οι μεταβιβάσεις είναι απόλυτα δεσμευμένες(tied) σε επενδύσεις επί του δημοσίου κεφαλαίου, αντιπροσωπεύοντας έτσι μια παραγωγική μεταβιβάση.
- Η περίπτωση όπου $\lambda=0$ σημαίνει ότι οι μεταβιβάσεις δεν επενδύονται σε δημόσιο κεφάλαιο, αντιπροσωπεύοντας έτσι μια "καθαρή" μεταβιβάση, τόπου Keynes-Ohlin.

Αντίστοιχα με το ιδιωτικό κεφάλαιο, επίσης το G υπόκειται σε κυρτά κόστη προσαρμογής(convex adjustment costs) :

$$\Omega(G, K_G) = G \left(1 + \left(h_2/2 \right) \left(G/K_G \right) \right)$$

Επιπλέον, το δημόσιο κεφάλαιο αποσβένεται με ρυθμό δ_G επομένως ο καθαρός ρυθμός συσσώρευσης είναι :

$$\dot{K}_G = G - \delta_G K_G$$

(6)

Για μια διατηρήσιμη ισορροπία μεγέθυνσης, τόσο η εγχώρια κυβερνητική δαπάνη σε υποδομές($\bar{G}$) όσο και οι εισροές από τις μεταβιβάσεις από το εξωτερικό, θα πρέπει να είναι ανάλογες με το μέγεθος της οικονομίας¹²:

$$\bar{G} = \bar{g}Y \text{ και } TR = \sigma Y, 0 < \bar{g} < 1, \sigma > 0, 0 < \bar{g} + \sigma < 1$$

Η 6) επομένως εναλλακτικά μπορεί να γραφτεί ως ακολούθως :

$$\dot{K}_G = G - \delta_G K_G = gY - \delta_G K_G = (\bar{g} + \lambda\sigma)Y - \delta_G K_G, g = \bar{g} + \lambda\sigma > 0,$$

(6')

Αν τώρα διατρέσουμε την (6) με K_G , τότε ο ρυθμός μεγέθυνσης του δημόσιου κεφαλαίου δίνεται από την ακόλουθη σχέση :

---

¹² Σε μια μεγεθυνόμενη οικονομία η διατήρηση ενός σταθερού λόγου $\bar{G}/Y$ είναι αρκετά εφικτή. Παρόλα αυτά δεν μπορούμε να πούμε το ίδιο και για το λόγο TR/Y, αν μάλιστα λάβουμε υπόψη μας και τον προσωρινό χαρακτήρα των μεταβιβάσεων στα πλαίσια της ΕΕ. Για παράδειγμα, από το Α' ΚΠΣ(1989-1993) η Ελλάδα έλαβε πόρους αντίστοιχους του 4.5% του ΑΕΠ, για το Β' ΚΠΣ(1994-1999) το ποσοστό αυτό μεταβλήθηκε, φθάνοντας το 7.2%. Υπό το Γ' ΚΠΣ(2000-2006), η Ελλάδα λαμβάνει μεταβιβάσεις προορισμένες για ποικίλα επενδυτικά δημόσια έργα, αντίστοιχες περίπου του 4% του ΑΕΠ και οι οποίες θα εξακολουθούν χορηγούνται μέχρι και το 2006 με την ολοκλήρωση του προγράμματος.

$$\frac{\dot{K}_G}{K_G} \equiv \phi_G = (\bar{g} + \lambda\sigma) \frac{Y}{K_G} - \delta_G$$

(6'')

Ο εισοδηματικό περιορισμός της κυβέρνησης εκφράζεται ακολούθως:

$$\dot{A} = \Omega(G, K_G) + r(N/K_T)A - \tau Y - TR - \bar{T}$$

(7)

Η εξίσωση (7) σημαίνει ότι η επιπλέον εγχώρια κυβερνητική δαπάνη για δημόσια υποδομή και χρεωστικές πληρωμές τόκων πέρα από τους φόρους και τις εισοροές από μεταβιβάσεις χρηματοδοτούνται συσσωρεύοντας χρέος (A). Ο βαθμός δέσμευσης των μεταβιβάσεων ασκεί έναν αντίκτυπο στην ευελιξία των κυβερνητικών χρηματοδοτικών επιλογών. Η σχέση φαίνεται καλύτερα αν δεν συμπεριλάβουμε το κόστος προσαρμογής, οπότε η (7) απλοποιείται στην επόμενη εξίσωση :

$$\dot{A} + \tau Y + TR + \bar{T} = \bar{G} + \lambda TR + r(N/K_T)A$$

Αν $\lambda=1$ τότε μια αύξηση των μεταβιβάσεων κατά μία μονάδα θα οδηγήσει σε μια ισόποση αύξηση των κυβερνητικών δαπανών που πρέπει να χρηματοδοτηθούν. Αν $\lambda<1$, τότε η κυβέρνηση ίσως χρησιμοποιήσει μέρος των μεταβιβάσεων για να μειώσει την εγχώρια χρηματοδότηση από φορολογία ή το δημόσιο χρέος. Η κυβέρνηση πρέπει επιπλέον να ικανοποιεί τον εισοδηματικό της περιορισμό :

$$\lim_{t \rightarrow \infty} A e^{-r \cdot t} = 0$$

(7')

Το εθνικό χρέος είναι το άθροισμα του ιδιωτικού και του δημόσιου χρέους, $N=B+A$. Επομένως συνδυάζοντας τις (7) και τις (2) προκύπτει ο εθνικός εισοδηματικός περιορισμός(εθνικός τρέχων λογαριασμός-national current account) :

$$\dot{N} = r(N/K_T)N + C + \Psi(G, K_G) - Y - TR$$

(8)

Η εξίσωση (8) εξηγεί ότι η οικονομία συσσωρεύει χρέος για να χρηματοδοτήσει τις συνολικές της δαπάνες σε δημόσιο κεφάλαιο, ιδιωτικό κεφάλαιο, πληρωμές τόκων πλην του προϊόντος που παράγει και των μεταβιβάσεων που λαμβάνει. Βλέπουμε λοιπόν, ότι υψηλότερα επίπεδα κατανάλωσης ή επένδυσης αυξάνει τον ρυθμό με τον οποίο η οικονομία συσσωρεύει κεφάλαιο. Η άμεση επίδραση ενός υψηλότερου επιπέδου μεταβιβάσεων στο ρυθμό μεγέθυνσης τους χρέους δίνεται από την ακόλουθη σχέση :

$$(\lambda - 1) + \left(h_2 / K_G \right) \lambda G$$

Όσο περισσότερες μεταβιβάσεις προορίζονται για δημόσιες επενδύσεις (όσο υψηλότερο δηλαδή είναι το λ), τόσο χαμηλότερη είναι η μείωση του ρυθμού μεγέθυνσης του χρέους. Όταν οι μεταβιβάσεις προορίζονται 100% σε υποδομές, δηλαδή $\lambda=1$, το χρέος τότε μειώνεται λόγω του υψηλότερου κόστους εγκατάστασης. Παρόλα αυτά, η έμμεση επίδραση που προκαλείται από τη μεταβολή αυτή δεν πρέπει να αγνοείται.

III) Μακροχρόνια Ισορροπία

Η ισορροπία σταθερής κατάστασης χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι όλες οι πραγματικές ποσότητες μεγεθύνονται με τον ίδιο σταθερό ρυθμό και η σχετική τιμή του κεφαλαίου, q, είναι σταθερή. Εκφράζουμε λοιπόν τα dynamics του συστήματος σε όρους των ακόλουθων στάσιμων μεταβλητών, τις οποίες κανονικοποιούμε με το απόθεμα του ιδιωτικού κεφαλαίου, $c = C/K, k_G = K_G/K, n = N/K, \text{and } q$. Το σύστημα της ισορροπίας προκύπτει ως εξής :

Αρχικά, υπολογίζοντας την πρώτη παράγωγο ως προς το χρόνο για τα k , και αντικαθιστώντας τις (6'') και (3β') προκύπτει :

$$\frac{\dot{k}_g}{k_g} \equiv \phi_G - \phi_K = (\bar{g} + \lambda\sigma)ak_g^{\eta-1} - \frac{(q-1)}{h_1} - (\delta_G - \delta_K)$$

(9α)

Εν συνεχεία, διαιρώντας την (8) με N , και αντικαθιστώντας, η (8) γράφεται εναλλακτικά:

$$\frac{\dot{N}}{N} \equiv \phi_N = r\left(\frac{n}{1+k_g}\right) + \frac{1}{n}\left[\{(\bar{g} + \lambda\sigma) - (1+\sigma)\}ak_g^\eta + a^2\frac{h_2}{2}(\bar{g} + \lambda\sigma)^2 k_g^{2\eta-1} + \frac{(q^2-1)}{2h_1} + c\right]$$

(8')

Υπολογίζοντας την παράγωγο του n ως προς το χρόνο και συνδυάζοντάς την με την (3β') καταλήγουμε στην ακόλουθη :

$$\frac{\dot{n}}{n} \equiv \phi_N - \phi_K = r\left(\frac{n}{1+k_g}\right) + \frac{1}{n}\left[\{(\bar{g} + \lambda\sigma) - (1+\sigma)\}ak_g^\eta + a^2\frac{h_2}{2}(\bar{g} + \lambda\sigma)^2 k_g^{2\eta-1} + \frac{(q^2-1)}{2h_1} + c\right] - \left(\frac{q-1}{h_1}\right) + \delta_K$$

(9β)

Ο ρυθμός μεγέθυνσης της κατανάλωσης προκύπτει συνδυάζοντας τις (3α) και (4α) :

$$\frac{\dot{C}}{C} \equiv \phi_C = \frac{r(n/(1+k_g)) - \beta}{1-\gamma}$$

Παίρνοντας την παράγωγο της C ως προς το χρόνο και σε συνδυασμό με την (3β') οδηγούμαστε σε μια σχέση για τον ρυθμό μεγέθυνσης της C :

$$\frac{\dot{c}}{c} \equiv \phi_C - \phi_K = \frac{r(n/(1+k_g)) - \beta}{1-\gamma} - \frac{(q-1)}{h_1} + \delta_K$$

Τέλος, η (4β) μπορεί εναλλακτικά να γραφεί :

$$\dot{q} = r\left(\frac{n}{1+k_g}\right)q - (1-\tau)(1-\eta)ak_g^\eta - \frac{(q-1)^2}{2h_1} + \delta_K q$$

(9δ)

Από το σύστημα των αυτόνομων δυναμικών εξισώσεων (9α)-(9δ) για τα k_g, n, c και q προκύπτει και ο ρυθμός μεγέθυνσης του κυβερνητικού χρέους.

IV) Ισορροπία Σταθερής Κατάστασης

Η οικονομία φθάνει στο Σημείο Σταθερής Κατάστασης(steady state) όταν

$$\dot{k}_g = \dot{n} = \dot{c} = \dot{q} = 0, \text{ υπονοώντας ότι και } \dot{K}/K = \dot{K}_G/K_G = \dot{N}/N = \dot{C}/C \equiv \tilde{\phi},$$

που αποτελεί και το balanced growth rate της οικονομίας.

Η ισορροπία σταθερής κατάστασης εκφράζεται λουπόν από τις ακόλουθες σχέσεις:

$$(\bar{g} + \lambda\sigma) a \tilde{k}_g^{\eta-1} - \delta_K = \frac{\tilde{q} - 1}{h_1} - \delta_K$$

(10α)

$$r \left(\frac{\tilde{n}}{1 + \tilde{k}_g} \right) - \frac{1}{\tilde{n}} \left[\{1 - \bar{g} + (1 - \lambda)\sigma\} a \tilde{k}_g^\eta - a \frac{h_2}{2} (\bar{g} + \lambda\sigma)^2 k_g^{2\eta-1} - \frac{(\tilde{q}^2 - 1)}{2h_1} - \tilde{c} \right] = \frac{(\tilde{q} - 1)}{h_1} - \delta_K$$

(10β)

$$r \left(\frac{\tilde{n}}{1 + \tilde{k}_g} \right) \tilde{q} - (1 - r)(1 - \eta) a \tilde{k}_g^\eta - \frac{(\tilde{q} - 1)^2}{2h_1} + \delta_K \tilde{q} = 0$$

(10γ)

$$\frac{r \left(\tilde{n}/(1 + \tilde{k}_g) \right) - \beta}{1 - \gamma} = \frac{\tilde{q} - 1}{h_1} - \delta_K = \tilde{\phi}$$

(10δ)

Το σύστημα των εξισώσεων (10 α)-(10 δ) καθορίζουν από κοινού τα $\tilde{k}_g, \tilde{q}$ και

$\tilde{r}_{(.)}$,

από τα οποία προκύπτουν ο ρυθμός μεγέθυνσης σταθερής κατάστασης $\tilde{\phi}$.

Έχοντας καταλήξει στις τελικές μορφές για τα $\tilde{k}_g$ και $\tilde{r}_{(.)}$, ο λόγος ισορροπίας χρέους-κεφαλαίου, $\tilde{n}$, βρίσκεται από την (1 ε). Με γνωστά πλέον τα $\tilde{k}_g, \tilde{q}, \tilde{r}_{(.)}$ και $\tilde{n}$, ο λόγος ισορροπίας κατανάλωσης-κεφαλαίου, $\tilde{c}$, βρίσκεται από την (10β), τη συνθήκη ισορροπίας του τρέχοντος λογαριασμού. Δεδομένου ότι $\tilde{r}_{(.)} > \tilde{\phi}$ (υπόθεση την οποία κάνουμε προκειμένου να ισχύει η tranversality condition), υψηλότερο οριακό κόστος δανεισμού μειώνει τις συνολικές πληρωμές τόκων, αυξάνοντας έτοι το λόγο

κατανάλωσης-κεφαλαίου. Επιπλέον, υψηλότερο κόστος εγκατάστασης h_2 , μειώνει το τελικό ποσό που είναι διαθέσιμο για κατανάλωση $\tilde{c}$.

V) Δυναμική της Ισορροπίας (Equilibrium Dynamics)

Οι εξισώσεις (9α)-(9δ) σχηματίζουν τη δυναμική μορφή του συστήματος σε όρους των k_g, n, q και c οι οποίες είναι γνωστές από τις (10α) -(10δ).

$$\begin{bmatrix} \dot{k}_g \\ \dot{n} \\ \dot{c} \\ \dot{q} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \eta a (\bar{g} + \lambda \sigma) \tilde{k}_g^{\eta-1} \delta_G - \tilde{\phi} & 0 & 0 - (\tilde{k}_g/h_1) \\ a_{21} & \frac{r'(\cdot) \tilde{n}}{(1 + \tilde{k}_g)} + r(\cdot) - \tilde{\phi} & \frac{1}{h_1} (\tilde{q} - \tilde{n}) \\ -\tilde{n} \tilde{r}'(\cdot) \tilde{c} & \frac{\tilde{r}'(\cdot) \tilde{c}}{(1 + \tilde{k}_g)(1 - \gamma)} & 0 - (\tilde{c}/h_1) \\ \frac{-\tilde{n} \tilde{r}'(\cdot)}{(1 + \tilde{k}_g)^2} \tilde{q} - \eta a (1 - \tau) (1 - \eta) \tilde{k}_g^{\eta-1} & \frac{\tilde{r}'(\cdot) \tilde{q}}{(1 + \tilde{k}_g)} & 0 r(\cdot) - \tilde{\phi} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} k_g - \tilde{k}_g \\ n - \tilde{n} \\ c - \tilde{c} \\ q - \tilde{q} \end{bmatrix} \quad (11)$$

όπου

$$a_{21} = - \left| \frac{\tilde{n}^2}{(1 + \tilde{k}_g)^2} r'(\cdot) + \eta \{ 1 - \bar{g} + (1 - \lambda) \sigma \tilde{k}_g^{\eta-1} \} + (2\eta - 1) a^2 (h_2/2) (\bar{g} + \lambda \sigma)^2 \tilde{k}_g^{2\eta-2} \right|$$

Η ορίζουσα της μήτρας στην εξίσωση (11) αποδεικνύεται θετική υπό την προϋπόθεση ότι $r(\cdot) > \tilde{\phi}$, δηλαδή το επιτόκιο σταθερής κατάστασης μιας μικρής ανοιχτής οικονομίας θα πρέπει να είναι μεγαλύτερο από τον ρυθμό μεγέθυνσης σταθερής κατάστασης της οικονομίας. Η transversality condition, (4γ) μας επιτρέπει να διεξάγουμε το συμπέρασμα ότι αυτή η προϋπόθεση πράγματι ικανοποιείται. Εφόσον η (11) είναι ένα σύστημα 4^{ου} βαθμού, μια θετική ορίζουσα σημαίνει ότι μπορεί να υπάρχουν 0.2 ή 4 θετικές (ασταθείς) ρίζες. Επιβάλλοντας τις συνθήκες :

- ➔ $-1/2 < \gamma < 0$
- ➔ $\delta_G \leq \delta_K$

$$\bullet \quad \bar{q} > \bar{n}$$

αρκεί για να αποκλείσουμε την περίπτωση των 0 και 4 θετικών ριζών. Έτσι, λουπόν το δυναμικό σύστημα (11) αποδεικνύεται ότι μπορεί να είναι saddle-point stable με δύο θετικές(ασταθείς) και δύο αρνητικές(ευσταθείς) ρίζες, μ_1 και μ_2 , με $\mu_2 < \mu_1 < 0$.

Οι Chatterjee, Sakoulis και Turnovsky στη συνέχεια χρησιμοποιούν αριθμητική ανάλυση για την διεξαγωγή των συμπερασμάτων αναφορικά με την επίδραση των μεταβιβάσεων. Χρησιμοποιούν λουπόν, τις μόνιμες μεταβιβάσεις ως οημείο αναφοράς (benchmark) και τις προσωρινές ως παρουσίαση των πραγματικών πολιτικών(ιδιαίτερα στο πλαίσιο της ΕΕ).

Το κύριο συμπέρασμά τους είναι ότι υπάρχει μια σαφής διάκριση μεταξύ των αποτελεσμάτων των καθαρών μεταβιβάσεων του παραδοσιακού τύπου Keynes-Ohlin και των τρεχουσών προγραμμάτων δεσμευμένων(tied) μεταβιβάσεων που υιοθετούνται από την ΕΕ. Μια μόνιμη καθαρή μεταβιβαση δεν επιφέρει δυναμικά αποτελέσματα ή αποτελέσματα μεγέθυνσης. Βελτιώνει πάντα τον πλούτο, ενώ τα οφέλη σχετίζονται θετικά με το μέγεθος της κυβέρνησης, όταν το απόθεμα του χρέους και τα οφέλη από τη μείωση του χρέους αυξάνονται. Μια δεσμευμένη μεταβιβαση επιφέρει δυναμικές προσαρμογές, όσο το δημόσιο κεφάλαιο συσσωρεύεται στην οικονομία της χώρας-λήπτη. Η επίδρασή της στην μακροχρόνιο ρυθμό μεγέθυνσης κι ο βαθμός στον οποίο αυτή είναι αποτελεσματική, εξαρτώνται από το μέγεθος των υποδομών της οικονομίας, από τις συγχρηματοδοτικές ρυθμίσεις, αν αυτές επιβάλλονται, και από τον τρόπο που επιλέγει να αντιδράσει η κυβέρνηση στις επιπρόσθετες εισροές πόρων.

Σε μια οικονομία με περιορισμένο απόθεμα δημόσιου κεφαλαίου μια δεσμευμένη μεταβιβαση θα αυξήσει τόσο τον μακροχρόνιο ρυθμό μεγέθυνσης της οικονομίας, όσο και θα επιφέρει περισσότερα διαχρονικά οφέλη, συγκριτικά με μια καθαρή μεταβιβαση. Αν τώρα μια οικονομία

είναι επαρκώς εξοπλισμένη με δημόσιο κεφάλαιο, μια δεσμευμένη μεταβίβαση μειώνει τον πλούτο και αποδεικνύεται μάλιστα ιδιαίτερα επιζήμια αν συμπεριλάβει και την εγχώρια συγχρηματοδότηση.

Επιπλέον, ενώ μια προσωρινή καθαρή μεταβίβαση έχει μόνο μετριασμένα βραχυχρόνια αποτελέσματα μεγέθυνσης, η παραγωγική μεταβίβαση ασκεί σημαντική επίδραση στη βραχυχρόνια μεγέθυνση επικυρώνοντας έτσι και την τακτική της ΕΕ. Κι οι δύο μεταβιβάσεις, αν και προσωρινού χαρακτήρα, επιφέρουν μόνιμα αποτελέσματα στο επίπεδο των μεταβλητών, με αυτές των δεσμευμένων μεταβιβάσεων να ασκούν μεγαλύτερη επίδραση. Για παράδειγμα, για την οικονομία που αποτελεί σημείο αναφοράς (benchmark economy) μια δεσμευμένη μεταβίβαση 10ετούς διάρκειας, αντίστοιχης με το 5% του ΑΕΠ της χώρας-λήπτη, επιφέρει αύξηση του μακροχρόνιου προϊόντος κατά 8% και του πλούτου κατά 5%, αυξήσεις ιδιαίτερα σημαντικές.

(VI.3) ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗΣ, ΚΙΝΗΤΡΩΝ ΚΑΙ ΞΕΝΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ

Το γεγονός ότι η εμπειρία από την πραγματικότητα θέτει σε αμφισβήτηση την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων βοήθειας πρέπει να μας υποψιάσει για την κακή διαχείριση των κονδυλίων και διασπάθισή τους. Η παρουσίαση ενός ρεαλιστικού υποδείγματος μεγέθυνσης κρίνεται αναγκαία για την καλύτερη κατανόηση της επίδρασης της διεθνούς βοήθειας επί της μεγέθυνσης. Οι Economides, Kalyvitis και Philippopoulos(2004) κατασκεύασαν μια μικρή ανοιχτή οικονομία, όπου οι εγχώρια φορολογία και η διεθνής βοήθεια συγχρηματοδοτούν την επένδυση σε δημόσιες υποδομές(μοχλός μακροχρόνιας μεγέθυνσης σύμφωνα με το υπόδειγμα του Barro(1990)). Διακρίνουν δύο αποτελέσματα της διεθνούς βοήθειας επί του ρυθμού μεγέθυνσης της χώρας-λήπτη:

- ❖ Ένα άμεσο θετικό αποτέλεσμα, μέσω της χρηματοδότησης των δημόσιων υποδομών.
- ❖ Ένα έμμεσο αρνητικό αποτέλεσμα, μέσω της στρέβλωσης των ιδιωτικών κινήτρων(ανάπτυξη γραφειοκρατικής συμπεριφοράς). Καταλήγουν ότι όσο μεγαλύτερο είναι το μέγεθος της βοήθειας και το μέγεθος του δημόσιου τομέα της χώρας-λήπτη, τόσο μεγαλύτερο θα είναι το αρνητικό αποτέλεσμα επί της μεγέθυνσης.

I) Περιγραφή του υποδειγματος

Τα κύρια χαρακτηριστικά του υποδειγματος είναι:

- ◆ Η κυβέρνηση χρησιμοποιεί εγχώρια έσοδα από φόρους και ξένες μεταβιβάσεις για τη χρηματοδότηση δημόσιων παραγωγικών υπηρεσιών. Οι τελευταίες συνεπάγονται μια θετική εξωτερικότητα παραγωγής για τις ιδιωτικές επιχειρήσεις.
- ◆ Ένα τμήμα μόνο των ξένων μεταβιβάσεων χρησιμοποιείται στην πραγματικότητα για την χρηματοδότηση των δημόσιων υπηρεσιών. Το υπόλοιπο καρπώνεται από ιδιοτελή άτομα(self-interested individuals). Γίνεται πιο συγκεκριμένα η υπόθεση, ότι τα νοικοκυριά αποσπούν μέρος των συνολικών ξένων μεταβιβάσεων για να αυξήσουν τον ατομικό τους πλούτο. Η πράξη αυτή υποδηλώνει ανταγωνιστική συμπεριφορά μεταξύ των νοικοκυριών. Η γραφειοκρατική αυτή συμπεριφορά υποδειγματοποιείται με τη μορφή ενός παιγνίου μη-συνεργασίας(Nash) μεταξύ των ιδιοτελών ατόμων.
- ◆ Η απόσπαση των μεταβιβάσεων πραγματοποιείται με ένα ιδιωτικό κόστος, καθώς απαιτεί χρόνο και προσπάθεια. Κάθε νοικοκυριό λοιπόν, επιλέγει βέλτιστα, πέρα από την κατανάλωση και την αποταμίευση, την κατανομή του χρόνου και της προσπάθειας μεταξύ παραγωγικής απασχόλησης και γραφειοκρατικών δραστηριοτήτων.

- Το τμήμα των ξένων μεταβιβάσεων που καρπώνεται από κάθε άτομο είναι ανάλογο της προσπάθειας και του χρόνου που κατανέμεται στον γραφειοκρατικό ανταγωνισμό σε σχέση με τη συνολική προσπάθεια και χρόνο που κατανέμεται στον γραφειοκρατικό ανταγωνισμό από όλα τα άτομα. Ετοι η αθροιστική γραφειοκρατική προσπάθεια θα μειώσει τελικά το μέγεθος των ξένων μεταβιβάσεων που αρχικά προορίζονταν για την χρηματοδότηση των δημόσιων υπηρεσιών.
- Η οικονομία είναι μικρή οπότε θεωρεί τον υπόλοιπο κόσμο ως δεδομένο. Για λόγους απλούστευσης, γίνεται η υπόθεση ότι υπάρχει ένας σύνδεσμος με τον υπόλοιπο κόσμο, κι αυτός είναι οι ξένες μεταβιβάσεις.

Υπάρχουν $i = 1, 2, \dots, I$ όμοια νοικοκυριά και $i = 1, 2, \dots, I$ όμοιες επιχειρήσεις. Οι ατομικές μεταβλητές διαχωρίζονται από τις αθροιστικές χρησιμοποιώντας μικρά γράμματα και κεφαλαία αντίστοιχα. Ετοι, για κάθε x ,

$$X = \sum_{i=1}^I x^i \text{ είναι η αθροιστική μεταβλητή της οικονομίας.}$$

II) Συμπεριφορά της Επιχείρησης

Κάθε επιχείρηση i μεγιστοποιεί τα κέρδη, π' :

$$\pi' = (1 - \theta)y^i - rk^i - wl^i$$

(1)

όπου $0 < \theta < 1$ είναι ένας αναλογικός φορολογικός συντελεστής εισοδήματος. Τα y^i , k^i και l^i συμβολίζουν αντίστοιχα το προϊόν, την εισροή κεφαλαίου και την εισροή εργασίας της επιχείρησης i . Τα r και w είναι το επιτόκιο και ο μιούθος αντίστοιχα.

Σε επίπεδο επιχείρησης, η συνάρτηση παραγωγής είναι η ακόλουθη:

$$y^i = A(k^i)^\alpha (l^i)^{1-\alpha} \left(\frac{G}{I} \right)^{1-\alpha}$$

(2)

όπου $A > 0$ και $0 < \alpha < 1$ είναι παράμετροι και G το αθροιστικό επίπεδο των δημόσιων υπηρεσιών.

Κάθε επιχείρηση i λειτουργεί ανταγωνιστικά παίρνοντας τις τιμές, τις μεταβλητές πολιτικών και τα αθροιστικά αποτελέσματα ως δεδομένα. Οι συνθήκες πρώτης τάξης για τα k^i και l^i είναι οι ακόλουθες:

$$r = (1 - \theta)\alpha \frac{y^i}{k^i} \quad ^{13}$$

(3α)

$$w = (1 - \theta)(1 - \alpha) \frac{y^i}{l^i} \quad ^{14}$$

(3β)

Με σταθερές αποδόσεις κλίμακας σε επίπεδο επιχείρησης, τα κέρδη είναι μηδενικά.

III) Συμπεριφορά του νοικοκυριού

Κάθε νοικοκυρίο i μεγιστοποιεί την διαχρονική του χρησιμότητα:

$$\int_0^{\infty} \log(c^i) e^{-\rho t} dt$$

(4)

$$^{13} \pi^i = (1 - \theta)y^i - rk^i - wl^i \quad \text{ή} \quad \pi^i = (1 - \theta)A(k^i)^\alpha (l^i)^{1-\alpha} \left(\frac{G}{I} \right)^{1-\alpha} - rk^i - wl^i$$

$$\frac{\partial \pi^i}{\partial k^i} = (1 - \theta)\alpha \frac{(k^i)^\alpha}{k^i} \frac{y^i}{(k^i)^\alpha} - r = 0 \Rightarrow r = (1 - \theta)\alpha \frac{y^i}{k^i}$$

$$^{14} \pi^i = (1 - \theta)A(k^i)^\alpha (l^i)^{1-\alpha} \left(\frac{G}{I} \right)^{1-\alpha} - rk^i - wl^i,$$

$$\frac{\partial \pi^i}{\partial l^i} = (1 - \theta)(1 - \alpha) \frac{(l^i)^{1-\alpha}}{l^i} \frac{y^i}{(l^i)^{1-\alpha}} - w = 0$$

$$\Rightarrow w = (1 - \theta)(1 - \alpha) \frac{y^i}{l^i}$$

όπου c^i είναι η κατανάλωση του νοικοκυριού i και $\rho > 0$ είναι ένας (χρονικός) παράγοντας προεξόφλησης. Κάθε στιγμή το νοικοκυριό i καταναλώνει, c^i , αποταμίευει με τη μορφή ενός περιουσιακού στοιχείου, a' και κατανέμει κάθε μονάδα του χρόνου εργασίας του, μεταξύ παραγωγικής εργασίας και γραφειοκρατικών δραστηριοτήτων. Συγκεκριμένα, $0 < \eta^i \leq 1$ συμβολίζει το ποσοστό του χρόνου του νοικοκυριού i που κατανέμεται σε παραγωγική εργασία και $0 \leq (1 - \eta^i) < 1$ το ποσοστό του χρόνου που κατανέμεται σε γραφειοκρατικές δραστηριότητες. Ο εισοδηματικός περιορισμός του νοικοκυριού εκφράζεται με την ακόλουθη σχέση :

$$\dot{a}' + c^i = r a' + w \eta^i + \frac{(1 - \eta^i)}{I - H} \Delta T$$

(5)

όπου $\dot{a}' = da'/dt$, $I - H \equiv \sum_i (1 - \eta^i)$ εκφράζει το σύνολο των γραφειοκρατικών δραστηριοτήτων, T , το σύνολο των ξένων μεταβιβάσεων και $0 \leq \Delta < 1$ το συνολικό επίπεδο των ξένων μεταβιβάσεων που τα νοικοκυριά τελικά αποσπούν προς "ίδιον" όφελος. Πιο αναλυτικά, γίνεται η υπόθεση ότι υπάρχει αρχικά ένα σύνολο ΔT , από το οποίο κάθε άτομο διεκδικεί ένα τμήμα, γεγονός το οποίο καλλιεργεί ανταγωνιστική συμπεριφορά με τα άλλα άτομα.

Κάθε νοικοκυριό i δρα ανταγωνιστικά, παίρνοντας τις τιμές, τις μεταβλητές των πολιτικών και τα αθροιστικά μεγέθη ως δεδομένα. Συνδυάζοντας τις συνθήκες πρώτης τάξης ως προς την κατανάλωση, την αποταμίευση και την απόσπαση(extraction) ξένων μεταβιβάσεων (c^i , a' , η^i), προκύπτει :

$$\dot{c'} = c'(r - \rho)$$

(6α)

$$\frac{w}{\text{καθαρές αποδόσεις επόμενης απόεργασία}} = \frac{\Delta T}{\text{καθαρές αποδόσεις από γραφειοκρατικό αυτοχωνισμό}}$$

(6β)

όπου η (6α) είναι μια standard Euler equation και η (6β) σημαίνει ότι οι καθαρές αποδόσεις από την εργασία, w , στην ισορροπία είναι ίσες με τις αντίστοιχες από την ιδιοποίηση των μεταβιβάσεων.

V) Εισοδηματικός Περιορισμός της Κυβέρνησης

Αν υποθέσουμε ισοσκελισμένο προϋπολογισμό τότε ο εισοδηματικός περιορισμός της κυβέρνησης είναι :

$$\frac{G}{\text{κυβερνητικές δαπάνες}} = \frac{\theta Y}{\text{εσόδα από εγχώρια φορολογία}} + \frac{(1 - \Delta)T}{\text{τμήμα των ξεινων μεταβιβάσεων που αποσπάται από τα νοικοκύρια, τα οποία καταναλώνουν το χρόνο τους σε παραγωγικές δραστηριότητες.}}$$

(7)

Οι δημόσιες υπηρεσίες λοιπόν, G , χρηματοδοτούνται από εγχώρια φορολογία, θY , όπου $Y \equiv \sum_i y^i$ και από το ποσοστό της ξένης βιοήθειας που δεν αποσπάται από τους γραφειοκράτες, $(1 - \Delta)T$.

V) Αποκεντρωποιημένη Ανταγωνιστική Ισορροπία (Decentralized Competitive Equilibrium-DCE).

Η DCE αποτελεί μια Nash ισορροπία για τις αποφάσεις των οικονομικών δρώντων, όπου ισχύουν :

- ❖ Κάθε μεμονωμένη επιχείρηση και νοικοκύριο μεγιστοποιεί το κέρδος και την χρησιμότητα, αντίστοιχα, παίρνοντας την συμπεριφορά των υπολοίπων οικονομικών δρώντων ως δεδομένη.
- ❖ Όλες οι αγορές εκκαθαρίζουν

- ❖ Οι αποφάσεις των μεμονωμένων οικονομικών δρώντων είναι συνεπείς με τις αποφάσεις που αφορούν το σύνολο(aggregate decisions).
- ❖ Όλοι οι περιορισμοί, συμπεριλαμβανομένων του εισοδηματικού περιορισμού της οικονομίας, ικανοποιούνται.

Για λόγους απλούστευσης, γίνεται η υπόθεση της συμμετρικής DCE, μιας ισορροπίας δηλαδή, όπου τόσο οι επιχειρήσεις όσο και τα νοικοκυριά είναι *ex post* όμοια μεταξύ τους. Ετσι, απαλείφεται ο δείκτης i από τις εξισώσεις. Η DCE θα υπολογιστεί για μια μεγεθυνόμενη μικρή ανοιχτή οικονομία, για κάθε πολιτική μεταβιβάσεων και για κάθε εφικτή εγχώρια πολιτική.

Οι Economides, Kalyvitis και Philippopoulos, προκειμένου να καταλήξουν σε μια "κλειστού τόπου" λύση για την DCE, χρησιμοποιούν την ακόλουθη έκφραση για τις ξένες μεταβιβάσεις T :

$$T = \mu(\bar{Y} - Y)$$

(8α)

όπου $\mu > 0$, αποτελεί μια αναδιανεμητική παράμετρο. Σύμφωνα με τον αναδιανεμητικό κανόνα της (8α), οι ξένες μεταβιβάσεις, T , που χορηγούνται σε μια χώρα, είναι ποσοστό της απόκλισης του εισοδήματος της χώρας, Y , από το διεθνές μέσο εισόδημα, $\bar{Y}$. Αν λουπόν $\bar{Y} > Y$, τότε πρόκειται για χώρα λήπτη, ενώ αν ισχύει $\bar{Y} < Y$, τότε πρόκειται για χώρα δωρητή. Εφόσον ο υπόλοιπος κόσμος λαμβάνεται υπόψη ως δεδομένος, τότε υποθέτουμε ότι $\bar{Y} = \lambda Y$, όπου $\lambda > 1$ μετράει την ανισότητα μεταξύ της εγχώριας οικονομίας και του υπόλοιπου κόσμου.

Γνωρίζοντας λουπόν ότι $\bar{Y} = \lambda Y$ η (8α) γράφεται εναλλακτικά :

$$T = \mu(\lambda Y - Y) \Rightarrow T = \mu(\lambda - 1)Y \Rightarrow$$

$$\frac{T}{Y} = \mu(\lambda - 1) \equiv \tau$$

(8β)

Η (8β) εκφράζει το λόγο ξένης βοήθειας-προϊόντος, όπου $\tau \geq 0$ συμβολίζει μια παράμετρο "αποτελεσματικής αναδιανομής". Οι εξισώσεις (1)-(8), δίνουν τη λύση για την ανταγωνιστική ισορροπία(DCE):

$$\dot{c} = c \left[(1-\theta)\alpha A^{\frac{1}{\alpha}} \eta^{\frac{1-\alpha}{\alpha}} (\theta + \eta \tau)^{\frac{1-\alpha}{\alpha}} - \rho \right]$$

(9α)

$$\dot{k} = [1 + \tau - (\theta + \eta \tau)] A^{\frac{1}{\alpha}} \eta^{\frac{1-\alpha}{\alpha}} (\theta + \eta \tau)^{\frac{1-\alpha}{\alpha}} k - c$$

(9β)

$$\eta = \frac{(1-\alpha)(1-\theta)}{\tau}$$

(9γ)

Οι εξισώσεις (9α)- (9γ) δίνουν τα μονοπάτια των μεταβλητών c, k, η για κάθε εγχώρια οικονομική πολιτική, όπως αυτή εκφράζεται από το φορολογικό συντελεστή θ , $0 < \theta < 1$, και για κάθε διεθνή μεταβίβαση, όπως αυτή συνοψίζεται από την αναδιενημητική παράμετρο $\tau, \tau \geq 0$.

Από την (9γ) παρατηρούμε ότι αν ισχύει $\tau = (1-a)(1-\theta)$, τότε $\eta = 1$, που σημαίνει ότι όλη η προσπάθεια καταβάλλεται στην εργασία, δηλαδή δεν παρατηρείται γραφειοκρατική συμπεριφορά.

Αντίθετα, αν ισχύει $\tau > (1-a)(1-\theta)$, $0 < \eta < 1$, που σημαίνει ότι μέρος μόνο της προσπάθειας καταβάλλεται στην εργασία. Εναλλακτικά, ένα μέρος της προσπάθειας καταβάλλεται και σε γραφειοκρατική δραστηριότητα, αν ο λόγος διεθνούς βοήθειας-προϊόντος τ και/ή ο εγχώριος φορολογικός συντελεστής θ είναι αρκετά υψηλοί.

Εχοντας καταλήξει σε μια σχέση(9γ) για το ποσοστό του χρόνου που κατανέμεται σε παραγωγική εργασία(η), από τη σχέση (9α) προκύπτει ο

ρυθμός διατηρήσιμης μεγέθυνσης $\gamma \equiv \frac{\dot{c}}{c} = \frac{\dot{k}}{k}$ και από την (9β) προκύπτει ο

λόγος κατανάλωσης-κεφαλάτου $\frac{c}{k}$. Συγκεκριμένα, προκύπτει :

$$\frac{\dot{c}}{c} = \left[(1 - \theta) \alpha A^{\alpha} \eta^{\frac{1-\alpha}{\alpha}} (\theta + \eta \tau)^{\frac{1-\alpha}{\alpha}} - \rho \right], \quad (9\gamma)$$

$$\frac{c}{k} = [1 + \tau - (\theta + \eta \tau)] A^{\alpha} \eta^{\frac{1-\alpha}{\alpha}} (\theta + \eta \tau)^{\frac{1-\alpha}{\alpha}} k - \underbrace{\left[(1 - \theta) \alpha A^{\alpha} \eta^{\frac{1-\alpha}{\alpha}} (\theta + \eta \tau)^{\frac{1-\alpha}{\alpha}} - \rho \right]}_{\gamma}, \text{όπου}$$

$$(9\delta) \quad \eta = \frac{(1-\alpha)(1-\theta)}{\tau}.$$

Αν παρατηρείται γραφειοκρατική συμπεριφορά, αν δηλαδή ισχύει $0 < \eta < 1$, τότε :

$$\gamma_{\eta=1} > \gamma_{0 < \eta < 1}$$

$$\frac{c}{k}_{\eta=1} > \frac{c}{k}_{0 < \eta < 1}$$

Συγκριτική Στατική

Χωρίς Γραφειοκρατία

Αν θεωρήσουμε την περίπτωση όπου στην οικονομία δεν παρατηρείται γραφειοκρατική συμπεριφορά, δηλαδή $\eta = 1$, τότε είναι εμφανές ότι το ποσοστό του χρόνου που κατανέμεται σε παραγωγική εργασία, η , δεν εξαρτάται από το λόγο διεθνούς βιοήθειας-προϊόντος, τ , $\eta = (1 - \alpha)(1 - \theta)$.

Στην περίπτωση αυτή ο λόγος τ επιφέρει μόνο ένα θετικό άμεσο

αποτέλεσμα στο ρυθμό μεγέθυνσης $\frac{\partial \gamma}{\partial \tau}^{(+) \text{ direct}}$, [συγκεκριμένα

$$\frac{\partial \gamma}{\partial \tau}^{(\text{direct})} = \tau A^{\frac{1}{a}} (\theta + \tau)^{\frac{1-2a}{a}}]$$

Με Γραφειοκρατία

Αν τώρα ισχύει $0 < \eta < 1$, δηλαδή μέρος του χρόνου κατανέμεται και σε γραφειοκρατική συμπεριφορά, τότε $\frac{\partial \eta}{\partial \tau} < 0$. Αυτό σημαίνει ότι όσο υψηλότερος είναι ο λόγος διεθνούς βιοήθειας- προϊόντος, τόσο λιγότερη προσπάθεια θα καταβάλλεται στην σε παραγωγική εργασία, συγκριτικά με

την γραφειοκρατική δραστηριότητα. Η εξίσωση (9γ) μας δίνει το ακόλουθο

ολικό διαφορικό : $\frac{\partial \gamma}{\partial \tau}^{total} = \frac{\partial \gamma}{\partial \tau}^{(+)}^{direct} + \frac{\partial \gamma}{\partial \eta} \frac{\partial \eta}{\partial \tau}^{(-)}$. Μια αύξηση του λόγου διεθνούς βοήθειας-προϊόντος τ , ασκεί δύο αποτελέσματα στο ρυθμό μεγέθυνσης:

- ➔ Ένα άμεσο θετικό αποτέλεσμα $\frac{\partial \gamma}{\partial \tau}^{(+)}^{direct}$, καθώς η διεθνής βοήθεια χρηματοδοτεί επενδύσεις σε δημόσια υποδομή.
- ➔ Ένα έμμεσο αρνητικό αποτέλεσμα $\frac{\partial \gamma}{\partial \eta} \frac{\partial \eta}{\partial \tau}^{(-)} < 0$, καθώς η διεθνής βοήθεια στρεβλώνει τα κίνητρα των οικονομικά δρώντων. Στην προσπάθειά τους να ιδιοποιηθούν τμήμα των μεταβιβάσεων, θυσιάζοντας μέρος της καταβαλλόμενης προσπάθειας σε γραφειοκρατικές δραστηριότητες εις βάρος της παραγωγικής εργασίας.

Όσο αυξάνεται ο όγκος των παρεχόμενων μεταβιβάσεων, εντείνεται ο ανταγωνισμός μεταξύ των ατόμων. Το αποτέλεσμα αυτό επιδρά αρνητικά στην κοινωνία για δύο λόγους :

- Μειώνονται οι διαθέσιμοι πόροι για δημόσιες υποδομές ($\uparrow \Delta$)
- Μειώνεται η προσφορά αποτελεσματικής εργασίας ($\downarrow \eta$).

Όσο υψηλότερος είναι ο λόγος διεθνούς βοήθειας-προϊόντος τ και/ή ο εγχώριος φορολογικός συντελεστής θ , τόσο περισσότερο θα ζημιωθεί η κοινωνία. Το αρνητικό έμμεσο αποτέλεσμα που επιφέρει η ανάπτυξη της διαφθοράς επί της μεγέθυνσης, λειτουργεί ανασταλτικά στο θετικό άμεσο αποτέλεσμα που η βοήθεια ασκεί στην μεγέθυνση(μέσω της χρηματοδότησης των δημόσιων υποδομών).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ (VII)

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Στο τελευταίο αυτό κεφάλαιο εξειδικεύουμε την ανάλυση της χορήγησης ξένης βοήθειας για την Ελληνική Οικονομία. Η διεθνής βοήθεια κατευθύνεται στη χώρα αυτή με τη μορφή των Διαρθρωτικών Κονδυλίων (Structural Funds), στο πλαίσιο των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης, ΚΠΣ (Community Support Framework) της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σημαντική επίσης, πηγή χρηματοδότησης θεωρείται και το Ταμείο Συνοχής (Cohesion Fund), αλλά σε μικρότερη κλίμακα. Στο επίκεντρο των προγραμμάτων αυτών οικονομικής ενίσχυσης τίθεται η χρηματοδότηση των έργων υποδομής (τουλάχιστον για τα αρχικά κονδύλια).

Τα προγράμματα βοήθειας (ΚΠΣ) που σχεδιάστηκαν για την περίπτωση της Ελλάδας, θέτουν στο επίκεντρο την προώθηση μεγάλης κλίμακας αναπτυξιακών προγραμμάτων, κι επενδύσεων σε φυσικό και ανθρώπινο κεφάλαιο με απώτερο σκοπό την δρομολόγηση της οικονομίας σε ένα μονοπάτι διατηρήσιμης μεγέθυνσης και ευημερίας. Το εγχείρημα αυτό ξεκίνησε το 1989 με το πρώτο ΚΠΣ(1989-1993) σαν ένα πρώτο βήμα ενίσχυσης των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εκτός της Ελλάδας η Ιρλανδία, η Πορτογαλία και η Ισπανία έχριζαν ανάγκης εκσυγχρονισμού των οικονομιών τους, επιτάχυνσης της μεγέθυνσης και σύγκλισης(σε όρους πλούτου και αποτελεσματικότητας) με τις πιο αναπτυγμένες χώρες της ΕΕ.

Η διαδικασία αυτή της πραγματικής σύγκλισης κρίνεται αναγκαία προϋπόθεση για την οικονομική και κοινωνική συνοχή των χωρών της ΕΕ, εξίσου σημαντική μάλιστα με τον όρο της ονομαστικής σύγκλισης των κριτηρίων του Μάαστριχτ που είχαν τεθεί στην προ-ONE περίοδο.

Αναφέρουμε συγκεκριμένα ότι το κατά κεφαλήν εισόδημα της Ελλάδας στην αρχή της δεκαετίας του '90 δεν υπερέβαινε το 60% του αντίστοιχου

μέσου ευρωπαϊκού. Μόνο σημαντικά υψηλότεροι ρυθμοί μεγέθυνσης είναι ικανοί να επιφέρουν την επιθυμητή σύγκλιση και να αποτρέψουν τον κίνδυνο της επιμονής του φαινομένου μιας βραδυκίνητης ελληνικής οικονομίας.

Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση των επιπτώσεων των ΚΠΣ στην ελληνική οικονομία, κρίνεται σκόπιμο να επισημάνουμε τα κυριότερα χαρακτηριστικά της οικονομίας αυτής, παράλληλα με μια σύντομη ιστορική αναδρομή.

(VII.1) ΣΥΝΤΟΜΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΣΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Κατά την περίοδο μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, μέχρι και την δεκαετία του '70, η Ελλάδα είχε κάτω του μέσου ευρωπαϊκού κατά κεφαλήν εισοδήματος, παρόλα αυτά οι ρυθμοί μεγέθυνσης ήταν αρκετά υψηλότεροι κι έτσι η απόκλιση σταδιακά συρρικνωνόταν. Τα χρόνια των καταστροφών και της εξαθλίωσης του πολέμου(Β' Παγκόσμιος και Εμφύλιος), ακολούθησαν τα χρόνια της σταδιακής προσπάθειας ανασυγκρότησης της διαλυμένης οικονομίας και τόνωσης της μεγέθυνσης και της απασχόλησης. Η Ελλάδα θεωρήθηκε από πολλούς επενδυτές ως χώρα με μεγάλες ευκαιρίες στους παραδοσιακούς τομείς, εύκολα εκμεταλλεύσιμες από επιχειρήσεις με περιορισμένες τεχνολογικές δυνατότητες. Παράλληλα το κράτος επιτυχώς διατηρούσε ένα επαρκές επίπεδο αθροιστικής ζήτησης, το οποίο σε συνδυασμό με τους εισαγωγικούς δασμούς και την διαθεσιμότητα των παραγωγικών συντελεστών συνέβαλαν στη εξασφάλιση υψηλών επιπέδων απασχόλησης. Βέβαια, το ευνοϊκό αυτό περιβάλλον δεν αναμενόταν να διαρκέσει επ'άπειρον, παρόλα αυτά η μεταστροφή του κλίματος επήλθε νωρίτερα από ότι αναμενόταν. Οι πετρελαϊκές κρίσεις της δεκαετίας του '70, (1973 και 1979) έδωσαν το έναστρα ενός νέου προσανατολισμού της παγκόσμιας παραγωγής προς τις προηγμένες τεχνολογίες, η

χρησιμοποίηση των οποίων απαιτούσε ένα αποτελεσματικότερο οικονομικό περιβάλλον. Η επένδυση σε πάγιο κεφάλαιο άρχισε να παρατηρείται κυρίως σε χώρες που είχαν στη διάθεσή τους εξειδικευμένο προσωπικό και σύγχρονες υποδομές προκειμένου να ανταποκριθούν στις νέες απαιτήσεις της παραγωγικής διαδικασίας και στην ανάγκη συντήρησης ενός ευσταθούς θεσμικού πλαισίου ικανού να ελαχιστοποιήσει την αβεβαιότητα των αναμενόμενων αποδόσεων.

Την περίοδο εκείνη η Ελλάδα δεν πληρούσε καμία από τις προϋποθέσεις αυτές, γεγονός στο οποίο αποδίδεται και η μακροχρόνια περίοδος στασιμότητας στην οποία εισήλθε. Επιπλέον, την αποκατάσταση του δημοκρατικού πολιτεύματος, το 1974, ακολούθησε περίοδος ραγδαίας αυξανόμενης κατανάλωσης, θεμελιωδών θεομικών αλλαγών και διαμόρφωση υψηλότερων μισθών υπό την πίεση των εργατικών συνδικάτων(μη-ανταποκρινόμενων στα πραγματικά επίπεδα της παραγωγικότητας), ως αντιστάθμισμα των περιορισμένων μισθών της δικτατορίας. Η συναλλαγματική πολιτική που υιοθετήθηκε δεν βοήθησε ιδιαίτερα, ενώ η ανύπαρκτη πλέον μεγέθυνση την δεκαετία του '80 συνοδεύτηκε από μια επικίνδυνη δημοσιονομική χαλάρωση. Το κοινωνικό κόστος πολύ σύντομα έγινε δυσβάσταχτο. Η ανεργία ενώ κατά την δεκαετία του '70 κυμαίνοταν σε πολύ χαμηλά επίπεδα, άρχισε σταδιακά να αυξάνεται, φθάνοντας τελικά το 10% μέχρι την δεκαετία του '90. Αφενός, η περιορισμένη οικονομική δραστηριότητα σήμαινε ότι οι νέες θέσεις απασχόλησης δεν επαρκούσαν για να αυξήσουν την προσφορά εργασίας, αφετέρου η παρουσία ακαμψιών στην αγορά εργασίας δυσχέραιναν την προσπάθεια των επιχειρήσεων να αναδιαρθρώσουν την απασχόληση.

Από την οικονομική θεωρία είναι γνωστό ότι αν πολιτικές που αυξάνουν τη ζήτηση δεν συνοδεύονται από αντίστοιχες προσαρμογές της προσφοράς τότε η υπερθέρμανση της οικονομίας είναι αναπόφευκτη. Κάτι αντίστοιχο ακριβώς συνέβη στην περίπτωση της ελληνικής οικονομίας

παράλληλα με την απουσία μεγέθυνσης. Ο πληθωρισμός στην Ελλάδα ενώ μέχρι το 1973 ήταν από τους χαμηλότερους μεταξύ των χωρών του ΟΟΣΑ, ανήλθε σταδιακά σε πρωτοφανή διψήφια μεγέθη, τα οποία περιορίστηκαν και πάλι από το 1994 και μετά. Αναμφίβολα, οι πετρελαϊκές κρίσεις της δεκαετίας του '70 αποτέλεσαν τον πρώτο μοχλό ανόδου των τιμών ακολουθούμενες από αυξήσεις των πραγματικών μισθών μετά την μεταπολίτευση, οι οποίες εντάθηκαν την περίοδο 1981-85. Εντούτοις, ενώ ο πληθωρισμός μισθών παρέμεινε σχεδόν σε όλο το δεύτερο μισό της δεκαετίας του '80 και μετά χαμηλότερος από τον πληθωρισμό τιμών ο πληθωρισμός δεν μειώθηκε σημαντικά παρά μετά το 1994. Η επιμονή του φαινομένου του πληθωρισμού αποδίδεται και σε άλλους παράγοντες όπως: χαμηλή παραγωγικότητα, έλλειψη νέων επενδύσεων, ατελής λειτουργία των αγορών σε συνδυασμό με την παρουσία θεσμικών ακαμψιών. (Christodoulakis και Kalyvitis 2001).

Παρόλα αυτά την τελευταία δεκαετία η ελληνική βιομηχανία σημείωσε σημαντικές αλλαγές. Σημαντικός αριθμός επιχειρήσεων υιοθέτησε νέες τεχνολογίες, εκσυγχρόνισε την διοίκηση και πραγματοποίησε επιτυχημένα βήματα στις διεθνώς ανταγωνιστικές αγορές.

(VII.2) ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΥΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΩΝ ΚΠΣ

Η ύπαρξη μιας σημαντικής θετικής συσχέτισης μεταξύ παραγωγικότητας και δημοσίου κεφαλαίου έχει αποδειχθεί από πολλούς μελετητές όπως Arrow και Kurz(1970), Aschauer(1989), επιβεβαιώνοντας τον καθοριστικό ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν οι υποδομές στις λιγότερο αναπτυγμένες ανεπτυγμένες χώρες. Στις τελευταίες μάλιστα, η επίδραση μπορεί να είναι και μεγαλύτερη σε σύγκριση με τις πιο αναπτυγμένες καθώς η ανεπαρκής παροχή συγκεκριμένων δημόσιων υπηρεσιών, όπως R&D ή επικοινωνιακά συστήματα, έχει περισσότερες πιθανότητες να αποζημιωθεί από την ιδιωτική προσφορά. Με άλλα λόγια, η έλλειψη υποδομών συνήθως ευθύνεται για την ανεπαρκή ιδιωτική επένδυση,

προκαλώντας έτσι με τη σειρά της παρατεταμένες περιόδους οικονομικής στασιμότητας. Μια αύξηση των υποδομών επιφέρει μια άμεση αύξηση του προϊόντος του δημόσιου τομέα και ένα έμμεσο όφελος άλλων τομέων της οικονομίας.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση λοιπόν, αναγνωρίζοντας τον ρόλο αυτό που μπορούν να διαδραματίσουν οι υποδομές, ως μηχανισμού προώθησης των οικονομικών δραστηριοτήτων και επίτευξης της σύγκλισης με τις πιο ανεπτυγμένες χώρες, εισήγαγε τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης(ΚΠΣ). Τα προγράμματα αυτά διαχωρίζονται με βάση τις ακόλουθες δραστηριότητες :

- ❖ Σχέδια υποδομών στον τομέα των μεταφορών και των επικοινωνιών και σχέδια προστασίας και βελτίωσης του περιβάλλοντος.
- ❖ Βελτίωση της ποιότητας του ανθρώπινου κεφαλαίου μέσω επαγγελματικής εκπαίδευσης, επανεκπαίδευση σε νέες τεχνολογίες και προγράμματα πρακτικής εξάσκησης.
- ❖ Διαρθρωτικές παρεμβάσεις σε νευραλγικούς τομείς της οικονομίας όπως γεωργία και τουρισμός.

Τα ΚΠΣ με τη μορφή των Διαρθρωτικών Κονδυλίων(Structural Funds) υιοθετήθηκαν με σκοπό να προσανατολίσουν τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες προς μια διατηρήσιμη αναπτυξιακή πορεία, προωθώντας έτσι, την πραγματική σύγκλιση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες.

Οι τρεις θεμελιώδεις άξονες πάνω στους οποίους εδραιώνονται τα προγράμματα αυτά της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι : a) επιβεβαίωση και περαιτέρω προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, β) βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής οικονομίας, γ) επέκταση και ενίσχυση της εξωτερικής δράσης της Ένωσης και τη μεγαλύτερη συμβολή της στην διεθνή σταθερότητα. Η συνθήκη του Μάαστριχτ επιβεβαιώνει αλλά και ενισχύει τη σημασία του πρώτου άξονα, ως βασική προϋπόθεση για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Σύμφωνα με την συνθήκη αυτή «όλες οι κοινοτικές πολιτικές

πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους την ανάγκη προώθησης της συνοχής, τόσο κατά την διαδικασία διαμόρφωσής τους, όσο και κατά την διαδικασία εφαρμογής τους». [Ευρωπαϊκής Επιτροπή, Διαρθρωτικά Κονδύλια, 1993].

(VII.3) ΠΗΓΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ

Βασικές πηγές χρηματοδότησης των προγραμμάτων αυτών είναι τα Διαρθρωτικά Ταμεία και Ταμείο Συνοχής. Στην πρώτη κατηγορία περιλαμβάνεται: 1) το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης(ΕΠΠΑ-European Regional Development Fund), το οποίο ιδρύθηκε το 1975 και του οποίου οι παρεμβάσεις περιορίζονται στις μειονεκτούσες περιφέρειες και αφορούν κυρίως τις παραγωγικές επενδύσεις, την υποδομή και την ανάπτυξη των ΜΜΕ. 2) το Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Ταμείο(EKT-European Social Fund) του οποίου οι ενέργειες επικεντρώνονται στην επαγγελματική κατάρτιση και στην ενίσχυση των προσλήψεων. 3) το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων(European Agriculture Guidance and Guarantees Fund), το οποίο υποστηρίζει την προσαρμογή των γεωργικών διαρθρώσεων και τις ενέργειες για την ανάπτυξη της υπαίθρου. 4) το Χρηματοδοτικό Μέσο Προσανατολισμού της Αλιείας(Financial Instrument for Fisheries Guidance) το οποίο υποστηρίζει, από το 1993, την προσαρμογή των διαρθρώσεων του κλάδου αυτού.

Όσον αφορά στο Ταμείο Συνοχής(Cohesion Fund), το οποίο ιδρύθηκε με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ και το οποίο λειτουργεί παράλληλα με τα άλλα προϋπάρχοντα ταμεία, σκοπός του αρχικά ήταν να διευκολύνει τις χώρες των οποίων το ΑΕΠ ήταν κατώτερο από το 75% του κοινοτικού μέσου όρου(Ελλάδα, Πορτογαλία, Ισπανία, Ιρλανδία), να προετοιμαστούν για την ΟΝΕ. Το ταμείο αυτό παρεμβαίνει σε ολόκληρη την επικράτεια των χωρών αυτών για να υποστηρίξει έργα, στον τομέα του περιβάλλοντος και των διευρωπαϊκών δικτύων υποδομής των μεταφορών.

(VII.4) ΚΥΡΙΑΡΧΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ

Η λειτουργία αυτών των χρηματοδοτικών μέσων καλύπτει τους 5 παρακάτω βασικούς στόχους(bjectives):

ΣΤΟΧΟΣ 1

Οικονομική προσαρμογή των περιφερειών με αναπτυξιακή καθυστέρηση(economic adjustment of regions whose development is lagging behind).

Πρόκειται για περιοχές που το ΑΕΠ ανά κάτοικο είναι κατώτερο του μέσου κοινοτικού ή επειδή υφίστανται κάποιοι ιδιαίτεροι λόγοι των περιφερειών αυτών στο συγκεκριμένο στόχο.

ΣΤΟΧΟΣ 2

Οικονομική ανασυγκρότηση των περιοχών που παρουσιάζουν βιομηχανική παρακμή

Πρόκειται κυρίως για περιοχές στις οποίες το ποσοστό ανεργίας και θέσεων απασχόλησης στην βιομηχανία είναι ανώτερο από τον κοινοτικό μέσο όρο και στις οποίες παρατηρείται διαρθρωτική μείωση αυτού του είδους των θέσεων απασχόλησης.

ΣΤΟΧΟΣ 3

Καταπολέμηση της μακρόχρονης ανεργίας, επαγγελματική ένταξη των νέων και ένταξη των ατόμων που απειλούνται με αποκλεισμό από την αγορά εργασίας

ΣΤΟΧΟΣ 4

Προσαρμογή των εργαζομένων στις μεταβολές της βιομηχανίας και των συστημάτων παραγωγής λαμβάνοντας προληπτικά μέτρα κατά της ανεργίας.

ΣΤΟΧΟΣ 5^α

Προσαρμογή των γεωργικών διαρθρώσεων και των διαρθρώσεων αλιείας, στο πλαίσιο της μεταρρύθμιση της κοινής γεωργικής πολιτικής.

ΣΤΟΧΟΣ 5β

Οικονομική διαφοροποίηση των ευάλωτων αγροτικών περιοχών.

Οι στόχοι 1,2 και 5β έχουν περιφερειακό χαρακτήρα, εφαρμόζονται δηλαδή σε οριομένες περιφέρειες, οι οποίες επιλέγονται βάσει κριτηρίων κοινοτικών κανονισμών.

Οι στόχοι 3,4 και 5α έχουν οριζόντιο χαρακτήρα, καλύπτουν δηλαδή το σύνολο του κοινοτικού εδάφους.

Η Ελλάδα καλύπτεται στο σύνολο της από το στόχο 1¹⁵, όπως επίσης και από τους στόχους 3,4 και 5α.

Τα διαρθρωτικά κονδύλια στοχεύουν στην αντιμετώπιση των κυριότερων προβλημάτων της οικονομίας. Συγκεκριμένα :

- ✓ Ανεπαρκής κεφαλαιακή ανάπτυξη
- ✓ Ανεπαρκής εκπαίδευση του εργατικού δυναμικού στις νέες τεχνολογίες
- ✓ Ελλιπείς υποδομές
- ✓ Μη-ανταγωνιστική βιομηχανία

Στην Ελλάδα η κύρια πηγή των κοινοτικών πόρων προέρχεται από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων ΕΓΤΠΕ (European Agriculture Guidance and Guarantees Fund-EAGGF). Ιδιαίτερα κατά την δεκαετία του '80 όπου ο αγροτικός τομέας κατείχε ακόμη βαρύνουσα θέση στην ελληνική οικονομία, η στήριξη της γεωργίας μέσω των ευρωπαϊκών κονδυλίων συνέβαλλε σημαντικά στην ενίσχυσή της. Παρόλα αυτά κατά την δεκαετία του '90 η ΕΕ επιχείρησε να συγκρατήσει το μέγεθος της αγροτικής δαπάνης μέσω μιας μεταρρύθμισης της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής. Οι εισροές του ΕΓΤΠΕ κατά την περίοδο 1994-99 ήταν 10.4% ενώ κατά την περίοδο 1989-93 19.4% των συνολικών μεταβιβάσεων.

¹⁵ Μια χώρα υπάγεται στον Στόχο 1 αν το μέσο κατά κεφαλήν προϊόν κατά τη διάρκεια των τελευταίων τριών ετών πριν την εφαρμογή του προγράμματος είναι μικρότερο από το 75% του μέσου ευρωπαϊκού.

Αντίθετα, η οικονομική ενίσχυση για διαρθρωτικές αλλαγές μέσω της συσσώρευσης σε φυσικό και ανθρώπινο κεφάλαιο αυξήθηκε κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών ιδιαίτερα μέσω του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης και του Ταμείου Συνοχής.

Αξίζει να σημειωθεί ότι μια σημαντική παράμετρος των ΚΠΣ είναι ο βαθμός της συγχρηματοδότησης μεταξύ της ΕΕ και της οικονομίας-λήπτη με την τελευταία να περιλαμβάνει τόσο την δημόσια όσο και την ιδιωτική επένδυση. Η Ελλάδα συγκριτικά με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες χαμηλού εισοδήματος (Ισπανία, Πορτογαλία, Ιρλανδία), κατά την εφαρμογή του Α' ΚΠΣ έλαβε το μεγαλύτερο τμήμα δημόσιας επένδυσης από την ΕΕ περίπου 59%, ενώ αντίθετα το χαμηλότερο λόγο ιδιωτικής συγχρηματοδότησης (περίπου 7% έναντι 27% της Ιρλανδίας). Οι διαφοροποιήσεις αυτές μεταξύ των λόγων συχρηματοδότησης σχεδόν εξαλείφονται μεταξύ των τεσσάρων χωρών κατά την περίοδο εφαρμογής των επόμενων δύο Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης.

(VII.5) ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΠΛΑΙΣΙΩΝ ΣΤΗΡΙΞΗΣ

(VII.5a) Α' ΚΠΣ(1989-93)

Στην Ελληνική οικονομία στα πλαίσια του Α' ΚΠΣ εισέρευσαν περίπου 7528 εκατομμύρια ECU σε τιμές του 1989 ή το 82% της συνολικής κοινοτικής βοήθειας της περιόδου 1989-93. Σε μια μέση επήσια βάση η ενίσχυση της ΕΕ αντιστοιχούσε στο 2.65% του ΑΕΠ για την περίοδο 1989-93. Αν μάλιστα συμπεριλάβουμε την αντίστοιχη εθνική συμμετοχή σε συνδυασμό με την ιδιωτική χρηματοδότηση το συνολικό μέγεθος των κονδυλίων ανέρχεται στο 4.47% του μέσου επήσιου ΑΕΠ για την ίδια περίοδο. Είναι γεγονός ότι μεγέθη σαν αυτά κρίνονται επαρκή για να ασκήσουν μια σημαντική μακροοικονομική επίδραση. Σύμφωνα με την προσέγγιση input-output ακόμη κι αν το αποτέλεσμα εκτιμηθεί

λαμβάνοντας υπόψη μόνο την πλευρά της ζήτησης, η ευρωπαϊκή βοήθεια θα έπρεπε να συνεισφέρει κατά 4 περίπου ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ την περίοδο 1989-93. σε όρους επιπλέον μεγέθυνσης αντιστοιχεί στο 0.8% του επήσιου ρυθμού(European Commission, The impact of structural policies on economic and social cohesion in the Union 1989-99).

Το Α' ΚΠΣ είχε έξι βασικούς στόχους:

- ➔ Την βελτίωση των βασικών υποδομών
- ➔ Την ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα(αγροτική ανάπτυξη εν γένει)
- ➔ Την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων
- ➔ Την ισόρροπη ανάπτυξη του τουρισμού
- ➔ Την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού
- ➔ Την ανάπτυξη του εγχώριου δυναμικού των 13 διοικητικών περιφερειών της Ελλάδας.

(VII.5β) ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ Α' ΚΠΣ

Μέχρι τέλους του 1993 είχε απορροφηθεί επιτόπου το 93% του συνόλου των πόρων που είχε διατεθεί από το Α' ΚΠΣ. Τα κύρια βραχυπρόθεσμα αποτελέσματα θεωρούνται τα ακόλουθα:

- ❖ αύξηση του ΑΕΠ +2%
- ❖ δημιουργία 50.000 θέσεων απασχόλησης
- ❖ συγχρηματοδότηση κατά 70% των συνολικών δημοσίων επενδύσεων, καθώς και η συμμετοχή κατά 20% στις συνολικές μικτές επενδύσεις παγίου κεφαλαίου της ελληνικής οικονομίας.

Η μακροπρόθεσμη βέβαια επίδραση του Α' ΚΠΣ διαφέρει. Κατά την περίοδο 1989-93 η Ελλάδα σημείωσε μικρή πρόοδο σε όρους πραγματικής σύγκλισης. Η σχετική της θέση σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ, επιδεινώθηκε από 60.8% κατά κεφαλήν ΑΕΠ το 1989 σε 60% το 1993, φθάνοντας πρώτα το χαμηλότερο ποσοστό 57.8% το 1991. Η απόκλιση αυτή καταγράφηκε χωρίς τη συμβολή των κοινωνικών κονδυλίων, τα οποία

έφθασαν το 2.80% του ΑΕΠ το 1993, ενώ η συνολική εκτιμηθείσα επίδραση, όπως είδαμε, ανέρχεται στις δύο ποσοστιαίες μονάδες επί της μεγέθυνσης. Η πρόοδος στην αγορά εργασίας επίσης, κρίνεται μη-ικανοποιητική με την μεγέθυνση της απασχόλησης στο 0% και την απασχόληση στο βιομηχανικό κλάδο να βαίνει φθίνων. Το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε από 7.7% το 1989 στο 9.8% το 1993. Κύριοι ανασταλτικοί παράγοντες της αναπτυξιακής διαδικασίας μπορούν να θεωρηθούν οι δομικές αναποτελεσματικότητες και το ασταθές μακροοικονομικό περιβάλλον. Ο πραγματικός ρυθμός μεγέθυνσης των επενδύσεων ήταν θετικός την περίοδο 1989-90, διαδεχόμενος όμως από έναν αρνητικό για τα επόμενα έτη : -4.3% το 1991, 0% το 1992 και -1.3% το 1993. Η δημόσια επένδυση σημείωσε μετριασμένη αύξηση καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου, κυρίως λόγω της εφαρμογής του ΚΠΣ ενώ η ιδιωτική επένδυση μειώθηκε. Βέβαια, δεν πρέπει να αγνοηθεί η σημαντική μείωση του ρυθμού πληθωρισμού από 20.4% το 1990, στο 14.4% το 1993, η οποία εν μέρει αποδίδεται κυρίως στη βραδυκίνητη οικονομία και την μείωση του πραγματικού προϊόντος. Η φθίνουσα αυτή ροπή του πληθωρισμού δεν μεταφράζεται σε χαμηλότερα πραγματικά επιτόκια, τα οποία παρέμειναν τα υψηλότερα της Ευρώπης. Έτσι, το χαμηλότερο επίπεδο των τιμών δεν επέφερε την επιθυμητή βελτίωση των σχέσεων εμπιστοσύνης στην ελληνική οικονομία και κατ' επέκταση δεν οδήγησε σε αύξηση των επενδύσεων. (European Commission, EC Structural Funds, Greece, Community Support Framework 1994-99). Παρόλα αυτά η προώθηση και εφαρμογή των περιφερειακών προγραμμάτων(οδικό δίκτυο, παροχή νερού, αποχετευτικό δίκτυο) επέφερε σημαντικές βελτιώσεις σε βασικές υποδομές των περιφερειών. Επιπλέον, λήφθηκαν αρκετά αναπτυξιακά κίνητρα και σε ορισμένες περιπτώσεις ενισχύθηκε η έρευνα και οι νέες τεχνολογίες(όπως Θεσσαλονίκη και Ηράκλειο) καθώς και η υποστήριξη νέων επιχειρήσεων μικρού και μεσαίου μεγέθους.¹⁶ Τα μεγάλα

¹⁶ Τα Ολοκληρωμένα Μεσογειακά Προγράμματα συνέβαλλαν ιδιαίτερα στην γενική βελτίωση των

έργα εθνικής σημασίας δρομολογήθηκαν(όπως το μετρό της Αθήνας, ο αγωγός του φυσικού αερίου, τα οδικά δίκτυα Αθηνών-Θεσσαλονίκης και Αθηνών-Κορίνθου), όμως με πολύ μεγάλες καθυστερήσεις και δυσκολία διαχείρισης.

Τα διαρθρωτικά κονδύλια της περιόδου 1989-93 επίσης επέτρεψαν την πραγματοποίηση περισσότερων επενδύσεων που επηρέασαν την δομή της οικονομίας και λειτούργησαν ως κινητήριος μοχλός των ιδιωτικών κεφαλαίων και των δανείων της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων στην αναπτυξιακή διαδικασία. Η κοινοτική βοήθεια επέτρεψε την χρηματοδότηση διπλάσιας δημόσιας επένδυσης σε σύγκριση με εκείνη που θα διαμορφωνόταν χωρίς αυτήν.

Η κατάσταση της δημόσιας χρηματοδότησης αποτελεί έναν από τους κύριους αποσταθεροποιητικούς παράγοντες της οικονομίας. Η συνολική κυβερνητική ανάγκη για καθαρό δανεισμό το 1993 ανερχόταν περίπου στο 13% και αντίστοιχα το δημόσιο χρέος για το ίδιο έτος προσέγγιζε το 117.9%. Οι αυξημένες ανάγκες χρηματοδότησης του δημόσιου χρέους διατήρησαν τα οριακά επιτόκια του κρατικού δανεισμού ιδιαίτερα υψηλά διαμορφώνοντας έτσι ένα επίσης υψηλό άνω όριο για τα επιτόκια της οικονομίας. Πρέπει να παρατηρηθεί ότι η αρχική κατανομή πόρων στις έξι προτεραιότητες-βασικούς στόχους, του Α' ΚΠΣ υπήρξε πολύ διαφορετική από την σχετική τελική κατανομή. Εναλλακτικά, αυτό σημαίνει ότι αν και η αρχική επιλογή προτεραιοτήτων του Α'ΚΠΣ ήταν ορθή, διάφοροι παράγοντες όπως αδυναμία στην διαχείριση μεγάλων έργων, αδυναμία στην εφαρμογή μιας βιομηχανικής στρατηγικής ικανής να παράσχει κίνητρα για την πραγματοποίηση επαρκών επενδύσεων, επέβαλαν στην διάρκεια εφαρμογής του Α' ΚΠΣ, την μετατόπιση του

υποδομών, υποστηρίζοντας τις μικρού και μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεις και τοπική, αγροτική ανάπτυξη.

βάρους από τον ένα βασικό στόχο, στον άλλο. (Οδηγός του Β' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης, Υπουργείο Οκονομικών).

Τα Κοινοτικά κονδύλια της περιόδου 1989-93 τελικά δεν επέτρεψαν στην Ελλάδα να ανακτήσει το χαμένο έδαφος σε όρους οικονομικής μεγέθυνσης. Η αύξηση του ελληνικού ΑΕΠ διαμορφώθηκε σε επίπεδα 1% χαμηλότερα του μέσου ευρωπαϊκού παρά την εκτιμηθείσα 0.5% συνεισφορά από τις ξένες μεταβιβάσεις.

(VII.6a)Β' ΚΠΙΣ(1994-99)

Τόσο η ΕΕ όσο και η ελληνική κυβέρνηση συμφώνησαν στο γεγονός ότι η διατήρηση χαμηλότερων από το μέσο ευρωπαϊκό ρυθμών μεγέθυνσης θα καταδίκαζε την ελληνική οικονομία σε πραγματική απόκλιση και περαιτέρω αναπτυξιακή καθυστέρηση. Η Ελλάδα μετά την εφαρμογή του Α' ΚΠΙΣ εξακολουθούσε να χρίζει ανάγκης αντιμετώπισης των δομικών και μακροοικονομικών προβλημάτων της, οφείλοντας όμως παράλληλα να λαμβάνει υπόψη τους εισοδηματικούς περιορισμούς και την μικροοικονομική αποτελεσματικότητα. Η συνέχιση της προσπάθειας για μείωση της ψαλίδας με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες στο βραχύ χρονικό διάστημα και της σταδιακής πραγματικής σύγκλισης μακροχρόνια επέβαλλε την ανάγκη ανανέωσης του προγράμματος παροχής διαρθρωτικών κονδυλίων, η οποία εγκρίθηκε τον Ιούλιο του 1994 από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Στόχος του Β' ΚΠΙΣ ήταν η δρομολόγηση της ελληνικής οικονομίας σε ένα μονοπάτι διατηρήσιμής αναπτυξης και η προώθησης της ονομαστικής και πραγματικής σύγκλισης με τις άλλες ευρωπαϊκές οικονομίες στον δρόμο προς την Οικονομική και Νομισματική Ένωση(ONE).

Οι πέντε αναπτυξιακοί άξονες μέσω των οποίων θα επιτευχθεί ο στόχος αυτός είναι :

- ❖ Οι επενδύσεις στα μεγάλα έργα υποδομής θα συμβάλλουν στο να μειωθεί ο περιφερειακός χαρακτήρας της Ελλάδας και να προωθηθεί η εσωτερική της ολοκλήρωση, γεγονός που θα συμβάλλει στην εδραιώση του κατάλληλου κλίματος για παραγωγικές επενδύσεις που δημιουργούν εισοδήματα και θέσεις απασχόλησης.
- ❖ Οι παρεμβάσεις που αποβλέπουν στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης, θα βασίζονται κυρίως σε ολοκληρωμένες ενέργειες στον τομέα του περιβάλλοντος, της βελτίωσης του συστήματος υγείας και της αστικής ανάπτυξης.
- ❖ Η στήριξη της ανάπτυξης του οικονομικού ιστού θα βασιστεί σε μια φιλόδοξη βιομηχανική πολιτική, που θα έχει σαν άξονα τη διεθνή ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων καθώς και τον εκουγχρονισμό της γεωργίας, του τουρισμού και της αλιείας.
- ❖ Οι επενδύσεις για την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και την ενίσχυση των δομών της αγοράς εργασίας, θα βελτιώσουν το επίπεδο ειδίκευσης του ανθρώπινου δυναμικού και τις προοπτικές της επαγγελματικής του απασχόλησης.
- ❖ Η μείωση των περιφερειακών αναπτυξιακών ανισοτήτων και η άρση της απομόνωσης των νησιωτικών περιοχών, θα επιτρέψει την αξιοποίηση του τοπικού δυναμικού των ελληνικών περιφερειών.
(Οδηγός Β' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης).

Το συνολικό ποσό που εισέρευνε στην ελληνική οικονομία για την περίοδο 1994-99, ήταν 13.980 εκατομμύρια¹⁷ ECU (σε τιμές 1994) από τα Διαρθρωτικά Κονδύλια(Structural Funds) έναντι 7.528 εκατομμυρίων του Α' ΚΠΣ. Αν συμπεριλάβουμε και το Ταμείο Συνοχής τότε το συνολικό ποσό θα ανέλθει στα 16.582 εκατομμύρια ECU. Σε όρους ετήσιας κατά κεφαλήν μεταβιβασης αντιστοιχεί στα 225 ECU, ενώ σε όρους μέσου ετήσιου ΑΕΠ στο 2.9% του ΑΕΠ. Αν ληφθεί μάλιστα, υπόψη η συμμετοχή της δημόσιας

¹⁷ [ERDF+ESF+EAGGF+FIFG=TOTAL]

και ιδιωτικής χρηματοδότησης, τότε η συνολική χρηματοδότηση αντιστοιχεί στο 6.2% του ΑΕΠ. Μεγέθη τέτοιας κλίμακας ασκούν σημαντική μακροοικονομική επίδραση.

(VII.6β)ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ Β' ΚΠΙΣ

Περίπου, 49.4% των πόρων κατευθύνθηκαν σε βασικές υποδομές, 21.2% σε ανθρώπινους πόρους και 29% σε παραγωγικές υποδομές και επενδύσεις, με κίνητρο πάντα την ενίσχυση της δημόσιας και ιδιωτικής επένδυσης κατά τη διάρκεια της χρηματοδότησης(1994-99). Η χορήγηση των κονδυλίων σε συνδυασμό με το κλίμα μακροοικονομικής σταθερότητας που διαμορφώθηκε επέτρεψε την δημιουργία αισιόδοξων προοπτικών μεγέθυνσης. Εκτιμώντας την επίδραση του Β' ΚΠΙΣ από την πλευρά και μόνο της ζήτησης υπολογίζεται επιπρόσθετο ΑΕΠ της τάξεως των 6 ποσοστιαίων μονάδων για την περίοδο 1994-99 ή 0.9% επιπλέον ρυθμό μεγέθυνσης. Επιπλέον, στα Διαρθρωτικά Κονδύλια αποδίδεται περίπου το 10.5% της ακαθάριστης κεφαλαιακής συσσώρευσης κατά την περίοδο εφαρμογής του Β' ΚΠΙΣ, θέτοντας έτσι τις βάσεις για την αναστροφή του αρνητικού επενδυτικού κλίματος που είχε αρχίσει να επικρατεί στην ελληνική οικονομία την περίοδο εκείνη. Δεδομένης μάλιστα της μεγάλης υστέρησης της ελληνικής οικονομίας στην κεφαλαιακή συσσώρευση, τα Κοινοτικά Κονδύλια συνέδραμαν ουσιαστικά. Συγκεκριμένα, επέτρεψαν την αύξηση της ακαθάριστης κεφαλαιακής συσσώρευσης από τον ετήσιο μέσο όρο 1.5% την περίοδο 1989-93 σε 6.6% την περίοδο 1994-99. Επίσης, η κινητοποίηση των ιδιωτικών κεφαλαίων και των ξένων δανείων υπήρξε ιδιαίτερα έκδηλη, με τη χρηματοδότηση των διαρθρωτικών δραστηριοτήτων από ιδιωτικά κεφάλαια να αυξάνεται από 7% την περίοδο 1989-93 σε 29% την επόμενη περίοδο. (The impact of Structural Policies on Economic and Social Cohesion in the Union 89-99, European Commission, No 26, Regional development studies).

Η εμφανής αυτή ενίσχυση της ποσότωσης των ιδιωτικών κεφαλαίων καθιστά πιο αξιόπιστη την προσπάθεια της κυβέρνησης για βελτίωση της δημόσιας χρηματοδότησης και των μακροοικονομικών της μεγεθών.

Η απασχόληση ευνοήθηκε κατά 180.000 νέες θέσεις μέχρι το τέλος της δεκαετίας(Υπουργείο Οικονομικών, Β' ΚΠΣ, 1994) . Χωρίς τη συμβολή των Κοινοτικών Κονδυλίων η συγκράτηση της ανεργίας σε επίπεδα κάτω από 10% δεν θα ήταν εφικτή. Σε απόλυτους όρους, οι εμπορικές συναλλαγές που ήταν αποτέλεσμα της κοινοτικής χρηματοδότησης είχε περιορισμένη επίδραση στο γενικό εμπορικό ισοζύγιο της Ελλάδας, παρόλα αυτά η συμβολή του Β' ΚΠΣ σε όρους εισαγωγών κρίνεται σημαντική. Ένα μεγάλο τμήμα των κοινοτικών μεταβιβάσεων προσέλκυσε επιπρόσθετες εισαγωγές, στην πλειοψηφία τους από τις χώρες της ΕΕ. Έτσι λοιπόν, μπορεί να εκτιμηθεί ότι σχεδόν κατά μέσο όρο 25% των Κονδυλίων έλαβαν τη μορφή των εισαγωγών.

Οι Χριστοδουλάκης και Καλυβίτης υποστηρίζουν ότι το Β' ΚΠΣ επηρέασε την οικονομία μέσω του αθροιστικού αποτελέσματος των επιμέρους επιδράσεων. Υπάρχουν δύο είδη μακροοικονομικής επίδρασης της κοινοτικής ενίσχυσης τα οποία εξαρτώνται από το αν συμπεριληφθούν ή όχι τα αποτελέσματα από την πλευρά της προσφοράς. Αν δεν λάβουμε υπόψη τα αποτελέσματα από την πλευρά της προσφοράς, [μέσω α) της "βαριάς" υποδομής (hard infrastructure), β) της "ελαφριάς υποδομής" (soft infrastructure), γ) της παραγωγικής επένδυσης (productive investment) και δ) της εκπαίδευσης και εξάσκησης (education and training)] αν περιοριστούμε δηλαδή, μόνο στην πλευρά της ζήτησης τότε το προϊόν θα αυξηθεί κατά 4.2% κατά την διάρκεια της συνολικής εφαρμογής του ΚΠΣ, ενώ στη συνέχεια μόνο κατά 2% κυρίως λόγω της επίδρασης της ιδιωτικής παραγωγικής επένδυσης. Ο ρυθμός μεγέθυνσης του προϊόντος και η παραγωγικότητα μετά την εφαρμογή του ΚΠΣ επανέρχονται σταδιακά στα επίπεδα βάσης (χωρίς την χορήγηση των κονδυλίων).

Αν ληφθούν όμως υπόψη όλα τα αποτελέσματα από την πλευρά της προσφοράς, τότε η οικονομική ενίσχυση της περιόδου 1994-99 οδηγεί σε αύξηση του ρυθμού μεγέθυνσης του προϊόντος κατά 1% και επέκταση της απασχόλησης κατά 140.000 νέες θέσεις εργασίας. Προβλέπεται ότι το συνολικό προϊόν μέχρι το έτος 2005 θα είναι υψηλότερο συγκριτικά με το επίπεδο χωρίς οικονομική ενίσχυση, κατά το εντυπωσιακό ποσοστό 5.2%. Συγκεκριμένα, ο ρυθμός μεγέθυνσης του προϊόντος θα είναι υψηλότερος κατά 0.1%, ενώ ο ετήσιος ρυθμός μεγέθυνσης της παραγωγικότητας 0.2% υψηλότερος.

Είναι γεγονός ότι τα αποτελέσματα ζήτησης ("Κεϊνσιανά") ασκούν βραχυπρόθεσμη επίδραση στο προϊόν ενώ οι παρουσία των αποτελεσμάτων από την πλευρά της προσφοράς επιφέρει μια μόνιμη θετική επίδραση στο ρυθμό μεγέθυνσης του προϊόντος.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συγκριτικά με τις εκτιμήσεις των Χριστοδουλάκης και Καλυβίτης υποεκτιμούν το ρυθμό μεγέθυνσης(0.9% έναντι 1%) και υπερεκτιμούν το αποτέλεσμα της απασχόλησης(180.000 θέσεις έναντι 140.000) . Σύμφωνα, λοιπόν με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ο επιπλέον μέσος ρυθμός μεγέθυνσης υπολογίζεται στις 0.9 ποσοστιαίες μονέδες και ο αριθμός των νέων θέσεων εργασίας στις 180.000 για την περίοδο 1994-99. Η διαφοροποίηση αυτή, όσον αφορά στη μεγέθυνση, μπορεί να αποδοθεί στο γεγονός ότι οι Χριστοδουλάκης και Καλυβίτης χρησιμοποιούν ένα αναλυτικότερο υπόδειγμα για την ενσωμάτωση των αποτελεσμάτων από τη πλευρά της προσφοράς. Η χαμηλότερη απασχόληση παρά την υψηλότερη μεγέθυνση μπορεί να οφείλεται στην τεχνολογική πρόοδο, (η οποία αντισταθμίζει εν μέρει ορισμένες ευκαιρίες πρόοληψης), καθώς και στην υιοθέτηση ευέλικτης αγοράς εργασίας(προσφοράς και ζήτησης).

Οι βασικότερες καινοτομίες του Β' ΚΠΣ συγκριτικά με το Α' είναι:

- ➔ Μεγαλύτερη συγκέντρωση πόρων στις μεγάλες υποδομές μεταφορών, ιδίως στο πλαίσιο των διευρωπαϊκών δικτύων.
- ➔ Μια περισσότερο φιλόδοξη πολιτική για τη βιομηχανία.
- ➔ Μεγαλύτερη προσπάθεια στον τομέα της αρχικής εκπαίδευσης της επαγγελματικής κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού, σε σχέση με την διαρκή κατάρτιση και απασχόληση.
- ➔ Μεγαλύτερη έμφαση στον τομέα του περιβάλλοντος.
- ➔ Εφαρμογή πολιτικής καινοτομιών στον τομέα της ενέργειας, με έμφαση στην ενεργειακή εξοικονόμηση καθώς και στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. (European Commission, Greece, Community Support Framework, 1994).

(VII.7α)Γ' ΚΠΣ(2000-2006)

Οι Ελληνικές αρχές στις 29 Σεπτεμβρίου του 1999 παρουσίασαν στην ΕΕ το Σχέδιο Ανάπτυξης 2000-2006. Το σχέδιο αυτό κρίθηκε αποδεκτό από τις υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στις 12 Οκτωβρίου 1999. Το Γ' ΚΠΣ περιλαμβάνει 6 άξονες προτεραιότητας και οημαντικό αριθμό τομέων :

Άξονας 1: Ανάπτυξη των Ανθρώπινων Πόρων

Τομέας : Εκπαίδευση και αρχική επαγγελματική κατάρτιση

Τομέας : Επαγγελματική κατάρτιση και απασχόληση

Άξονας 2: Βασική υποδομή

Τομέας : Μεταφορές

Τομέας : Ενέργεια

Άξονας 3 : Παραγωγικοί τομείς

Τομείς : Γεωργία, αλιεία, μεταποίηση και υπηρεσίες, τουρισμός, πολιτισμός, έρευνα και τεχνολογία.

Άξονας 4 : Βελτίωση της ποιότητας ζωής

Τομείς : Υγεία, πρόνοια, περιβάλλον.

Άξονας 5 : Κοινωνία της πληροφορίας

Αξονας 6 : Ανάπτυξη των περιφερειών

Το πρόγραμμα χρηματοδότησης των διαρθρωτικών ταμείων (ERDF, ESF, EAGGF, FIFG) προβλέπει για την περίοδο 2000-2006 εισροή κοινοτικών πόρων 22.707 εκατομμυρίων ευρώ σε τρέχουσες τιμές. Στους πόρους αυτούς πρέπει να προστεθεί η εθνική δημόσια δαπάνη που ανέρχεται περίπου στα 11.206 εκατομμύρια ευρώ . Έτσι, το μέσο ποσοστό κοινοτικής συγχρηματοδότησης ανέρχεται στο 67%. Αν τώρα συμπεριλάβουμε και το συνολικό ποσό της δημοσίας δαπάνης που θα κινητοποιηθεί για την πραγματοποίηση των παρεμβάσεων στην Ελλάδα μεταξύ 2000-2006, μέσω του Γ' ΚΠΣ, αλλά και του Ταμείου Συνοχής, το τελικό ποσό ανέρχεται στα 39.200 εκατ. Ευρώ σε τρέχουσες τιμές.

(VII.7β) ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ Γ' ΚΠΣ

Η αξιολόγηση των επιπτώσεων του Γ' ΚΠΣ παρουσιάζει ορισμένες αδυναμίες καθώς το πρόγραμμα δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί και η αξιολόγηση αυτή δεν μπορεί μόνο παρά να είναι μια εκ των προτέρων απόπειρα. Οι υποθέσεις ποικίλουν για τις διόδους μέσω των οποίων τα κοινοτικά κονδύλια φαίνεται ότι μπορούν να επηρεάσουν τις μακροοικονομικές μεταβλητές. Ένα βασικό ζήτημα είναι αν θα ληφθούν υπόψη μόνο οι βραχυπρόθεσμες επιδράσεις που απορρέουν από την πλευρά της ζήτησης ή αν θα ληφθούν επίσης υπόψη οι μακροπρόθεσμες επιδράσεις στην παραγωγικότητα(οι επιδράσεις δηλαδή, από την πλευρά της προσφοράς). Αναφέρονται οι προσομοιώσεις τριών διαφορετικών υποδειγμάτων που δείχνουν ότι το Γ' ΚΠΣ δημιουργεί θετικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη και την απασχόληση.

1) Το υπόδειγμα του ΚΕΠΕ

Το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών ανέπτυξε ένα υπόδειγμα για την ανάλυση των μακροοικονομικών επιπτώσεων των Διαρθρωτικών Ταμείων στην Ελλάδα. Το υπόδειγμα διακρίνει την οικονομία σε τρεις τομείς : α) γεωργία, β) βιομηχανία, γ) υπηρεσίες και

δημόσιο τομέα.¹⁸ Το Γ' ΚΠΣ θεωρείται ότι κινητοποιεί μηχανισμούς προσφοράς μέσω των επιδράσεων που ασκούν οι δημόσιες υποδομές και το ανθρώπινο κεφάλαιο στο κόστος παραγωγής. Οι επιδράσεις από την πλευρά της προσφοράς θεωρείται ότι εμφανίζονται από το 2003 και αυξάνονται σταδιακά.

Τα αποτελέσματα της αξιολόγησης δείχνουν αύξηση του ΑΕΠ από 0.5% το έτος 2000, σε πλέον του 6% το 2006. Αυτό σημαίνει ότι το Γ' ΚΠΣ αναμένεται να προκαλέσει μια μέση επίδραση της τάξης του 2.3% στο ΑΕΠ. Επίσης, αναμένεται μια αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης της τάξεως του 3.8% και του 15% στις ιδιωτικές επενδύσεις. Οι εξαγωγές προϊόντων και υπηρεσιών προβλέπεται να αυξηθούν κατά 2.3% το 2000-2006, ενώ οι εισαγωγές αναμένεται αν αυξηθούν κατά 16.3%. Το κόστος της εργασίας αναμένεται να μειωθεί κατά 3.8% και περίπου 156.000 θέσεις εργασίας θα δημιουργηθούν την περίοδο αυτή.

2)Η προσομοίωση HERMIN¹⁹

Η χρηματοδότηση στο υπόδειγμα του HERMIN θεωρείται ότι λήγει μετά το 2006, έτσι ώστε να είναι δυνατή η αναγνώριση των συνεχιζόμενων επιδράσεων από την πλευρά της προσφοράς. Η επίπτωση στο ΑΕΠ είναι περίπου 5-6%, κατά την περίοδο του προγραμματισμού, ενώ οι συνεχιζόμενες επιπτώσεις παραμένουν περίπου στο 2% και μετά το 2006, για το οποίο γίνεται η παραδοχή ότι ολοκληρώνονται οι πληρωμές. Οι επενδύσεις αυξάνονται περίπου κατά 25%, γεγονός που οδηγεί σε

¹⁸ Μέσω του υποδείγματος αυτού αναλύονται τα μακροπρόθεσμα αποτελέσματα από την πλευρά της προσφοράς, καθώς και τα βραχυπρόθεσμα αποτελέσματα από την πλευρά της ζήτησης. Η πλευρά της ζήτησης έχει σχεδιασθεί σύμφωνα με τους παραδοσιακούς Κεντρικούς μηχανισμούς.

¹⁹ Τα υποδείγματα HERMIN για την Ελλάδα, Πορτογαλία, Ισπανία, Ιρλανδία σχεδιάστηκαν κατά την δεκαετία του '90 προκειμένου να είναι δυνατή η εξαγωγή συγκρίσιμων αποτελεσμάτων για τις μακροοικονομικές επιπτώσεις των Διαφρωτικών Ταμείων. Κάθε εθνικό υπόδειγμα αποτελείται από τρία τμήματα (της προσφοράς, της απορρόφησης και της διανομής του εισοδήματος), τα οποία λειτουργούν ως ένα ολοκληρωμένο σύστημα εξισώσεων. Αν και οι Κεντρικοί μηχανισμοί βρίσκονται στον πυρήνα του υποδείγματος, το τμήμα της προσφοράς καθορίζει το προϊόν της μεταποίησης μέσω της ανταγωνιστικότητας των τιμών και κόστους. Το HERMIN προσδιορίζει τρεις διαύλους για την επίδραση του ΚΠΣ στο μακροπρόθεσμό δυναμικό της προσφοράς μιας οικονομίας: α) μέσω των αυξημένων επενδύσεων σε βασικές υποδομές, β) μέσω των βελτιώσεων του ανθρώπινου δυναμικού, γ) μέσω της άμεσης ενίσχυσης στον ιδιωτικό παραγωγικό τομέα.

υψηλότερη ζήτηση μέσω των πολλαπλασιαστικών αποτελεσμάτων και σε υψηλότερη παραγωγικότητα μέσω εξωτερικών επιδράσεων(λόγω των βελτιώσεων στις υποδομές, στο ανθρώπινο και ιδιωτικό κεφάλαιο). Οι τιμές προβλέπεται να αυξηθούν κατά 4% περίπου κατά την περίοδο εφαρμογής, αν και οι επιδράσεις αυτές θα επιβραδυθούν μετά το τέλος των πληρωμών. Θεωρείται ότι τα κέρδη της παραγωγικότητας διοχετεύονται πλήρως σε υψηλότερους παραγωγικούς μισθούς, γεγονός το οποίο καταλήγει σε άμβλυνση των θετικών επιπτώσεων στην ανταγωνιστικότητα και την αύξηση του προϊόντος.

3)Η προσομοίωση QUEST II²⁰

Σύμφωνα, με το υπόδειγμα QUEST II το κύριο αποτέλεσμα του Γ' ΚΠΙΣ είναι μια θετική επίδραση στο ΑΕΠ η οποία διατηρείται πέραν της περιόδου 2000-2006 λόγω των συνεχιζόμενων επιπτώσεων στην προσφορά. Η μέση επιπρόσθετη αύξηση κατά την περίοδο αυτή ανέρχεται σύμφωνα με το υπόδειγμα στο 1.4%. Ο πολλαπλασιαστής εισοδήματος κυμαίνεται μόνο στο 0.3% το 2000, αλλά κινείται ανοδικά προς το 0.8% το 2006. Οι πληθωριστικές πιέσεις στο πρώτο ήμισυ του προγράμματος μεταφράζονται σε αύξηση των πραγματικών συναλλαγματικών ισοτιμιών, οδηγώντας έτσι σε επιδείνωση του εμπορικού ισοζυγίου και σε συμπίεση της κερδοφορίας του ιδιωτικού τομέα. Έτσι, οι ιδιωτικές επενδύσεις μειώνονται και δεν λειτουργούν ως συμπληρωματικές προς τις δημόσιες επενδύσεις. Από το 2004 και μετά ενεργοποιούνται οι αντιπληθωριστικές επιπτώσεις και μειώνονται τα επίπεδα εκτοπισμού(crowding-out) των

²⁰ Το QUEST II είναι ένα πολυεθνικό υπόδειγμα ανάλυσης του επιχειρηματικού κύκλου και της οικονομικής μεγέθυνσης, σχεδιασμένο για να αναλύει τις οικονομίες των κρατών-μελών της ΕΕ καθώς επίσης και των αμφιδρομών σχέσεών τους με τον υπόλοιπο κόσμο. Το υπόδειγμα QUEST II βασίζει τις συμπεριφορικές του εξισώσεις σε διαχρονικές βελτιστοποιήσεις των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων. Τα νοικοκυριά, των οποίων η κατανάλωση εξαρτάται σε βαθμό 40% από το τρέχον διαθέσιμο εισόδημα και σε βαθμό 60% από τις υποθέσεις κύκλου ζωής, προβλέπουν μελλοντικές πληρωμές φόρων. Σε αντίθεση με την πλειονότητα των άλλων μακροοικονομικών υποδειγμάτων, τα πραγματικά επιτόκια και οι πραγματικές συναλλαγματικές ισοτιμίες προσδιορίζονται ενδογενώς, λαμβάνοντας έτσι υπόψη του ενδεχόμενα φαινόμενα εκτοπισμού(crowding out). Οι πληρωμές προσομοιώνονται ως να σταματούν μετά το 2006, ούτως ώστε να εξακολουθούν να υφίστανται μόνο οι επιδράσεις από την πλευρά της προσφοράς.

ιδιωτικών επενδύσεων, αυξάνοντας έτσι την επίδραση του Γ' ΚΠΣ στους ρυθμούς ανάπτυξης του ΑΕΠ.(Ελλάδα, Κοινοτικό Πλαισιο Στήριξης 2000-2006).

(VIII)ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Η χορήγηση των κοινοτικών κονδυλίων στην Ελλάδα, στο πλαίσιο του προγράμματος των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης, αποτελεί μια εναλλακτική μορφή διεθνής βοήθειας. Η ΕΕ αναγνωρίζοντας τον σημαντικό ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν οι δημόσιες υποδομές στην αναπτυξιακή διαδικασία των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών, στην παραγωγικότητα του ιδιωτικού τομέα και κατ'επέκταση στο βιοτικό επίπεδο, υιοθέτησε το είδος αυτό οικονομικής ενίσχυσης, από το 1989 και μετά.Η βοήθεια αυτή πήρε τη μορφή κεφαλαιουχικών μεταβιβάσεων(capital transfers), με απότερο σκοπό την αύξηση του δημόσιου κεφαλαίου και τη δημιουργία εκείνων των υποδομών, που δρομολογήσουν την οικονομία σε μια πορεία διατηρήσιμης μεγέθυνσης και πραγματικής σύγκλισης με τις υπόλοιπες πλούσιες χώρες της ΕΕ.

Στο τμήμα αυτό της εργασίας λοιπόν, θα επιχειρήσουμε εμπειρικά να ελέγξουμε την αποτελεσματικότητα της βοήθειας που εισέρευνε στην Ελλάδα, με την μορφή των ΚΠΣ, από το 1989 έως το 2004. Οφείλουμε να τονίσουμε ότι το σύντομο αυτό χρονικό διάστημα δεν είναι επαρκές για την εξαγωγή αξιόπιστων και ορθών συμπερασμάτων, παρόλα αυτά παρατίθεται για λόγους παρουσίασης μιας πλήρους ανάλυσης.

Στόχος της εμπειρικής αυτής εφαρμογής είναι να εξετάσουμε κατά πόσο η εισροή της κοινοτικής μεταβιβάσεων, επέδρασε θετικά στην μεγέθυνση της οικονομίας, μέσω της αύξησης των δημόσιων υποδομών. Ξεκινώντας λοιπόν, εξετάζουμε την ακόλουθη γραμμική παλινδρόμηση:

Μεγέθυνση=G(Βοήθεια ως % του ΑΕΠ, Δημόσια Κατανάλωση ως % του ΑΕΠ, Πλεόνασμα του προϋπολογισμού ως % του ΑΕΠ, Άνοιγμα, Πληθωρισμός, Ποσότητα χρήματος που κυκλοφορεί στην αγορά).

(VIII.1) ΕΞΙΣΩΣΗ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗΣ

$$g_t = c + \underbrace{y_t}_{\substack{\text{αρχικό} \\ \text{ΑΕΠ}}} + \underbrace{a_t}_{\substack{\text{βοήθεια} \\ \text{άνοιγμα της} \\ \text{οικονομίας}}} + \underbrace{o_t}_{\substack{\text{πληθωρισμός} \\ \text{ινομισματική} \\ \text{πολιτική}}} + \underbrace{in_t}_{\substack{\text{πλεόνασμα} \\ \text{προϋπολογισμού}}} + \underbrace{bs_t}_{\substack{\text{δημόσια} \\ \text{κατανάλωση}}} + \underbrace{pc_t}_{\substack{\text{δημοσιονομικές} \\ \text{μεταβλητές}}} + \underbrace{m_t}_{\substack{\text{ποσότητα} \\ \text{χρήματος}}} + u_t$$

μακροοικονομικές
μεταβλητές

(1)

όπου t , είναι χρονικός δείκτης, g_t , εκφράζει τον κατά κεφαλήν ρυθμό μεγέθυνσης του πραγματικού ΑΕΠ κατά την περίοδο t , y_t εκφράζει το λογάριθμο του αρχικού επιπέδου του πραγματικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ, a_t , τη βοήθεια ως % του ΑΕΠ που έλαβε η Ελληνική κυβέρνηση κατά την περίοδο t , o_t , είναι το άνοιγμα της οικονομίας προς το εξωτερικό, in_t ο ρυθμός πληθωρισμού, bs_t το πλεόνασμα του προϋπολογισμού ως % του ΑΕΠ, pc_t , δημόσια κατανάλωση ως % του ΑΕΠ, c , σταθερά και u_t διαταρακτικός όρος.

Στην εξίσωση μεγέθυνσης (1) περιλαμβάνουμε στις ερμηνευτικές μεταβλητές το y_t , προκειμένου ενσωματώσουμε στην ανάλυσή μας τα αποτελέσματα σύγκλισης της Ελληνικής Οικονομίας συγκριτικά με την αρχή της εξεταζόμενης περιόδου. Εφόσον, το ενδιαφέρον μας επικεντρώνεται στις επιπτώσεις της βοήθειας στο ρυθμό μεγέθυνσης, η μεταβλητή a_t , δεν θα μπορούσε να είναι απούσα στην εξίσωση (1). Προκειμένου να εξετάσουμε την επίδραση των μακροοικονομικών μεταβλητών επί της μεγέθυνσης, χρησιμοποιούμε τη μεταβλητή o_t , (openness). Ως μέγεθος ινομισματικής πολιτικής χρησιμοποιούμε το ρυθμό πληθωρισμού. Οι δημοσιονομικές μεταβλητές εκφράζονται από τη δημόσια κατανάλωση και το πλεόνασμα του προϋπολογισμού και τα δύο ως % του ΑΕΠ. Στην εξίσωση (1) επίσης περιλαμβάνουμε και μια θεσμική μεταβλητή

που ενδεχομένως επηρεάζει τη μεγέθυνση, την ποσότητα του χρήματος, με την ευρύτερη έννοια, ως % του ΑΕΠ , m_t .

Μια ιδιαίτερα σημαντική μεταβλητή που επηρεάζει την αποτελεσματικότητα της διεθνούς βιοήθειας είναι το επόπεδο της διαφθοράς, για την οποία κάναμε εκτενή παρουσίαση στα προηγούμενα κεφάλαια, η οποία όμως δεν περιλαμβάνεται στην παλινδρόμηση για την Ελληνική Οικονομία.

Στην εξίσωση μεγέθυνσης θα μπορούσαμε επιπλέον να συμπεριλάβουμε πληθώρα άλλων θεσμικών και πολιτικών μεταβλητών που μπορεί να επηρεάζουν τη μεγέθυνση, όπως εθνική ποικιλομορφία(ethnic diversity), πολιτική αστάθεια(polynomial instability), μεταβλητές οι οποίες συσχετίζονται με κακές πολιτικές και χαμηλό ρυθμό μεγέθυνσης(Easterly Levine,1997).

Επιπλέον, οι δολοφονίες πολιτικών προσώπων(assassinations) χρησιμοποιούνται προκειμένου να ενσωματωθεί η πολιτική αναταραχή. Τέλος, είναι συνήθης η χρησιμοποίηση τοπικών ψευδομεταβλητών(regional dummies) προκειμένου να ενσωματωθούν γεωγραφικά και ιστορικά χαρακτηριστικά της εξεταζόμενης χώρας(ορισμένες από τις ψευδομεταβλητές αυτές αφορούν Αφρικανικές χώρες(sub-Saharan Africa)(στις οποίες κατευθύνεται το μεγαλύτερο τμήμα της Ευρωπαϊκής βιοήθειας), χώρες της Νότιας Ασίας της Κεντρικής Αμερικής(οι οποίες τελούν υπό την επιφροή των ΗΠΑ),Αίγυπτος(που επίσης αποτελεί έναν σημαντικό σύμμαχο των ΗΠΑ), χώρες που υπόκεινται στη Γαλλική ζώνη-σφαίρα επιφροής, (καθώς χρήζουν ιδιαίτερης μεταχείρισης από τη Γαλλία). Στην συγκεκριμένη περύπτωση οι μεταβλητές αυτές δεν περιλαμβάνονται.

(VIII.2)ΕΞΙΣΩΣΗ ΒΟΗΘΕΙΑΣ

$$\hat{a_t} = c + \underbrace{y_t}_{\text{αρχικό AEI}} + \underbrace{p_t}_{\text{πληθυσμός}} + \underbrace{o_t}_{\text{άνοιγμα της οικονομίας}} + \underbrace{i_{t-1}}_{\substack{\text{πληθωρισμός} \\ \text{νομιμοτητική} \\ \text{πολιτική}}} + \underbrace{bs_t}_{\substack{\text{πλέονασμα} \\ \text{προϋπολογισμού}}} + \underbrace{pc_t}_{\substack{\text{δημόσια κατανάλωση}}} + u_t \quad (2)$$

μακροοικονομικές
μεταβλητές

Στην εξίσωση (2) θεωρούμε την βιόγθεια εξαρτόμενη από τις μεταβλητές που αναφέραμε παραπάνω, δηλαδή μακροοικονομικές μεταβλητές, αρχικό επίπεδο του πραγματικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ, καθώς κι από το μέγεθος του πληθυσμού εκφρασμένο σε λογαριθμική μορφή $, p_t$. Η μεταβλητή αυτή περιλαμβάνεται στην εξίσωση (2) για να ενσωματώσει τυχόν "scale effects", γιατί χώρες με μικρότερους πληθυσμούς συνήθως λαμβάνουν σχετικά περισσότερες μεταβιβάσεις, εξαιτίας συμφερόντων στρατηγικής σημασίας, όπως ψήφοι σε διεθνείς οργανισμούς.

Όσον αφορά τη μέθοδο εκτίμησης, για να εκτιμήσουμε τις εξισώσεις (1) και (2) χρησιμοποιούμε τη μέθοδο OLS,(Ordinary Least squares). Χρησιμοποιούμε στοιχεία από την Ελληνική Οικονομία για την χρονική περίοδο 1989-2003.

(VIII.4) ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Η σειρά για την μέγεθος της βοήθειας προς την Ελληνική Οικονομία προέρχεται από τη βάση δεδομένων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και εκφράζει συγκεκριμένα τις εισροές βοήθειας ως % του ΑΕΠ. Στις εξισώσεις συμβολίζονται με a_t . Από την Eurostat προέρχονται οι σειρές που αφορούν τον πραγματικό ρυθμό μεγέθυνσης, g_t , και το λογάριθμο του αρχικού επιπέδου του πραγματικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ, y_t . Η χρονολογική σειρά για τον συνολικό πληθυσμό προέρχεται τη βάση δεδομένων της World Development Indicators(World Bank)(στις παλινδρομήσεις παίρνουμε τη λογαριθμική μορφή του συνολικού πληθυσμού, p_t). Από την ίδια βάση δεδομένων προέρχονται οι δημοσιονομικές μεταβλητές, της δημόσιας κατανάλωσης και του πλεονάσματος του προϋπολογισμού ως % του ΑΕΠ, pct και bs_t αντίστοιχα. Η μεταβλητή o_t , εκφράζει το άνοιγμα της οικονομίας,

προκύπτει από το άθροισμα των εξαγωγών συν τις εισαγωγές ως % του ΑΕΠ. Τέλος, η νομισματική μεταβλητή του πληθωρισμού, m_t , και της ποσότητας του χρήματος με την ευρύτερη έννοια(M2) ως % του ΑΕΠ, m_t , επίσης προέρχονται από τη βάση δεδομένων της World Bank(World Development Indicators).

(VIII.5) ΕΜΠΕΙΡΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 : ΠΑΛΙΝΔΡΟΜΗΣΕΙΣ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗΣ

Εξαρτημένη μεταβλητή: Μεγέθυνονη πραγματικού κατά κεφαλήν προϊόντος

αρχικό επίπεδο του πραγματικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ	3.89(0.15)	-	-	-	-	-	-
Βοήθεια ως % του ΑΕΠ	-	-	-	-	-	-	-
	2.74(1.44)	0.44(1.95)	0.92(2.28)	1.21(1.93)	1.97(1.52)	2.93(1.28)	0.89(1.40)
άνοιγμα της οικονομίας		0.98(0.13)	0.18(0.22)	1.19(0.14)			3.93(0.02)
πληθωρισμός		-	-				-
	1.72(0.07)	0.35(0.10)					1.87(0.06)
Πλεόνασμα του προϋπολογισμού ως %			1.29(2.96)				

του ΑΕΠ							
Δημόσια κατανάλωση ως % του ΑΕΠ			0.18(1.31)		1.43(0.77)	4.24(0.08)	
R^2	0.43	0.64	0.72	0.50	0.53		0.63

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΠΑΛΙΝΔΡΟΜΗΣΕΙΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ

Εξαρτημένη μεταβλητή : βοήθεια ως % του ΑΕΠ

αρχικό επίπεδο του πραγματικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ(log)	3.70(8.92)	3.91(10.9)			2.48(9.69)
Πληθυσμός (log)	-	-2.87(6.37)			-2.44(5.59)
	3.68(5.13)		0.52(0.5)	1.63(0.07)	
άνοιγμα της οικονομίας				-1.23(0.02)	-1.72(0.01)
πληθωρισμός			1.91(0.01)		
Πλεόνασμα του προϋπολογισμού ως % του ΑΕΠ				-0.72(0.32)	
Δημόσια κατανάλωση ως % του ΑΕΠ		-0.17(0.12)	-0.23(0.16)		
R^2	0.57	0.57	0.41	0.59	0.68

Σύμφωνα με τον πίνακα 1 η βοήθεια παρουσιάζεται να επιδρά αρνητικά επί της μεγέθυνσης γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με την πραγματικότητα. Όταν στην παλινδρόμηση περιλαμβάνονται το αρχικό επίπεδο του πραγματικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ ή δημόσια κατανάλωση ως % του ΑΕΠ, τότε η βοήθεια είναι στατιστικά σημαντική ($t=2.74>2$ και αντίστοιχα $t=2.93>2$). Στην τρίτη παλινδρόμηση που περιλαμβάνονται όλες οι μεταβλητές, εμφανίζονται στατιστικά αποδυναμωμένες, όσον αφορά στην επιφροή τους επί της μεγέθυνσης. Το R^2 που μετρά την συνεισφορά των παραπάνω μεταβλητών στην ερμηνεία της μεγέθυνσης είναι το υψηλότερο συγκριτικά με τις υπόλοιπες παλινδρομήσεις ($R^2=72\%$). Στην τελευταία παλινδρόμηση το άνοιγμα της οικονομίας είναι στατιστικά σημαντικό ($t=3.93>2$) και επιδρά θετικά επί της μεγέθυνσης, το αντίθετο προκύπτει για τον πληθωρισμό. Πρέπει να τονίσουμε και πάλι την μη-αξιοποιητική των παραπάνω συμπερασμάτων εξαιτίας του ανεπαρκούς χρονικού δείγματος.

Όσον αφορά στα αποτελέσματα από τις παλινδρομήσεις βοήθειας παρατηρούμε από τον πίνακα 2, ότι το αρχικό επίπεδο του κατά κεφαλήν προϊόντος εμφανίζεται στατιστικά σημαντικό. Το άνοιγμα της οικονομίας, ο πληθωρισμός, το πλεόνασμα του προϋπολογισμού και η δημόσια κατανάλωση εμφανίζονται στις παλινδρομήσεις στατικά μη σημαντικές. Ο πληθυσμός παρουσιάζεται στις παλινδρομήσεις να συσχετίζεται αρνητικά με το μέγεθος της βοήθειας, αποτέλεσμα που είναι σύμφωνο και με τη θεωρία. Όσο μικρότερος είναι ο πληθυσμός μιας χώρας, τόσες περισσότερες είναι οι μεταβιβάσεις που λαμβάνει, κυρίως για λόγους στρατηγικής σημασίας.

Έλεγχοι

Η ύπαρξη αυτοσυνχέτισης ή ετεροσκεδαστικότητας στα κατάλοιπα έχει σαν συνέπεια τα τυπικά σφάλματα να μην είναι ορθά εκτιμημένα και κατά συνέπεια ενδέχεται να πάρουμε λανθασμένες αποφάσεις κατά την

διεξαγωγή του ελέγχου υποθέσεων. Ελέγχουμε λουπίον την ύπαρξη αυτοσυσχέτισης(στην παλινδρόμηση με τις περισσότερες μεταβλητές) Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test. Η πιθανότητα του ελέγχου (0.074) δεν μας επιτρέπει να απορρίψουμε την μηδενική υπόθεση και κατά συνέπεια φαίνεται ότι δεν υπάρχει αυτοσυσχέτιση στα κατάλοιπα. To White Heteroskedasticity Test ελέγχει την ύπαρξη ετεροσκεδαστικότητας στα κατάλοιπα προσπαθώντας να δει αν η διακύμανση εξαρτάται από τις ερμηνευτικές μεταβλητές, παρόλα αυτά λόγω ακαταλληλότητας του δείγματος δεν το χρησημοποιήσαμε.

Τέλος, από τον έλεγχο της κανονικότητας των καταλοίπων προκύπτει μη κανονική κατανομή των καταλοίπων, κατά συνέπεια οι στατιστικοί έλεγχοι δεν θα είναι εξαιρετικά αξιόπιστοι, πχ οι έλεγχοι για την στατιστική σημαντικότητα των παραμέτρων

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Οφείλουμε να παραδεχτούμε ότι οι αναπτυγμένες χώρες και οι διεθνείς οργανισμοί πέφτουν συχνά στην παγίδα της υπερεκτίμησης των εφικτών αποτελεσμάτων των προγραμμάτων ξένης βοήθειας που προωθούν. Κι ο λόγος είναι ότι τις περισσότερες φορές δεν είναι σε θέση να αντιληφθούν το χάσμα που διαχωρίζει το Δυτικό κόσμο από τις φτωχές αναπτυσσόμενες χώρες. Προσπαθούν με τις αυξανόμενες οικονομικές ενισχύσεις να "εξαγοράσουν" τη μεγέθυνση των χωρών αυτών, όμως τις περισσότερες φορές ανεπιτυχώσ. Οι παράγοντες που επηρεάζουν αρνητικά την αποτελεσματικότητα της διεθνούς βοήθειας είναι πολλοί, μεταξύ αυτών που εξετάσαμε είναι το μέγεθος του δημόσιου τομέα, η διαφθορά, η γραφειοκρατική συμπεριφορά, η αναποτελεσματική διαχείριση, η στρέβλωση των ατομικών κινήτρων. Αυτό που απαιτείται είναι μια σταδιακή προσπάθεια ένταξης των χωρών αυτών σε μια αναπτυξιακή πορεία που θα τις επιτρέψει να αναδιαρθρώσουν ουσιαστικά την λειτουργία του πολιτικού-οικονομικού συστήματος και να εξαλείψουν τις αγκιλώσεις που συρρικνώνουν τα οφέλη της διεθνούς βοήθειας. Πάνω από όλα όμως απαιτείται συνειδητοποίηση της υπάρχουσας κατάστασης και πραγματικά ειλικρινής διάθεση για βελτίωσή της, τόσο από την πλευρά των χορηγών, όσο και από την πλευρά των ληπτών. Τα οικονομικά μέσα για να ενοδωθεί η αναπτυξιακή προσπάθεια υπάρχουν, αλλά όχι η ανάλογη διάθεση, αποφασιστικότητα και αποτελεσματικότητα.

Οι υπεύθυνοι επομένως των προγραμμάτων βοήθειας αλλά κι οι χώρες-λήπτες, αν πράγματι θέλουν, μπορούν να επιτύχουν τα επιθυμητά αποτελέσματα. Αιλά χρειάζεται λίγη παραπάνω προσπάθεια. Αξίζει τον κόπο.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστώ θερμά τον καθηγητή Αποστολή Φιλωπόπουλο για την βοήθειά του στην ολοκλήρωση της εργασίας αυτής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ❖ Adelman I., Chenery H. B., 1966, 'The foreign Aid and Economic Development : The case of Greece', *The Review of Economics and Statistics*, 48,1, 1-19.
- ❖ Alesina A., Weder B., 2002, 'Do Corrupt Governments Receive Less Foreign Aid?', *The American Economic Review*, 92,4, 1126-1137.
- ❖ Alesina A., Dollar D., 2000, 'Who Gives Foreign Aid to Whom and Why?', *Journal of Economic Growth*, 5, 33-63.
- ❖ Barro R. J., Xavier Sala-i-Martin , 1995, *Economic Growth*, New York, : McGraw-Hill.
- ❖ Barro R. J., Lee J., 1994, 'Sources of economic growth', *Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy*, 40, 1-46.
- ❖ Bauer, P., *Dissent on Development*, (Cambridge : Harvard University Press, 1972).
- ❖ Bayart, Jean-Francois, 1992, 'The State in Africa : The politics of the belly', (Longman, New York).
- ❖ Boone P., 1996, 'Politics and the effectiveness of foreign aid', *European Economic Review*, 40, 289-329.
- ❖ Brennan P., 1993, 'The impact of CSF 1989-93', *Confederation of European Industries*, Brussels.
- ❖ Burhop C., 2004, 'Foreign assistance and economic development : a re-evaluation', *Economic Letters*, available on line at www.sciencedirect.com
- ❖ Burnside C., Dollar D., 2000, 'Aid, Policies, and Growth', *The American Economic Review*, 90, 4, 847-868.
- ❖ Capros P., Karadeloglu, 1989, 'Macroeconomic Impacts of Structural Funds on the Greek Economy', Institute of Economic and Industrial Research.

- ❖ Chatterjee S., Sakoulis G., Turnovsky S. J., 2003, 'Unilateral capital transfers, public investment and economic growth', *European Economic Review*, 47, 1077-1103.
- ❖ Chenery H. B., Strout A. M., 1966, Foreign assistance and economic development', *The American Economic Review*, LVI, 4, 1, 679-733.
- ❖ Christodoulakis N., Kalyvitis S., 2001, 'Structural Funds : Growth, Employment and the Environment. Modelling and Forecasting the Greek Economy', Kluwer Academic Publishers.
- ❖ Collier P., Dollar D., 2002, ' Aid allocation and poverty reduction', *European Economic Review*, 46, 1475-1500.
- ❖ CSF : A synopsis of development axes for Greece, 1994, Ministry of National Economy, July.
- ❖ CSF : 2000-2006, Ministry of National Economy.
- ❖ Dalgaard C., Hansen H., Tarp F., 2004, ' On the Empirics of Foreign Aid and Growth', *The Economic Journal*, 114, 191-216.
- ❖ Durbarry R., Gemmell N., Greenaway D., 1998, 'New evidence on the impact of foreign aid on economic growth', CREDIT Research Paper 98/8, University of Nottingham.
- ❖ Drazen A., (2000), 'Political Economy in Macroeconomics', Princeton University Press, Princeton , New Jersey.
- ❖ Easterly W., 2003, 'Can foreign aid buy growth?', *Journal of Economic Perspectives*, 17, 3, 23-48.
- ❖ Economides G., Kalyvitis S., Philippopoulos A., 2004, 'Does foreign aid distort incentives and hurt growth ? Theory and evidence from 75 aid-recipient countries, (υπό δημοσίευση).
- ❖ European Commission, 'Community Support Framework 1989-93, Objective 1, Greece, Office for Official Publications of the European Communities, 1990a, Luxembourg.

- ❖ European Commission, 'Community Support Framework 1994-99, Objective 1: Structural development and adjustment of regions whose development is lagging behind', Office for Official Publications of the European Communities, 1994a, Luxembourg.
- ❖ European Commission, 1999, 'The EU compendium of spatial planning systems and policies : Greece', 28G, European Union, Regional Policy.
- ❖ European Commission, 'The implementation of the reform of the Structural Funds in 1993', Fifth annual report, EC Structural Funds.
- ❖ European Commission, Subseries VI : Aggregate and Regional Impact, 'The cases of Greece, Spain, Ireland and Portogal', vol.2,1999.
- ❖ European Commission, 'The impact of Structural policies on economic and social cohesion in the Union, 1989-99', 26, European Union, Regional Policy and Cohesion.
- ❖ Feyzioglu T., Swararoop V., Zhu M., 1998, A panel data analysis of the fungibility of foreign aid', World Bank Economic Review, 12, 1, 29-58.
- ❖ Friedman M., 1958/1970, 'Foreign Economic Aid: Means and Objectives', Harmondsworth : Penguin Books, 1970, p. 63-78.
- ❖ Griffin K., 1970, 'Foreign Capital, Domestic Savings, and Economic Development', Oxford Bulletin of Economics and Statistics, 32,2, 99-112.
- ❖ Grinols E. L., 1987, 'Transfers and the Generalized Theory of Distortions and Welfare', Economica, New Series, 54, 216, 477-491.
- ❖ Guillaumont P., Chauvet L., 2001, 'Aid and Performance: A Reassseement', Journal of Development Studies, 37, 6, 66-92.

- ❖ Hansen H., Tarp F., 2001, ' Aid and growth regressions', *Journal of Development Economics*, 64, 547-570.
- ❖ Lavy V., Sheffer E., 1991, 'Foreign Aid and Economic Development in the Middle East : Egypt, Syria and Jordan', New York and London: Praeger.
- ❖ Lensink R., White H., 2001, 'Are There Negative Returns to Aid?', *Journal of Development Studies*, 37, 6, 42-65.
- ❖ Lolos S., Zonzilos N., 1992, ' Evaluation of the economic impact of the CSF on the Greek Economy', Report for the European Commission, Brussels.
- ❖ Mauro P., 1998, 'Corruption and the composition of government expenditure', *Journal of Public Economics*, 69, 263-279.
- ❖ Mauro P., 1995, ' Corruption and Growth', *Quarterly Journal of Economics*, 110, 681-712.
- ❖ Mosley P., Hudson J., Horell S., 1987, ' Aid, the Public Sector and the Market in Less Developed Countries', *The Economic Journal*, 97, 387, 616-641.
- ❖ Mosley P., Hudson J., Verschoor A., 2004, 'Aid, poverty reduction and the new conditionality', *The Economic Journal*, 114, 217-243.
- ❖ Obstfeld M., 1999, 'Foreign resource inflows, saving and growth', *The Economics of Saving and Growth*, Cambridge University Press, Cambridge, UK, p. 107-146, chapter 5.
- ❖ OECD and UNDP, 1999, *Improving the Effectiveness of Aid Systems: The case of Mali*, OECD, Paris.
- ❖ Oxfam International, 2002, 'Cultivating Poverty : The Impact of US Cotton Subsidies on Africa', Oxfam Briefing Paper 30. London : Oxfam International.

- ❖ Pack H., Pack J. R., 1993, ' Foreign Aid and the Question of Fungibility', *The Review of Economics and Statistics*, 75,2, 258-265.
- ❖ Papanek G. F., 1972, ' The Effect of Aid and Other Resource Transfers on Savings and Growth in Less Developed Countries', *The Economic Journal*, 82, 327, 934-950.
- ❖ Park H., Philippopoulos A., 2003, ' On the dynamics of growth and fiscal policy with redistributive transfers', *Journal of Public Economics*, 87, 515-538.
- ❖ Remmer K. L., 2004, 'Does Foreign Aid Promote the Expansion of Government?', *American Journal of Political Science*, 48, 1, 77-92.
- ❖ Rodrick D., 1998, 'Why Do More Open Economies Have Bigger Governments?', *The Journal of Political Economy*, 106, 5, 997-1032.
- ❖ Svensson J., 1999, 'Aid, Growth and Democracy', *Economics and Politics*, 11, 3, 275-297.
- ❖ Svensson J., 2000, ' Foreign aid and rent-seeking', *Journal of International Economics*, 51, 437-461.
- ❖ Svensson J., 2003, ' Why conditional aid does not work and what can be done about it?', *Journal of Development Economics*, 70, 381-402.
- ❖ Tavares J., 2003, 'Does foreign aid corrupt?', *Economic Letters*, 79, 99-106.
- ❖ Tendler J., 1975, 'Inside Foreign Aid', Baltimore, Md.: John Hopkins University Press.
- ❖ Trumbull W. N., Wall H. J., 1994, 'Estimating Aid-Allocation Criteria with Panel Data', *The Economic Journal*, 104, 425, 876-882.
- ❖ Van der Walle, N., Johnston T. A., 1996, 'Improving Aid to Africa', Washington, DC: Overseas Development Council.
- ❖ Wade R., 2001, "The US Role in the Malaise at the World Bank : Get up Gulliver! G-24 Discussion Paper Series, September.

- ❖ Williamson J., ed.1994, 'The Political Economy of Policy Reform, Washington: Institute for International Economics.
- ❖ Wolfensohn J., 2001, World Bank President James Wolfensohn, remarks to G-20 Finance Ministers and Central Bank Governors, November
17;(www.worldbank.org/html/extdr/extme/jdwsp111701.htm)
- ❖ World Bank, 1989, Sub-Saharan Africa: From Crisis to Sustainable Growth- A Long Term Perspective Study, Washington, DC. : World Bank.
- ❖ World Bank, 1998. Assessing Aid. New York : Oxford University Press.

